

วารสารชัยมงคลปริทรรศน์

Journal of Chaimongkol Review

ISSN : 3027 - 8848 (Online)

ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2565

Vol.2 No.1 January-June 2022

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

เกี่ยวกับวารสาร

เลขมาตรฐานสากล:

ISSN 3027-8848 (Online)

วัตถุประสงค์และขอบเขตของวารสาร:

วารสารฯ มีนโยบายรับตีพิมพ์บทความคุณภาพสูงที่มีการประยุกต์พระพุทธศาสนากับศาสตร์ทางด้านรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และการจัดการ

ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสาร:

วารสารรับตีพิมพ์บทความวิชาการ บทความวิจัย และบทวิจารณ์หนังสือ

- **บทความวิชาการ** คือ บทความที่นำเสนอบทวิเคราะห์ วิจารณ์ รวมถึงการรวบรวมความรู้ ระบุถึงภูมิหลัง วัตถุประสงค์ และแนวทางการแก้ปัญหาที่บ่งชี้ถึงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการวิเคราะห์ บทความจะต้องนำเสนอทฤษฎีที่มีอยู่หรือทฤษฎีใหม่ที่อ้างอิงความเห็นจากนักวิชาการที่มีความน่าเชื่อถือ มีความเป็นกลาง และมีส่วนช่วยในการพัฒนาความรู้ทางด้านรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และการจัดการ และหรือประยุกต์กับพระพุทธศาสนา จำนวนคำเฉลี่ยในบทความวิชาการต้องไม่เกิน 8,000 คำ

- **บทความวิจัย** คือ บทความที่นำเสนองานวิจัยที่แสดงถึงความคิดริเริ่มและเกี่ยวข้องกับรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และการจัดการ และหรือประยุกต์กับพระพุทธศาสนา บทความวิจัยต้องมีเนื้อหาที่ชัดเจน กระชับ มีความแปลกใหม่ มีโครงสร้างที่ดี รวมถึงการอภิปรายผลงานวิจัยโดยสรุป จำนวนคำเฉลี่ยในบทความวิจัย ไม่เกิน 8,000 คำ

- **บทวิจารณ์หนังสือ** คือ การเขียนเล่าเรื่องและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสือเล่มใดเล่มหนึ่งโดยเจตนาจะแนะนำหนังสือเล่มนั้นให้ผู้อ่านรู้จัก โดยให้รายละเอียดทางบรรณานุกรมของหนังสืออย่างสมบูรณ์ รวมถึงประเภทของหนังสือ ให้ขอบเขตเนื้อหา คุณลักษณะพิเศษหรือข้อเด่นของหนังสือ เช่น ภาพประกอบ วรรณคดี มีการประเมินคุณค่า แสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลว่ามีค่าควรอ่านหรือควรจัดหา เหมาะกับผู้อ่านกลุ่มใด มีการเปรียบเทียบกับหนังสือเล่มอื่นในประเภทเดียวกัน ผู้วิจารณ์ควรมีความรู้ในสาขาที่วิจารณ์ ควรระบุชื่อหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้วิจารณ์ เพื่อใช้พิจารณาความน่าเชื่อถือของบทวิจารณ์

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน

ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ:

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) จำนวนไม่น้อยกว่า 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double – Blind Peer Review)

การใช้ภาษา:

วารสารเปิดรับบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยมุ่งเน้นให้บทความมีการใช้ภาษาที่ให้ความหมายที่ชัดเจนและมีความกระชับรัดกุม

ค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์:

วารสารมีนโยบายในการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์ หลังจาก accepted (ยอมรับการตีพิมพ์แล้วเท่านั้น เก็บเพียงครั้งเดียว) ทั้งนี้ทางวารสารจะดำเนินการออกใบเสร็จรับเงินกับทางมหาวิทยาลัยให้แก่ผู้ส่งบทความทุกบทความ โดยมีอัตราค่าธรรมเนียมดังนี้

- บทความวิชาการหรือบทความทวิสารณห์หนังสือ จำนวน 3,000 บาท (สามพันบาทถ้วน) ต่อ 1 บทความ
- บทความวิจัย จำนวน 4,000 บาท (สี่พันบาทถ้วน) ต่อ 1 บทความ

กรุณาชำระค่าธรรมเนียม หลังจากได้รับอีเมลให้ชำระเงินจากวารสารแล้วเท่านั้น วารสารจะไม่คืนค่าธรรมเนียมให้ทุกกรณี

นโยบายการเข้าถึงบทความอย่างเสรี:

วารสารนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สามารถเข้าถึงบทความทางสังคมศาสตร์และแขนงวิชาที่เกี่ยวข้องอันได้แก่ พระพุทธศาสนา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การจัดการ และนิติศาสตร์และเผยแพร่งานวิจัยแก่ผู้ชมในวงกว้าง ผู้สนใจทั่วไปสามารถเข้าถึงได้แบบเปิด ซึ่งหมายความว่าบทความที่ตีพิมพ์ทั้งหมดสามารถเปิดออนไลน์สำหรับทุกคนจากทุกที่ในโลกโดยไม่มีค่าใช้จ่าย

ความเป็นเจ้าของและการจัดการ:

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี เป็นเจ้าของวารสารชัยมงคลปริทรรศน์ วารสารได้รับการสนับสนุนบางส่วนจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี กระบวนการและการกำกับดูแลของวารสารสามารถทำได้ผ่านแหล่งเงินทุนที่หลากหลาย การสนับสนุนทางการเงินทั้งหมดทำให้วารสารสามารถรักษามาตรฐานการตีพิมพ์ในระดับสูง โดยผ่านกระบวนการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้มงวด

ผู้จัดพิมพ์:

วารสารชัยมงคลปริทรรศน์ เป็นวารสาร peer-reviewed อย่างเป็นทางการและอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประเทศไทย

กองบรรณาธิการ

บรรณาธิการ

พระปิฎกโกศล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี, ประเทศไทย

E-mail : paksiri.aenihon@gmail

.....

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

พระมหาชินภัทร ฉินนาลโย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี, ประเทศไทย

E-mail : paksiri.aenihon@gmail

ภัคสิริ แอนิหน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี, ประเทศไทย

E-mail : paksiri.ae@mcu.ac.th

ยุทนา ขวัญเมือง

สำนักเรียนคณะจังหวัดราชบุรี, ประเทศไทย

E-mail : yutana1982@gmail.com

.....

คณะบรรณาธิการ

พระมหาไพจิตร อุตตมธมโม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

E-mail : paijitsakong@gmail.com

พระเมธาวิเชียร

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

E-mail : suthep.bud@mbu.ac.th

กฤตชน วงศ์รัตน์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ประเทศไทย

E-mail : kritchana.won@gmail.pbru.ac.th

โสภาพร กล้าสกุล

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ประเทศไทย

E-mail : sopaporn.kla@mail.pbru.ac.th

วัชร เวชประสิทธิ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ประเทศไทย

E-mail : watchara.wet@mail.pbru.ac.th

วิวิศน์ สุขแสงอร่าม

E-mail : wiwit.suk@mail.pbru.ac.th

รักเกียรติ หงษ์ทอง

E-mail : rakkait.hon@mail.pbru.ac.th

กุลสกาวั เลาสลิตย์

E-mail : kulsakwao.lao@mail.pbru.ac.th

จักรวาล เหมือนแจ่ม

E-mail : Jack@forester64.com

นรพัทธ์ เสางทอง

E-mail : paksiri.aenihon@gmail

วารินทร์ จันทรรัตน์

E-mail : Warin_Jantararat@hotmail.com

สรัญพัทธ์ เอี้ยวเจริญ

E-mail : pbrusaranpat@gmail.com

พระครูธรรมธรไพบูลย์ ญาณวิบุโล

E-mail : oadsy1972@gmail.com

มนตรี วรภัทรทรัพย์

E-mail : papamontree@gmail.com

.....

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ประเทศไทย

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ประเทศไทย

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ประเทศไทย

นักวิชาการอิสระ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ (หันตรา), ประเทศไทย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ, ประเทศไทย

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ประเทศไทย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี, ประเทศไทย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี, ประเทศไทย

กองจัดการ

พระมหาเกรียงศักดิ์ ภูริวฑฒโก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี, ประเทศไทย

จิณณะ พิภักเกษมสุข

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี, ประเทศไทย

จิณห์วรา จันท

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี, ประเทศไทย

ธนพงษ์ จุ้ยเจริญ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี, ประเทศไทย

อุษา กุศลางกูรวัฒน์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี, ประเทศไทย

ไพรินทร์ ไตรวิทย์พานิชย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี, ประเทศไทย

จิรพจน์ ภู่อารัง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี, ประเทศไทย

นันทฤพร อุ่นริ้ว

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี, ประเทศไทย

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ: วารสารชัยมงคลปริทรรศน์

ARTICLE REVIEW BOARD: Journal of Chaimongkol Review

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบบทความภายนอก

พระมหาไพจิตร อุตตมธมโม	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
พระเมธาวิเชียร	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
กฤตชน วงศ์รัตน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ประเทศไทย
โสภภาพร กล้าสกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ประเทศไทย
วัชร เวชประสิทธิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ประเทศไทย
วิวิศน์ สุขแสงอร่าม	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ประเทศไทย
รักเกียรติ หงษ์ทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ประเทศไทย
กุลสกาวั เลาสถิตย	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ประเทศไทย
จักรวาล เหมือนแจ่ม	นักวิชาการอิสระ
นรพัทธ์ เสาวทอง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ (หันตรา), ประเทศไทย
สรัญพัทธ์ เอี้ยวเจริญ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ประเทศไทย

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบบทความภายใน

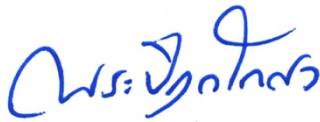
พระครูธรรมธรไพบุลย์ ญาณวิบุโล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี, ประเทศไทย
มนตรี วรภัทรทรัพย์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี, ประเทศไทย
วารินทร์ จันทรัตน์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุพรรณภูมิ, ประเทศไทย

บทบรรณาธิการ

วารสารชัยมงคลปริทรรศน์วิชาการฉบับนี้เป็นปีที่ 2 ฉบับที่ 1 ประเด็น มกราคม - มิถุนายน พ.ศ. 2565 คณะกองบรรณาธิการได้พิจารณาบทความโดยเสนอบทความต่อคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรอง (Peer Reviewer) พิจารณาตรวจแก้ไขเพื่อความสมบูรณ์ของบทความก่อนการลงตีพิมพ์โดยคัดเลือกและกลั่นกรองบทความให้เกิดความความสมบูรณ์และมีคุณภาพมากที่สุดควรค่าแก่การตีพิมพ์เผยแพร่ อีกทั้งเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทางวิชาการและเป็นการพัฒนาศักยภาพทางด้านการสร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการ

คณะกองบรรณาธิการขอขอบคุณคณะกรรมการกลั่นกรองบทความทุกท่านที่ได้ใช้ความเพียรพยายามชี้แนะให้มีการปรับปรุงแก้ไขงานของแต่ละท่านให้ออกมาได้อย่างถูกต้องน่าอ่านเป็นประโยชน์ต่อแวดวงวิชาการ และท้ายสุดขอขอบคุณเจ้าของผลงานทางวิชาการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้ทำให้มีวารสารฉบับนี้มีคุณค่าทางวิชาการที่นำไปสู่การปฏิบัติและเผยแพร่ในวงกว้างและโปรดติดตามฉบับต่อไป

ด้วยความปรารถนาดียิ่ง

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'พระปิฎกโกศล'.

พระปิฎกโกศล

บรรณาธิการวารสารชัยมงคลปริทรรศน์

สารบัญ

เกี่ยวกับวารสาร	(1)
กองบรรณาธิการ	(3)
คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ	(6)
บทบรรณาธิการ	(7)
สารบัญ	(8)

บทความวิชาการ

การนำเอาหลักธรรมมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ภายในองค์กร	1-12
---	------

* อารียา ชุศรี

การปฏิบัติตนคุณธรรมจริยธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา	13-24
--	-------

* พระวิศรุต อีโร

การพัฒนาชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนตำบลคลองโคน	25-32
--	-------

* เสฏฐิรัตน์ ดวงนกพัฒนา

การบริหารวัดด้วย “บวร”	33-41
------------------------	-------

* พระครูปลัดไพระ จำพวงค์

การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น : การกระจายอำนาจที่ยังไม่เป็นจริง	42-55
---	-------

* ทองอินทร์ มนตรี

ภาคผนวก	ภาคผนวก 1
---------	-----------

การพึ่งตนเองตามหลักนาถกรณธรรมในพระพุทธศาสนา
SELF-RELIANCE ACCORDING TO THE PRINCIPLES OF
NATHAKARANADHAMMA IN BUDDHISM

พรเพ็ญ อนุปัญญาวัฒน์

Phornphen Anupanyawat

นักวิชาการอิสระ

Independent academic

Corresponding Author E-mail : muay947@gmail.com

บทคัดย่อ

การพึ่งตนเองตามหลักนาถกรณธรรมในพระพุทธศาสนา ประเด็นสำคัญหลักใหญ่ คือ (1) การสร้างที่พึ่งแก่ตนเอง ได้แก่ ศีล ช่วยให้พึ่งตนเองในด้านความประพฤติ ทางกาย และวาจาที่ดียิ่งเป็นสุภาพชนเป็นมิตรต่อสาธารณะชนได้ทุกชนชั้น พหุสัจจะ การศึกษาทรงจำไว้มาก เป็นที่พึ่งแก่ตนเองในด้านความคิด เข้าวินิจฉัยเพื่อเป็นข้อมูลนำมาประกอบสำหรับการแก้ปัญหาต่าง ๆ โสวจิตตสา ช่วยให้เป็นคนอ่อนโยน มีมารยาท ผู้ดี วิริยารัมภะ ช่วยให้เป็นคนมีมานะเป็นนักต่อสู้กับปัญหาและอุปสรรคที่เกิดแก่ตนเอง สันตญฺญี ช่วยให้เรามีสภาพจิตที่ปกติไม่ยินดีในร้ายต่อทรัพย์สินสมบัติและหน้าที่การงานของคนอื่น ไม่ใช่แย่งมาหรือใช้อำนาจที่ไม่ชอบธรรม ส่วน สติ ช่วยให้ทำงานด้วยความไม่ประมาท และปัญญา ช่วยให้พิจารณาสิ่งต่าง ๆ โดยรอบคอบมีเหตุผลที่ควรแก่งานชนิดนั้น (2) การสร้างที่พึ่งที่เกี่ยวกับคนอื่น คือ กัลยาณมิตรตถตา การคบเพื่อนที่ดีย่อมนำประโยชน์สุขมาให้ ถ้าคบเพื่อนเลว ก็เลวไปด้วยเพราะคบคนเช่นใดก็เป็นคนเช่นนั้น และ กิงกรณียะสุ ทักขตา สงเคราะห์ลงในการพึ่งพากันและกับทางสังคม เนื่องจากต้องคอยช่วยเหลือส่งเสริมให้การอุดหนุนในด้านมนุษยธรรมต่อเพื่อนมนุษย์

คำสำคัญ: การพึ่งตนเอง; นาถกรณธรรม; พระพุทธศาสนา

Abstract

Self-reliance according to the principles of Nāthakaranadhamma in Buddhism. The main important issues are: (1) Creating a refuge for oneself, including morality, helps to be self-reliant in good conduct, physical and speech, and to be polite and friendly to the public of all classes. Bhāhusajja, education remembers a lot. It is self-reliant in thinking. Intelligence to be used as information for solving various problems. Sovajasta helps to be gentle. Have good manners. Viriyarambha helps

one to be diligent and one who fights against problems and obstacles that occur to oneself. Santuṭṭhī helps us to have a normal state of mind that is not complacent towards other people's possessions and careers. It is not usurping or using unjust power. As for mindfulness, it helps you work with carelessness, and wisdom helps you consider things carefully and have reasons appropriate for that kind of work. (2) Creating refuge in relation to others is kalyanamitta. Associating with good friends brings benefits and happiness. If you associate with bad friends, you will also be bad, because no matter what kind of people you associate with, you will become such a person. And in the case of Jesus, Dakkhata helps in relying on each other and society. Because we have to help and promote humanitarian support to our fellow humans.

Keyword: Self-reliance; Nāthakaranadhamma; Buddhism

บทนำ

หลักการพึ่งตนเอง เป็นหลักการที่มีการกล่าวถึงและนำมาใช้ในการพัฒนาสังคมอย่างแพร่หลายมาก ในสังคมปัจจุบัน จนอาจกล่าวได้ว่า การพึ่งตนเองเป็นแนวทางการพัฒนาอย่างหนึ่งซึ่งตั้งต้นจากความเข้าใจในธรรมชาติของคน ในฐานะที่เป็นมนุษย์ อย่างน้อยที่สุดก็ย่อมมีพลัง สติปัญญาความสามารถที่อยู่บนพื้นฐานทางธรรมชาติ และสาเหตุที่ช่วยตนเองไม่ได้ก็เพราะถูกปิดกั้นในการที่จะพัฒนาตนเองจากปัจจัยสิ่งแวดล้อม ครอบครัว เศรษฐกิจ สังคม การเมือง สามารถกำหนดเป้าหมายและการตัดสินใจของตนเองได้ ยืนอยู่บนความสามารถของตนเองได้ สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ได้ และมีความสามารถที่จะพึ่งตนเอง การพัฒนาหรือการสร้างที่พึ่งตนเองต้องเริ่มต้นจากตนเองเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี ซึ่งรูปแบบนี้ได้เกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนในนาถสูตร(อง.ทสก. 24/18/34-38) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) ตามหลักฐานที่ปรากฏในทุติยนาถสูตร ครึ่งหนึ่งพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ เขตวันพระอารามที่อนาถปิณฑิกเศรษฐีสร้างถวาย พระพุทธเจ้าได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาประชุมพร้อมกันแล้วทรงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเป็นผู้มีที่พึ่งอยู่เถิดอย่าเป็นผู้ไม่มีที่พึ่งอยู่เลยบุคคล ผู้ไม่มีที่พึ่งย่อมอยู่เป็นทุกข์” (อง.ทสก. 24/17/25)(มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)แต่เมื่อวิเคราะห์จากพระสูตรทั้งสองสูตร คือ ปฐมนาถสูตรพบว่าพระสูตรนี้ไม่มีรายละเอียดว่า เหตุใดพระพุทธเจ้าจึงตรัสเรียกประชุมสงฆ์แล้วทรงตรัสถึงนาถกรรมธรรมและพระพุทธเจ้าก็ไม่ทรงปรารภบุคคล เหตุการณ์หรือสถานที่ที่เป็นสาเหตุให้ต้องตรัสนาถกรรมธรรม

เพียงแต่ทรงขยายความและว่านาถกรรมธรรมแต่ละข้อมีลักษณะอย่างไร ทรงย้ำว่าผู้ที่ปฏิบัติจะมีแต่ความเจริญ โดยไม่มีความเสื่อม และก่อนจะจบพระสูตรทั้งปฐมนาสสูตร และทุติยนาสสูตรพระพุทธเจ้าทรงย้ำว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเป็นผู้มีที่พึ่งอยู่เถิดอย่าเป็นผู้ไม่มีที่พึ่งอยู่เลยบุคคลผู้ไม่มีที่พึ่งย่อมอยู่เป็นทุกข์” พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาไว้ใน “ปฐมนาสและทุติยนาสสูตร (อง.ทสก. 24/17-18/31-38) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) ซึ่งว่าด้วยเรื่องของธรรมสำหรับการพึ่งตนเอง ประกอบด้วยหลักธรรม 10 ข้อได้แก่ 1) ความประพฤติดี 2) ความใฝ่รู้ 3) ความมีเพื่อนที่ดี 4) ความว่าง่าย 5) ความขวนขวายในกิจการ 6) ความฝึกฝนในคุณธรรม 7) ความขยันหมั่นเพียร 8) ความพอเพียง 9) มีสติ และ 10) ประกอบด้วยปัญญา (พระธรรมเมธาภรณ์, 2542)

หลักนาถกรรมธรรมนี้พระพุทธเจ้าทรงสอนแก่เหล่าพระภิกษุที่เขตวันมหาวิหาร (อง.ทสก. 24/17/25) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) และพระสารีบุตรได้สาธยายให้ฟังอีกครั้งในภายหลัง (ที.ปา. 11/359/438) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) ซึ่งสอนให้ร่วมกันสร้างคุณงามความดีที่อันเกิดจากการกระทำของตนเองเท่านั้น การจะมีความสุขได้นั้น ก็ต้องเกิดจากการพึ่งพาตนเอง และไม่ควรยึดถือวัตถุ ซึ่งมีอยู่จำนวน 10 ประการ ที่นักปราชญ์ราชบัณฑิตต่างยกย่องว่าเป็นหลักการอันเป็นเอกในการพัฒนาตนเอง เริ่มตั้งแต่ระดับธรรมดาแบบโลกธรรม คือ เรื่องโลก เรื่องการดำเนินชีวิตทั่วไปของคน ไปจนถึงระดับจริยธรรม คือ ธรรมของผู้เจริญ ผู้ปรารถนาจะขัดเกลาก่อนตนเองให้พ้นไปจากกิเลสทั้งหลาย ซึ่งในนาถกรรมสูตร มีรูปแบบที่ครอบคลุมไว้ทั้งหมด

ดังนั้น ผู้เขียนจึงได้ศึกษาแนวความคิดการพึ่งตนเองตามหลักนาถกรรมธรรมที่มีปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เพื่อวิเคราะห์แนวทางการปฏิบัติตามหลักนาถกรรมธรรม ซึ่งเป็นคุณธรรมที่มีความเหมาะสมที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันเพราะมีรูปแบบหรือกระบวนการเป็นขั้นตอน โดยเรียงลำดับจากขั้นพื้นฐานไปถึงขั้นสูงสุด

หลักนาถกรรมธรรมในพระพุทธศาสนา

นาถกรรมธรรม หมายถึง ธรรมสำหรับสร้างที่พึ่ง (ธรรมเครื่องกระทำที่พึ่ง) 10 ประการ นาถกรรมธรรม แปลว่า ธรรมอันเป็นที่พึ่งของคนในโลกนี้ อันเป็นหลักการสำคัญของการครองชีวิตตามหลักของ อตตาทิ อตตโนนาโถ ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน แต่ตนที่จะเป็นที่พึ่งของตนได้ ก็ต่อเมื่อตัวตนบุคคลนั้นต้องมีคุณธรรมเป็นหลักในการพึ่งของตน ตอนต้นของพระสูตรนำไปสู่องค์ธรรมพระพุทธเจ้ารับสั่งแก่ผู้ฟังในขณะนั้นคือพระภิกษุว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงอยู่อย่างมีที่พึ่งอย่าอยู่โดยไม่มีที่พึ่ง เพราะตถาคตสงสารเธอทั้งหลาย จึงขอให้เธอทั้งหลายอยู่อย่างมีที่พึ่งเถิด อย่าอยู่โดยไม่มีที่พึ่งเลย เธอทั้งหลายจงมีตนเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง จงมีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งเลย (อง.ทสก. 24/17/56) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

นาถกรรมธรรมนี้ ท่านเรียกว่าเป็น พหุการธรรม หรือ ธรรมมีอุปการะมาก เพราะเป็นกำลังหนุนในการบำเพ็ญคุณธรรมต่าง ๆ ยังประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้สำเร็จได้อย่างกว้างขวางไพศาล ได้แก่ (1) ศีล

มีความประพฤติดี (2) พากุสัจจะ ได้เล่าเรียนสดับฟังมาก (3) กัลยาณมิตตตา มีมิตรดีงาม (4) โสวัจัสสตาเป็นคนว่าง่าย ฟังเหตุผล (5) กิงกรณียะสุ ทักขตา เอาใจใส่กิจธุระของเพื่อนร่วมหมู่คณะ (6) อัมมกามตาเป็นผู้ใฝ่ใคร่ธรรม (7) วิริยะ ความขยันหมั่นเพียร (8) สันตุญญีมีความสันโดษ (9) สติ มีสติ (10) ปัญญา มีปัญญาเข้าใจสิ่งทั้งหลาย ตามความเป็นจริง (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551)

นาถกรรมธรรมเหล่านี้ ฟังสังเกตว่าคือ อริยมรรคมีองค์ 8 ประการในรูปของธรรมปฏิบัติท่านเรียกว่า พหุการธรรม คือ ธรรมที่มีอุปการะมาก ที่ในแง่ของความเป็นจริงแล้ว การปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามสถานะของอริยะสัจ 4 ล้วนแต่เป็นพหุการธรรมด้วยกันทั้งนั้น หลักธรรมเหล่านี้จะเอื้อประโยชน์แก่คนในรูปเป็นที่พึ่งได้หรือไม่ กลับไปอยู่ที่เรามีธรรมเหล่านี้มากพอต่อการให้ตนได้พึ่งหรือไม่ เหมือนกับการมีสติมากพอต่อการช่วยในขณะนั้น หากใช้เพราะธรรมพึ่งไม่ได้ไม่ ดังนั้นเมื่อพูดถึงกรณีนี้ ยกตัวอย่างในภาคปฏิบัติจนเกิดผลตามที่ตนต้องการว่า พระธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม เหมือนร่มใหญ่ป้องกันผู้กั้นร่มไม่ให้เปียกฝนในเวลาฝนตก ฉะนั้น คำว่า “นาถกรรมธรรม” แปลว่า ธรรมอันกระทำที่พึ่ง ธรรมสร้างที่พึ่ง คุณธรรมที่ทำให้ตนเป็นที่พึ่งของตนได้ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2550) หมายความว่า เมื่อบุคคลนำคุณธรรมเหล่านี้มาปฏิบัติ ย่อมสามารถจะพึ่งตนเองได้ไม่ขาดที่พึ่ง เพราะถ้าไม่มีที่พึ่งให้กับตนเองแล้วย่อมอยู่เป็นทุกข์ทางพระพุทธศาสนาสอนมนุษย์ให้รู้จักพึ่งตนเอง เพราะมนุษย์เรานั้น เป็นสัตว์สังคมจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกัน แต่ไม่ทั้งหมดที่ต้องพึ่งพาอาศัยคนอื่น เช่นพ่อแม่อาจต้องสิ้นชีวิตไปในวันหนึ่ง ทำให้เราต้องขาดที่พึ่งทำให้เราไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ สิ่งนี้ก็ไม่ใช่ เพราะถ้าเราขาดพ่อแม่อันเป็นที่พึ่ง แต่เราก็มีวิชาชีวิตติดตัววิชาชีพติดตัวนี้แหละที่เป็นที่พึ่งอย่างหนึ่ง มนุษย์ทุกคนอาจหาที่พึ่งทางกาย เพราะถ้าขาดปัจจัย 4 อันเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงชีวิตแล้วก็ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ที่พึ่งทางกาย (ปัจจัย 4 อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค) จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ถ้าแสวงหาปัจจัย 4 ดังกล่าวเพียงแค่เลี้ยงร่างกายเท่านั้นก็หาใช่เป็นที่พึ่งอันประเสริฐแก่ตนไม่ เพราะถ้าเลี้ยงแต่ร่างกายชีวิตให้เป็นอยู่ก็ไม่สามารถพ้นจากความทุกข์ได้ อาทิเช่น เมื่อยังมีชีวิตอยู่ปัจจัย 4 ไม่เคยบกพร่องเลย แต่ชีวิตประจำวันเขาไม่เคยหาความสงบสุขได้เลย เพราะแม้แต่แสวงหาทรัพย์ภายนอกเลี้ยงแต่กายเท่านั้น เพื่อหวังเป็นที่พึ่งแก่ตนไปจนตลอดชีวิตโดยหาได้มีธรรมอันเป็นที่พึ่งแก่ตนไม่ ครั้นเมื่อตายลงโดยไม่มีเสบียง (บุญความดี หรือบารมี) ไว้สำหรับภพอื่น ทรัพย์ภายนอกที่ตนหวังว่าจะเป็นที่พึ่งหาได้เป็นที่พึ่งแก่ตนสำหรับภพอื่นก็ไม่ได้ช่วยเป็นที่พึ่งได้ เพราะฉะนั้นการหาที่พึ่งทางกายโดยเฉพาะหาปัจจัยภายนอก เช่นทรัพย์สมบัติมาเป็นที่พึ่งแก่ตนเอง ไม่ใช่ที่พึ่งแก่ตนเองอย่างแท้จริง ดังนั้นมนุษย์ทุกคนในโลกใบนี้จำเป็นต้องมีธรรมเป็นที่พึ่งแก่ตน และมีธรรมะเป็นเครื่องมือให้กับตนได้นำไปใช้กับชีวิตประจำวัน

ฉะนั้น จึงควรคิดพึ่งตนเองให้ได้ อย่าคิดแต่จะพึ่งทรัพย์ภายนอก หรือคนอื่น และการพึ่งตนเองนั้นจะต้องประพฤติตนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม หรือมีธรรมเป็นที่พึ่งทั้ง 10 ประการจึงจะพึ่งตนได้ ถ้าประพฤติชั่ว ย่อมไม่สามารถพึ่งตนเองได้ เพราะความดี หรือธรรมอันเป็นที่พึ่งแก่ตนเท่านั้นจึงจะเป็นที่พึ่งของตนได้ ส่วนความชั่วมีแต่จะสร้างความพินาศให้แก่ชีวิตของมนุษย์ ในทางพระพุทธศาสนาได้สอนหลักธรรมเพื่อให้มนุษย์เป็นที่พึ่งแก่ตนเอง ดังนั้นพระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบันนี้ก็เนื่องจากพุทธบริษัทต่างช่วยกันทำนุบำรุง

และเผยแผ่ให้สืบเนื่องยาวนานต่อไป การปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าด้วยความเคารพ ว่า
ง่ายสอนง่าย ถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญ พระพุทธองค์ซึ่งเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในโลก ทรงให้ความสำคัญต่อพระธรรม
ทรงเคารพพระธรรม ด้วยทรงมองเห็นว่าพระธรรมนี้แหละที่จะเป็นที่พึ่งแก่เราได้

ความสำคัญของนาถกรรมธรรม

ความสำคัญของนาถกรรมธรรม พระผู้มีพระภาคตรัสหลักธรรมว่าด้วยธรรมเครื่องกระทำที่พึงหรื
อนาถกรรมธรรม 10 ประการ คือ

1. เป็นผู้มีศีล นับได้ว่าเป็นคุณธรรมข้อแรกในธรรมทั้งสิบประการ เพราะศีลเป็นเบื้องต้นแห่งความดี
ทั้งหลาย เป็นพื้นฐาน หรือกรอบแห่งความดีทั้งหลาย เปรียบประดุจมารดาแห่งกัลยาณธรรมทั้งหลาย และเป็น
บ่อเกิดแห่ง กุศลธรรมทั้งปวง เพราะฉะนั้น บุคคลพึงรักษาศีล ขำระศีลของตนให้บริสุทธิ์ ดังนั้น ศีลจึงเป็นการ
สำรวมด้วยการไม่ล่วงละเมิดทางกาย ทางวาจา “มีความประพฤติดีงามสุจริต รักษาระเบียบวินัย มีอาชีวะ
บริสุทธิ์”(พระพรหมคุณาภรณ์,2550) อันเป็นเหตุให้ ผู้รักษาลุดพ้นจากทุกข์ มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย
สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลายไว้ในตน

2. เป็นพหูสูต ทรงพระสูตรทั้งหลายรวมทั้งพระวินัยปิฎกและนิกาย สัมมุตตะเป็น ผู้ได้ฟังมากซึ่ง
ธรรมทั้งหลายที่มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุดประกาศพรหมจรรย์พร้อม
ทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วน แล้วทรงจำไว้ได้คล่องปาก ขึ้นใจแทงตลอดดีด้วยทิวฐิ (รู้แจ้ง
ธรรมโดยผลและเหตุด้วยปัญญา) (อง.จตุกก.อ. 2/22/300) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556)

3. เป็นผู้มิตมิตร (มิตรที่มีคุณธรรม คือศีลเป็นต้น) มีสหายดี (เพื่อนร่วมงานที่ดี) มีเพื่อนดี (เพื่อนที่รัก
ใคร่สนิทสนม รู้ใจกัน ซื่อสัตย์ต่อกัน) (อง.ทสก.อ. 3/17/322) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556)

4. เป็นผู้ว่าง่าย ประกอบด้วยธรรมเป็นเครื่องทำให้เป็นผู้ว่าง่าย อวดทนรับฟังคำ พร่ำสอนโดยเคารพ
แม้ถูกว่ากล่าวด้วยคำหยาบคายก็ทนได้ไม่โกรธไม่กระทำเหมือนบางคน ที่เมื่อถูกท่านให้อโวาทแล้วตอบโต้
หรือไม่ฟังเดินไปเสีย (อง.ทสก.อ. 3/8/42) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556)

5. เป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในการงานที่จะต้องช่วยกันทำทั้งงานสูงและงานต่ำของเพื่อนพรหมจรรย์
ทั้งหลาย ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาอันเป็นอุบายในการงานที่จะต้องช่วยกันทำนั้น สามารถทำได้
สามารถจัดได้

6. เป็นผู้ใคร่ธรรม (รักพระพุทธพจน์ คือพระไตรปิฎก (อง.ทสก.อ. 3/17/322) (มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, 2556) ใฝ่ความรู้ใฝ่ความจริง รู้จักพูดรู้จักรับฟัง ทำให้เกิดความพอใจ นำร่วมปรึกษาสนทนา ชอบ
ศึกษา ยินดีปรีดาในหลักธรรมหลักวินัยที่ละเอียดลึกซึ้งยิ่ง ๆ ขึ้นไป) เป็นผู้ฟังและผู้แสดงธรรมอันเป็นที่พอใจ มี
ปราโมทย์อย่างยิ่งในอภิธรรม ในอภินิย (ธรรมที่เป็นเครื่องระงับกิเลส)

7. เป็นผู้ปรารถนาความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิด มีความเข้มแข็ง มีความบากบั่น
มั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่

8. เป็นผู้สันโดษด้วยจีวร ปิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารตามแต่จะได้

9. เป็นผู้มั่งคั่ง คือ ประกอบด้วยสติปัญญาเป็นเครื่องรักษาตนอย่างยิ่ง ระลึกถึงสิ่งที่ทำและคำพูดที่พูดมานานได้

10. เป็นผู้มั่งคั่ง คือประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเห็นทั้งความเกิดและความดับอันเป็นอริยะ ข้าแรกกิเลสให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ (อง.ทสก. 24/17/31-33) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

หลักธรรม 10 ประการนี้มีประโยชน์แก่มนุษย์อย่างยิ่ง เพราะเป็นเครื่องช่วยให้มนุษย์พึ่งตนเองได้ ดังนั้นความสำคัญของนาถกรรมธรรมมีความสำคัญกับตนเองและผู้อื่นผู้เป็นส่วนร่วมที่ดีของหมู่ชน ซึ่งจะช่วยให้หมู่ชนอยู่ร่วมกันด้วยดีมีธรรม คือหลักประพัตติ พึ่งตนเองได้ คือ ทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนได้ พร้อมทั้งจะรับผิดชอบตนเอง ไม่ทำตัวให้เป็นปัญหาหรือเป็นภาระถ่วงหมู่คณะหรือหมู่ญาติ ด้วยการประพฤติธรรมสำหรับสร้างที่พึ่งตนเอง (เรียกว่า นาถกรรมธรรม) (พระพรหมคุณาภรณ์, 2545) การพึ่งตนเองมีลักษณะทางพฤติกรรมที่เด่นๆ อยู่หลายลักษณะ คือ (1) เคารพตัวเอง (2) ศึกษาหาความรู้อยู่เป็นนิจ (3) ฝึกฝนตนเองให้มีความสามารถและเชี่ยวชาญ (4) ใช้ความรู้ความสามารถของตนเองให้เต็มที่ ก่อนจะขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น (5) มีความเข้มแข็งอดทน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคและปัญหาทั้งปวงมีกำลังใจยืนหยัดอยู่บทหนึ่งพูดถึงการฝึกพึ่งตนเองไว้อย่างน่าฟังว่าตนของตนเตือนตนให้พ้นผิด ตนเตือนจิตตนได้ใครจะเหมือนตนเตือนตนไม่ได้ใครจะเตือน ตนชวนเตือนตนให้พ้นภัยเลย”

การพยายามพึ่งตนเองจะก่อให้เกิดการพัฒนาตนเอง เพราะขณะที่ตนทำย่อมจะได้พบอุปสรรคและปัญหาบางประการ ตนก็จะได้พยายามหาทางแก้ไข หากตนไม่สามารถแก้ไขได้ก็จะพยายามปรึกษาหารือคนอื่น นั่นคือการได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนไปในตัว ทำให้เพิ่มพูนความรู้มากขึ้นเพิ่มพูนทักษะมากขึ้นเป็นการพัฒนาตนเองทางหนึ่ง คนที่พยายามพึ่งตนเอง จะทำให้ผู้อื่นเต็มใจที่จะให้ความช่วยเหลือเพราะไม่มีใครอยากช่วยคนที่ไม่ช่วยตัวเอง ลักษณะการพึ่งตนเองจะเป็นเครื่องกระตุ้นให้เกิดคุณลักษณะที่ดีอย่างอื่น เช่น ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ทำให้เกิดนิสัยมุ่งมั่นพยายามเกิดมานะ หรือแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และเห็นตนเองมีค่า ดังนั้นคนที่พยายามพึ่งตนเองยืนบนลำแข้งของตนเอง เปรียบเหมือนคนที่ออกกำลังกายอยู่เสมอทำร่างกายแข็งแรงผลที่จะเกิดขึ้นกับผู้ปฏิบัติเอง ผู้ไม่ปฏิบัติก็ไม่เกิดผลขึ้น คนที่พยายามพึ่งตนเองย่อมจะทำตนให้เจริญรุ่งเรืองเพราะ “ตนแลเป็นที่พึ่งตนเอง” (พระพรหมคุณาภรณ์, 2545)

องค์ประกอบของนาถกรรมธรรม

การพึ่งตนเองตามหลักพุทธธรรมนั้น มีหลายประการด้วยกันดังได้กล่าวไว้เบื้องต้น ซึ่งในข้อนี้จะได้กล่าวถึงองค์ประกอบของนาถกรรมธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติตามพึ่งตนได้ เป็นที่พึ่งผสมผสานระหว่างที่พึ่งภายนอกและที่พึ่งภายใน 10 ประการเรียกว่า “นาถกรรมธรรม” (ที.ปา. 11/359/438) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) หมายถึง ธรรมสร้างที่พึ่ง หรือคุณธรรมที่กระทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนและคนอื่นได้ ดังต่อไปนี้

องค์ประกอบที่ 1 ศีล คือ การดำเนินชีวิตโดยสุจริต ทั้งทางกาย วาจา และมีระเบียบแบบแผนในการดำเนินชีวิตและในการอยู่ร่วมสังคม หรืออีกนัย ศีล คือความมีวินัย และการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์กติกาใน

การอยู่ร่วมกันเพื่อให้มีความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม ชีวิตและสังคมจะได้เรียบร้อยราบรื่นไม่สับสนวุ่นวาย เป็นเหตุปัจจัยให้กิจที่ทำได้รับผลดีและมีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ศิลปินหรือศิลปินอย่างหนึ่งที่มีค่า ไม่ต้องซื้อ ก็สามารถนำมาประดับได้ และไม่ต้องกลัวใครแย่งชิง ทั้งสามารถนำมาประดับได้ตลอดเวลาทุกวัน และประดับได้จนตราบนานกาล ไม่เหมือนกับเครื่องประดับทั่วไป ซึ่งใช้ได้สำหรับคนบางประเภท และบางวัยเท่านั้น เมื่อประดับด้วยเครื่องประดับคือศิลปะแล้วก็ทำให้สวยงาม น่าเข้าใกล้ เย็นใจต่อผู้พบเห็น ซึ่งถ้าบุคคลขาดศิลปะแล้ว ในพระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้อย่างชัดเจน ดังนี้ 1. ตายไปแล้วเกิดในอบาย คือเกิดในกำเนิดสัตว์เดรัจฉานเกิดในกำเนิดเปรต เกิดในภูมิของอสุรกาย และเกิดในนรกภูมิใดภูมิหนึ่งตามกรรมชั่วที่ตนทำไว้ 2. ทำให้ทรัพย์สมบัติที่มีอยู่ฉิบหาย ทำให้ยากจน 3. ทำให้ได้รับความทุกข์ความเดือนร้อนในปัจจุบัน และในชาติต่อไป ศิลปินมีอยู่หลายระดับหรือหลายประเภท ท่านจัดแบ่งไว้เพื่อให้เหมาะกับสภาพชีวิตและสังคมหรือชุมชนนั้น ๆ ในการที่จะปฏิบัติเพื่อเข้าถึงจุดหมายของตน (พระพรหมคุณาภรณ์, 2550) ซึ่งชาวพุทธที่จะรักษาศิลปะสามารถทำได้ โดยการงดเว้น หรือเรียกว่า วิริติ ทางพระพุทธศาสนา กล่าวถึง วิริติ 3 ประการ คือ

1. สมาทานวิริติ งดเว้นด้วยการสมาทาน เช่น การงดเว้นด้วยตัวเองและสมาทานรับจาก ผู้มีศิลปะหรือขอศิลปะจากพระสงฆ์นั่นเอง
2. สัมปัตตวิริติ งดเว้นด้วยเหตุที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า หมายถึงไม่ได้ตั้งใจจะรักษาศิลปะมาก่อนแต่พอมารับหรือเจอเหตุการณ์ที่จะทำให้ตนประพฤติดี ก็เกิดวิริติ งดเว้นในขณะนั้นเอง
3. สมุจเฉตวิริติ งดเว้นได้เด็ดขาด คือ การงดเว้นของพระอริยบุคคลทุกประเภทอันเป็นการงดเว้นจากเบญจเวร ได้เด็ดขาด โดยไม่ต้องสมาทาน เช่น ให้ฆ่าสัตว์ หรือให้ดื่มเหล้าท่านผู้อยู่ในสมุจเฉตวิริติ ก็จะยอมตายเสียดีกว่าที่จะประพฤติดีศิลปะ

องค์ประกอบที่ 2 พาหุสัจจะ มาจากมูลศัพท์เดิมว่า พหุ + สุต กล่าวคือ พหุ แปลว่า มากหลาย และ สุต (สุ + ต) แปลว่า ฟังแล้ว เรียนแล้ว เมื่อแปลเป็นไทยว่า พหุสุต หมายถึง คนผู้ได้ยินได้ฟังมาก ศัพท์ว่า พหุ สุตนี้ เมื่อลงปัจจัย ภาว ตัทธิธ ตามไวยากรณ์บาลีแล้ว รูปศัพท์จะแปลเป็น พาหุสัจจะ แปลว่า ความเป็นผู้ได้ยินได้ฟังมาก สุต แปลว่า ได้ยินหรือได้ฟัง หมายถึง การเรียนโดยตรง ดังนั้น พาหุสัจจะ สุต มีความหมายเหมือนกับพหุสุต (ปิ่น มุกขนัต, 2549) ได้ศึกษาสืบมาก คือ ศึกษาเล่าเรียนสดับรับฟังมาก ความรู้ใดเป็นสายวิชาของตน หรือตนศึกษาในศิลปวิทยาแขนงใด ก็ศึกษาให้ชำนาญ มีความเข้าใจกว้างขวางลึกซึ้ง รู้ชัดเจน และใช้ได้จริง ซึ่งผู้ที่พาหุสัจจะคงแก่เรียนได้คือผู้ที่สนใจศึกษาความรู้ใส่ตนอยู่เสมอ รักการศึกษาล่าเรียน ตั้งใจศึกษาหาความรู้อย่างจริงจังไม่ทอดธุระ โดยมีคุณสมบัติดังนี้ 1. พาหุสสุตา เรียนมากคือ เล่าเรียนสดับฟังไว้มาก 2. ธตา จดจำไว้ได้ คือจับหลักหรือสาระทรงจำไว้ได้แม่นยำ 3. วจสา ปริจิตา คล่องปาก ชำนาญ คือท่องบ่นหรือใช้พูดอยู่เสมอจนคล่องแคล่วแม่นยำ 4. มนसानุเปกขิตา พังซันใจ คือใส่ใจนึกพิจารณาจนเจตนานึกครั้งใดก็ปรากฏเนื้อความสว่างชัด 5. ทิฏฐิยา สุปฏิวิธยา เข้าใจชัดเจนด้วยทิวะฐิ คือมีความเข้าใจลึกซึ้งมองเห็นประจักษ์แจ้งด้วยปัญญาทั้งในแง่ความหมายและเหตุผล (อง.ปญจก. 22/261/644) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

ดังนั้น ความเป็นพหูสูตในที่นี้หมายถึง การเรียนปิฎก 3 ได้แก่ พระวินัยปิฎกพระสุตตันตปิฎกและพระอภิธรรมปิฎก (ขุ.ธ. 25/271/116) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) สุตะ คือ การฟังมีสุตะน้อย คือ การได้ยินได้ฟังน้อย เกียจคร้าน หลงลืมสติ มีปัญญาทึบ มีสุตะมาก คือ การได้ยินได้ฟังมาก ปราศจากความเพียร มีสติ ตั้งมั่น มีปัญญา (ม.อ. 14/92/107) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) สุตะเป็น 1 ในองค์ประกอบ 5 ประการ ที่สนับสนุนสัมมาทิฐิ สุตะ คือ การสดับฟังหาความรู้ (อง.ปญจก. 22/63/111) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

สรุปได้ว่า ความหมายในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พหุสัจจะ คือความเป็นผู้ได้ยินได้ฟังมากเป็นทางหลักเฉียงสำหรับบุคคลผู้ได้ยินได้ฟังน้อย เป็นทางดับสนิทสำหรับบุคคลผู้ได้ยินได้ฟังน้อยเป็น 1 ในสัทธรรม 7 ประการ เป็น 1 ในจรรณธรรม 15 ประการ การพูดเรื่องพหุสัจจะเป็นเรื่องดีสำหรับผู้เป็นพหูสูต เป็นเรื่องไม่ดีสำหรับผู้มีสุตะน้อยพหุสัจจะมีความหมายเหมือนกับพหูสูต และ สุต (สุตตะ) คือ ความเป็นผู้สดับมาก เป็น 1 ใน 8 คุณสมบัติของภิกษุผู้สั่งสอนภิกษุณี พหุสัจจะ ได้แก่ ผู้ที่ทรงสุตะ สั่งสมสุตะ เป็นผู้ได้ฟังมากซึ่งธรรมทั้งหลายที่มีความงามในเบื้องต้น..ในท่ามกลาง.. ในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธ์ บริบูรณ์ครบถ้วนแล้ว ทรงจำไว้ได้ คล่องปาก ขึ้นใจ แทะตลอดดีด้วยทิฐิ ความเป็นพหูสูต หมายถึง การเรียนพระไตรปิฎก 3 คือ การสดับฟัง หาความรู้ ผู้ได้ฟังธรรม ฯ การมีสุตะมาก คือ การได้ยินได้ฟังมาก การมีสุตะน้อย คือ การได้ยินได้ฟังน้อย พหูสูต เป็น 1 ในองค์ประกอบ 5 ประการ ที่สนับสนุนให้เกิดสัมมาทิฐิ

องค์ประกอบที่ 3 กัลยาณมิตรตตาคือ การคบหาคนดีเป็นเพื่อน เป็นที่ปรึกษาปัญหาของชีวิต กัลยาณมิตรในความหมายทางพระพุทธศาสนา หมายถึง บุคคลที่ชักนำไปสู่การมีปัญญาและความดีเช่น พ่อแม่ ครูอาจารย์ พระศาสนา กัลยาณมิตร มีบทบาทมากในการชักนำบุคคลไปสู่การเรียนรู้และส่งเสริมให้มีการเรียนรู้อย่างถูกต้อง หากมีกัลยาณมิตรช่วยแนะนำบุคคลก็จะถึงการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญบทบาทของกัลยาณมิตรเป็นอย่างสูง เช่น ตรัสว่ากัลยาณมิตรเป็นบุพภาคของการเกิดขึ้นของปัญญาบ้าง หรือ กัลยาณมิตรเป็นธรรมะทั้งหมดบ้าง ดังนั้นบุคคลพึงแสวงหากัลยาณมิตรและพึงเป็นกัลยาณมิตรของผู้อื่น ความสัมพันธ์ทุกชนิดควรเป็นไปด้วยกัลยาณธรรม กล่าวคือสัมพันธ์กันแล้วทำให้ฉลาดขึ้น ไม่ใช่ทำให้เขาโง่งม ฟังตนเองได้น้อยลงเข้าใจผิดเกิดความโลภ ความโกรธ ความหลงในสิ่งคาลาวาสุตระ พระองค์ได้ตรัสลักษณะของมิตรแท้และมิตรเทียมเอาไว้ โดยมิตรเทียม ได้แก่ คนปกอลอก คนดีแต่พูด คนหัวประจบ คนชักชวนในทางฉิบหาย(ที.ปา.11/20/438) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) และได้แสดงลักษณะของมิตรแท้ ว่า ทุกข์ทุกข์ด้วย สุข สุขด้วย ปกป้องเพื่อนเมื่อถูกกล่าวถึงในทางเสียหาย และรับรองคนที่พูดสรรเสริญเพื่อน

องค์ประกอบที่ 4 โสวัจสสตา คือ เป็นคนอ่านออกเสียงง่าย ไม่ดื้อรั้นกระด้าง รู้จักรับฟังเหตุผลและข้อเท็จจริง พร้อมทั้งจะแก้ไขปรับปรุงตนเอง ไม่ลุแก่อำนาจของอัตตาธิปไตย นอกจากนั้นพระมหาโมคคัลลานะก็ได้แสดงถึงลักษณะของคนว่าง่ายไว้ 16 ประการ ดังนี้

1. ไม่ใฝ่ต่ำ คือ ไม่ลู่ออกแก่ความอยาก
2. ไม่ยกตัว คือ ไม่ยกตนข่มท่าน

3. ไม่ถือเดียดตลาค คือ ไม่ชี้โกรธ ไม่ฉุนเฉียว
4. ไม่ผูกโกรธ คือ ไม่ผูกอาฆาตจองเวร
5. ไม่รังเกียจ เหยียดหยาม คือ ไม่รังเกียจเพราะฤทธิ์ของความโกรธ
6. ไม่ต่อว่าต่อขาน คือ ไม่พูดคำที่แสดงความโกรธ
7. ไม่โต้เถียง คือ ไม่โต้ตอบผู้ตักเตือน
8. ไม่ตะเพิด คือ ไม่รุกรานผู้ตักเตือน
9. ไม่ย้อนคำ คือ ไม่ปรักปรำหรือย้อนคำพูดผู้ตักเตือน
10. ไม่กลบเกลื่อน คือ พูदनอเรื่อง ไม่แก้ตัวบิดพลิ้ว
11. พอใจตอบ คือ เมื่อถูกซักถามก็พอใจตอบ ไม่ปิดบัง
12. ไม่ลบหลู่ ไม่ตีเสมอ คือ ไม่ดูถูกดูแคลนหรือต่อว่าผู้ตักเตือน
13. ไม่ริษยา ตระหนี่ คือ ไม่ใจแคบ
14. ไม่โอ้อวด เจ้าเล่ห์ คือ ไม่พูดอวดตัว หรือเล่นเล่ห์เพทุบาย
15. ไม่เป็นคนกระด้าง ดูหมิ่นผู้อื่น คือ เป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ยกตนข่มท่าน
16. ไม่ถือแต่ความเห็นของตัวเองไม่ดื้อรั้น คือ ไม่ทำอะไรตามใจตัวเอง เป็นผู้เชื่อฟัง (อง.ทุก.

20/385/411) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

องค์ประกอบที่ 5 กิ๊งกรณียะสุ ทักขตา คือ การเอาใจใส่ต่อการงานภาระกิจของหมู่คณะญาติเพื่อน พ้องและชุมชน รู้จักใช้ปัญญาไตร่ตรองหาวิธีให้ดำเนินการที่เหมาะสม ให้สำเร็จเรียบร้อย ดิغام ซึ่งเป็นการช่วย ทำกิจธุระของผู้อื่น ด้วยความขยัน และด้วยความสามารถของตน นอกจากนั้นยังเป็นการสร้างที่พึ่งให้แก่ตนเอง แล้วยังเป็นการสร้างความรัก เคารพ และเป็นเพื่อความสามารถพร้อมเพรียงกันอีกด้วย ดังข้อความปรากฏใน สาราณียธรรมสูตร ดังความว่า “ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เรียกว่า สาราณียธรรม มี 6 ประการ คือ 1. ตั้งใจช่วยกิจธุระของผู้อื่นด้วยเมตตา 2. ตั้งใจแนะนำสั่งสอนผู้อื่นด้วยเมตตา 3. ตั้งเมตตาจิตแผ่ความ พิจารณาดีไปยังผู้อื่น คือ มีความเมตตาต่อผู้อื่นอยู่เสมอ 4. แบ่งปันลาภที่ตนได้มาโดยชอบธรรมแก่ผู้อื่น คือ ให้ เอื้อเพื่อเพื่อต่อผู้อื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว เห็นแก่ตัวบริโภคนิสัยแต่ผู้เดียว 5. มีศีลอย่างน้อยก็ศีล 5 ไม่ ประพฤติให้เป็นที่ยังเกียจของสังคม 6. มีทวิภูมิตถวิสัยเหมือนผู้อื่นในสังคม เช่นเชื่อในเรื่องบุญบาป เรื่องกฎแห่งกรรมเรื่องตายแล้วเกิดใหม่ตามหลักพระพุทธศาสนา ไม่เป็นคนหัวรั้นชอบถกเถียงกันในเรื่อง ความเห็นที่ผิดทำนองคลองธรรม “อะยัมปิธัมโม นาถะกะระโณ นี้คือธรรมที่ทำที่พึ่งแก่ตนอีกข้อ หนึ่ง”(อง.ฉก.22/282/322) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

องค์ประกอบที่ 6 ธัมมกามตา ผู้ใคร่ในธรรม คือ รักความถูกต้อง รักความยุติธรรม ความเสมอภาค ในสังคม หรือชอบศึกษา ค้นคว้า สอบถามหาความรู้ความจริง รู้จักพูด รู้จักรับฟัง สร้างความรู้สึกละเมตตา อย่างสบายใจ ชวนให้ผู้อื่นอยากเข้ามาปรึกษาและร่วมสนทนา

องค์ประกอบที่ 7 วิริยารัมภะ มีความเพียรขยัน คือ เพียรทำความดี เพียรละความชั่วทุกอย่างเอาใจต่อหน้าที่อย่างเด็ดเดี่ยว ไม่ทอดทิ้งกลางคัน ไม่ปฏิเสธความรับผิดชอบไม่ว่ากรณีใด ๆ ความเพียรนี้ เป็นค่ากลาง ๆ อาจจะใช้ในทางที่ผิดก็ได้ เช่น เพียรพยายามจะฆ่าคน เพียรพยายามจะลักขโมย อาจจะใช้ในทางที่ถูกก็ได้ เช่น เพียรศึกษาเล่าเรียน เพียรทำมาหากิน เพียรทำลายกิเลส เป็นต้น ซึ่งถ้าเพียรในทางที่ชอบท่านเรียกว่า สัมมาวายามะ เพียรชอบ แต่เพียรในทางผิดท่านเรียกว่า มิจฉาวายามะ เพียรผิด ความเพียรที่เป็นสัมมาวายามะ หรือ เพียรชอบแบ่งออกเป็น 2 ประการ ได้แก่ (1) ความเพียรทางกาย เช่น ทำการงานด้วยกาย หรือปฏิบัติธรรม ทำสมาธิ เดินจงกรม เป็นต้น (2) ความเพียรทางจิต เช่นความเพียรในการละชั่ว ได้แก่ การตั้งใจ อธิฐานในใจว่าจะ ไม่อิจฉาริษยาใคร ไม่ประทุษร้าย แต่มีจิตเพียรเพื่อประกอบความดีตั้งใจ อธิฐานว่าจะปฏิบัติสัปปายะ จะตั้งสัจจะบารมี ออกบวช เป็นต้น ความเพียรทุกชนิดไม่ว่าความเพียรในทางโลก เช่น ความเพียรในการศึกษาเล่าเรียนและในการประกอบธุระหน้าที่หรือประกอบกิจการงาน เป็นต้น หรือความเพียรในทางธรรม คือเพียรละชั่ว ประพฤติดี และเพียรทำใจของตนให้สะอาด ต้องอาศัยขันติ คือความอดทนเป็นตัวหนุนความเพียรจึงจะประสบผลสำเร็จได้ง่ายแต่ถ้าปราศจากขันติเสียแล้วก็ยากที่จะประสบผลสำเร็จได้ซึ่งความอดทนทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า ขันติ มี 3 ประการ คือ (1) อิตถีขันติ คือทนต่อการตรากตรำในการทำงาน (2) อธิวาสณขันติ อดทนต่อการเจ็บไข้ได้ป่วย และ (3) ตีติกขาขันติ อดทนต่อความ เจ็บใจ หรืออดทนต่อกำลังของกิเลส

องค์ประกอบที่ 8 สันตญฺญี คือ ความสันโดษ ในทางพระพุทธศาสนาให้ความหมายของสันโดษไว้ 3 ความหมาย ดังนี้

1. ยถาลาภสันโดษ คือ ยินดีตามมีตามได้ ความหมายก็คือ สิ่งใดก็ตามที่เรามีอยู่และได้มาใหม่ เรา ยินดีพอใจในสิ่งนั้น ไม่ว่าของนั้นจะน้อย หรือมากเพียงใด

2. ยถาพลสันโดษ คือ ยินดีตามกำลัง ความหมายก็คือ อย่าทำอะไรให้เกินกำลังของตนเอง เกินกำลังสติปัญญาของตนเองเพื่อที่จะได้ทรัพย์มา ซึ่งถ้าทำเกินกำลังแล้วจะทำให้เดือดร้อนสันโดษในข้อนี้พระพุทธศาสนาสื่อถึง ความรู้จักประมาณในตน รู้จักตัวเอง

3. ยถาสารูปสันโดษ คือ ยินดีตามสมควร ความหมายก็คือ ยินดีด้วยของที่สมควรแก่เพศ ภาวะ และฐานะของตน คือสิ่งใดก็ตามถ้าทำลงไปด้วยความเหมาะสมแก่เพศ ภาวะและฐานะของตน ผู้กระทำให้ ยินดีพอใจทำในสิ่งที่เหมาะสมที่สมควร เช่นนี้เรียกว่า ยถาสารูปสันโดษ (ม.ม.13/285/614) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

ดังนั้น สันโดษ คือ ยินดี พอใจในทรัพย์สมบัติ ตำแหน่งหน้าที่และผลสำเร็จต่าง ๆ ที่ตนได้สร้างหรือแสวงหาได้มาด้วยเรี่ยวแรง ความเพียรพยายาม และความรู้ความสามารถของตนเอง โดยทางชอบธรรมและไม่มัวเมาเห็นแก่ความสุขทางวัตถุ

องค์ประกอบที่ 9 สติ มีสติคงมั่น คือ รู้จักกำหนดจดจำ ระลึกการที่ทำ คำที่พูดกิจที่ทำแล้วและที่ต้องทำต่อไปได้ จะทำอะไรก็รอบคอบรู้จักยับยั้งชั่งใจ ไม่ผลีผลาม ไม่เลินเล่อ ไม่เลื่อนลอยไม่ประมาทไม่ยอม

ถาล้างในทางผิดพลาด ไม่ปล่อยปละละเลยทั้งโอกาสในการสร้างคุณความดีระมัดระวังจิตใจของตนไม่ให้ถูกกิเลสครอบงำคำว่า สติ มีความหมายตรงกับคำว่า ไม่ประมาท ดังพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย บรรดารอยเท้าสัตว์บกทั้งหลาย รอยเท้าช้างเป็นรอยเท้าใหญ่ รอยเท้าสัตว์บกอื่น ๆ ย่อมสามารถรวมลงในรอยเท้าช้างได้หมด ฉะนั้นใด ธรรมทั้งหลายบรรดาที่เป็นกุศลทั้งหมด ก็รวมลงในเรื่องความไม่ประมาททั้งหมดฉนั้น” (อง.ทสก. 24/28/449) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) ดังนั้น คำว่า สติ ที่แปลว่า ระลึกรู้ได้คือ ระลึกรู้ได้ไม่ประมาท และจะพบ คำว่า สติ คู่ กับคำว่า สัมปชัญญะ หมายถึง ความรู้ตัวโดยที่คนเราจะมีสติได้ท่านกล่าวว่ามีอยู่ 4 ประการ คือ 1. สติสัมปชัญญะ คือ มีสติสัมปชัญญะอยู่เสมอ 2. ไม่คบคนมีจิตป็นป่วน 3. คบคนที่มีสติปัญญามั่นคง 4. มีสติ มีใจแน่วแน่ในการมีสติ คือ อยากเป็นคนดีมีสติมั่นคง

องค์ประกอบที่ 10 ปัญญา คือ มีปัญญายังรู้เหตุผล รู้ดี รู้ชั่ว คุณโทษประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงของมัน มีเหตุผลรู้จักใช้โยนิโสมนสิการในการพิจารณาเรื่องต่าง ๆ จนรู้แจ้งในสภาวะของสิ่งทั้งหลาย (ที.ปา. 11/357/281) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) ปัญญาในทางพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น 2 ชนิดได้แก่

1. โลกียปัญญา คือ ปัญญาทางโลก คือ ปัญญารู้จักรักษาตัว ปัญญารู้จักทำมาหากินหรือปัญญาความรู้ที่ศึกษากันในทางโลก ตั้งแต่ระดับอนุบาล จนถึงระดับมหาวิทยาลัย เพื่อพาตัวรอดและตั้งตัวได้ในโลก ปัญญาประเภทนี้มีชาวโลกแสวงหากันมาก จนถึงตั้งเป็นหลักการศึกษานี้ของชาติ ที่ทุกคนในชาติต้องศึกษาและควรศึกษาหรือควรได้รับการศึกษา สำหรับปัญญาทางโลก คือ ปัญญาในทางเลี้ยงชีพ ทำมาหากินเพื่อให้อยู่สบายเจริญก้าวหน้าในทางโลกนั่นเอง บางทีก็เป็นเหตุให้ทำบุญ บางทีก็เป็นเหตุให้ทำบาป

2. โลกุตตรปัญญา คือปัญญาทางโลกุตระ หรือปัญญาในทางธรรม หมายถึงการรู้จักบาป บุญ คุณ โทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ เช่น ปัญญาในการรู้เข้าใจในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และนำไปสู่ปัญญาขั้นทำลายกิเลสของพระอริยบุคคล ตั้งแต่ขั้นพระโสดาบัน จนถึงพระอรหันต์ เป็นปัญญาเพื่อความสิ้นทุกข์โดยตรง หรือเพื่อความสิ้นทุกข์ในที่สุดซึ่งปัญญาทั้ง 2 ประเภทนั้น มนุษย์สามารถมีปัญญาได้ โดยพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงเหตุของการเกิดปัญญาไว้ 3 ประการ (ที.ปา. 11/228/231) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) ได้แก่

(1) สุตมยปัญญา คือ ปัญญาเกิดจากการฟัง ได้แก่ ปัญญาที่เกิดจากการฟังมาจากผู้อื่นเช่น จากการศึกษาเล่าเรียน จากครู จากการอ่านหนังสือ หรือจากการดูในด้านทัศนศึกษาปัญญาประเภทนี้มีการชวนชวากันมากในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดขึ้นแก่คนในชาติ โดยชาติต่าง ๆ ทั่วโลกได้สร้างสถาบันการศึกษาในระดับต่าง ๆ ในชาติของตนขึ้น ผลิตหนังสือหรือตำราเรียนประเภทต่าง ๆ จัดให้มีโสตทัศนศึกษาและโสตทัศนูปกรณ์ขึ้น ดังนั้น สุตมยปัญญานี้จึงมีความสำคัญมากต่อการพัฒนาตนเองและสังคมในชาติผู้มีปัญญาประเภทนี้ คือได้รับการศึกษาดีจนจบปริญญาสาขาใดสาขาหนึ่ง หรือหลาย ๆ สาขา ในการศึกษาทุกระดับ ย่อมสร้างที่พึ่งให้แก่ตนได้อย่างหนึ่ง คนในโลกทั่วไปจึงมักแสวงหาปัญญาชนิดนี้กันมากกว่าปัญญาอีก 2 ข้าง

ปลาย เพราะเป็นปัญญาที่ทำให้เกิดขึ้นไม่ยากนัก และนิยมแสวงหาปัญญาชนิดนี้กันมากในปัจจุบัน เพราะคนทั่วไปสามารถทำให้เกิดขึ้นได้

(2) จินตามยปัญญา คือ ปัญญาเกิดจากการคิด ปัญญาชนิดนี้เกิดจากการค้นคิดพิจารณาหาเหตุผล บุคคลไม่ได้ฟังมาจากผู้อื่นหรือไม่ได้อ่านหนังสือหรือตำราเรียนใด ๆ หรือไม่ได้จากแหล่งอื่นใดที่คนอื่นทำขึ้น แต่ได้ทำปัญญาของตนให้เกิดมีขึ้นด้วยการขบคิดค้นคว้าของตนเองคิดหาเหตุผลเอาเองจนเกิดปัญญารู้ชัดขึ้นในเรื่องนั้น ๆ อย่างที่นักวิทยาศาสตร์ได้ค้นคิดประดิษฐ์สิ่งใหม่ขึ้นมาเป็นอันมากในปัจจุบัน ก็ต้องใช้ปัญญาในข้อนี้มากปัญญาชนิดนี้ ทางพระพุทธศาสนาเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า โยนิโสมนสิการ การทำไว้ในใจโดยอุบายแยบคาย คือ การใช้ความคิดให้ถูกวิธีการมองสิ่งทั้งหลายด้วยการพิจารณาสืบหาต้นคว้า การแสวงหาเหตุผลตลอดสาย การแยกแยะออกวิเคราะห์ด้วยความคิดที่เป็นระเบียบ โดยอุบายวิธีให้เห็นสิ่งนั้น หรือปัญหานั้น ตามสภาวะ และตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยสถาบันวิจัยค้นคว้าในเรื่องต่างในสถาบันการศึกษาและในทางวิทยาศาสตร์เป็นอันมากในปัจจุบัน ที่ได้เกิดขึ้นเพื่อให้ได้ปัญญาชนิดนี้

(3) ภาวนามยปัญญา คือ ปัญญาเกิดจากการอบรม เป็นปัญญาที่เกิดแต่การฝึกอบรมลงมือปฏิบัติ ปัญญาตัวนี้เองเป็นปัญญาที่ต้องการมากในทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการทำที่พึงแก่ตน เพราะทำให้ได้ความสงบสุขด้านจิตใจ ไปจนถึงการสิ้นทุกข์ในที่สุด เพราะปัญญาที่เกิดจากภาวนา คือการพัฒนาจิตใจของตนให้สูง ปัญญาชนิดนี้เป็นปัญญาที่สัมผัสสิ่งทั้งหลายด้วยตัวของตัวเอง ถ้าเปรียบเทียบกับความรู้ซึ่งถึงความร้อนของไฟ ปัญญาประเภทนี้เปรียบเหมือนเราไปจับไฟแล้วก็รู้ซึ่งถึงความร้อนของมันเพราะเราได้จับต้องด้วยตัวของเราเอง

สรุป

ที่พึงในแนวนาถรรณธรรมนี้ ประเด็นสำคัญหลักใหญ่ คือ (1) การสร้างที่พึงแก่ตนเอง ได้แก่ ศีล ช่วยให้พึ่งตนเองในด้านความประพฤติ ทางกาย และวาจาที่ดำรงเป็นสุภาพชนเป็นมิตรต่อสาธารณะชนได้ทุกคนชั้น พหุสัจจะ การศึกษาทรงจำไว้มาก เป็นที่พึ่งแก่ตนเองในด้านความคิด เขว้าปัญญาเพื่อเป็นข้อมูลนำมาประกอบสำหรับการแก้ปัญหาต่าง ๆ โสวัจัสสตา ช่วยให้เป็นคนอ่อนโยน มีมารยาทผู้ดี วัริยารัมภะ ช่วยให้เป็นคนมุนานะเป็นนักต่อสู้กับปัญหาและอุปสรรคที่เกิดแก่ตนเอง และการทำงานที่มุ่งมั่นด้วยใจเด็ดเดี่ยวกล้าหาญ สันตญญู ช่วยให้เรามีสภาพจิตที่ปกติไม่ยินดียินร้าย ต่อทรัพย์สินสมบัติและหน้าที่การงานของคนอื่น แต่เป็นกำลังใจให้ตนเองมีพลังต่อสู้โดยสันติวิธีในการได้มาซึ่งหน้าที่การงานตำแหน่งทางสังคม ไม่ใช่แย่งมาหรือใช้อำนาจที่ไม่ชอบธรรม ส่วน สติ ช่วยให้ทำงานด้วยความไม่ประมาท และปัญญา ช่วยให้พิจารณาสิ่งต่าง ๆ โดยรอบคอบมีเหตุผลที่ควรแก่งานชนิดนั้น (2) การสร้างที่พึงที่เกี่ยวกับคนอื่น คือ ข้อกัลยาณมิตรตาด การคบเพื่อนที่ดียอมนำประโยชน์สุขมาให้ ถ้าคบเพื่อนแล้ว ก็เลวไปด้วยเพราะคบคนเช่นใดก็เป็นคนเช่นนั้น และข้อ กิงกรณียะสุ ทักขตา สงเคราะห์ลงในการพึ่งพากันและกับทางสังคม เนื่องจากต้องคอยช่วยเหลือส่งเสริมให้การอุทหนุน

ในด้านมนุษยธรรมต่อเพื่อนมนุษย์ เช่น ช่วยผู้ประสบภัยจากภัยอันตรายบนท้องถนนช่วยเหลือเพื่อนบ้าน ช่วยเหลือนักเรียนด้วยกัน เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

ปิ่น มุทุกันต์. (2549). มงคลชีวิต. กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊คส์.

พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ วิฑูรย์). (2542). *โลกและชีวิตในวิถีแห่งธรรม*. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2550). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ.

_____. (2545). *ธรรมานุชีวิตพุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมมิก จำกัด.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2560). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2556). *อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การสื่อสารอย่างสันติตามหลักพระพุทธศาสนา

PEACEFUL COMMUNICATION ACCORDING TO BUDDHIST PRINCIPLES

จริยา แต่งประวัติ

Jariya Tangpraawat

นักวิชาการอิสระ

Independent academic

Corresponding Author E-mail : Jariyatangprawat@gmail.com

บทคัดย่อ

การสื่อสารอย่างสันติตามหลักพระพุทธศาสนาให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารทำการสื่อสารบนพื้นฐานของการมีความเข้าใจร่วมกัน เป็นไปเพื่อยังประโยชน์ให้เกิดทั้งสองฝ่าย รวมทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ส่วนรวม ทั้งยังเป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการส่วนลึกที่อยู่ภายในจิตใจ เพราะเมื่อความต้องการทั้งฝ่ายผู้ส่ง ฝ่ายผู้รับ และส่วนรวมได้รับการตอบสนองแล้ว การระงับดับไปแห่งความพลุ่งพล่านเร้าร้อนกระวนกระวาย ย่อมเจริญขึ้น นั่นหมายถึงภาวะของการเข้าอกเข้าใจกัน ภาวะของความเรียบรู้นไร้ความสับสนวุ่นวาย ภาวะที่ระงับความมุ่งร้าย หรือภาวะที่ไร้ความขัดแย้งย่อมเกิดขึ้นเป็นเงาตามตัวเกิดเป็นความมีสันติระดับบุคคล (สันติภายใน) และความมีสันติระดับสังคม (สันติภายนอก)ทักษะที่จำเป็นในการสื่อสารอย่างสันติตามหลักการทางพระพุทธศาสนาประกอบไปด้วย 5 ทักษะ ได้แก่ 1) ทักษะการเปิดรับฟัง 2) ทักษะการคิดอย่างแยบคาย 3) ทักษะการแสดงความคิดเห็น 4) ทักษะการพิจารณาสอบสวน และ 5) ทักษะการอยู่ร่วมกันทางสังคม

คำสำคัญ: การสื่อสาร; สันติ; พระพุทธศาสนา

Abstract

The Peaceful communication according to Buddhist principles focuses on both sender and receiver to communicate on mutual understanding basis for the interests of both parties, personal and public. Moreover, it has to fulfill the underneath mental needs. When those needs have been fulfilled, there will be an extinguishment of disturbance, vehemence and anxiety resulting in the states of empathetic congruence, tranquility, meritoriousness, or non-confliction. As a result, the peace can occur from the level of personal (internal peace) until the social level (external peace).The skills necessary for peaceful communication according to Buddhist principles consist of 5 skills: 1) open listening skills, 2) thoughtful thinking skills, 3) expressing opinions, 4) reviewing skills, and 5) Social cohesion skills.

Keyword: communication;Peace; Buddhist

บทนำ

โดยทั่วไปมนุษย์จึงมักจะอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มครอบครัว กลุ่มเพื่อน กลุ่มสังคม กลุ่มชุมชน หรือแม้แต่ประเทศ และการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มนั้น ให้ประโยชน์กับมนุษย์ทั้งการมีบุคคลคอยช่วยเหลือ และมีความปลอดภัยมากกว่าการอยู่ตัวคนเดียว อย่างไรก็ตาม การอยู่เป็นกลุ่มนั้น อาจนำมาซึ่งความไม่เข้าใจกัน และนำไปสู่ความขัดแย้งได้อีกด้วย ปรากฏการณ์อย่างหนึ่งเมื่อมนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มที่สมาชิกแบบตั้งใจจัด หรือกลุ่มที่แค่บังเอิญอยู่ด้วยกัน พบว่าจะเกิดความขัดแย้งระหว่างบุคคล หรือระหว่างกลุ่มเกิดขึ้น (พินิจทอง แมนสุมิตรชัย, 2559) ด้วยเหตุนี้เอง มนุษย์จึงจำเป็นต้องหาวิธีการหรือเครื่องมือเพื่อใช้เป็น “ตัวสื่อ” ที่สามารถแสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิดที่อยู่ภายใน ไม่ว่าจะเป็นอยู่ในรูปแบบของภาษาพูดโดยผ่านคำพูด ภาษากายผ่านการกระทำ ท่าทาง สีหน้า สายตา หรือภาษาเขียนผ่านตัวหนังสือ โดยหมายรวมทั้งหมดว่านี่คือการสื่อ “ข่าวสาร” (Message) ออกมาเพื่อจุดประสงค์ในการส่งผ่านข้อมูล อารมณ์ หรือความคิดของตนเองไปยังอีกคนหนึ่ง เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดตนเองต้องตกอยู่ในภาวะของความโดดเดี่ยว แยกแยะจากสังคม ทั้งยังเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้อื่นกีดกันตัวเองให้ออกจากกลุ่ม หรือสังคมอีกด้วย

ตามหลักพระพุทธศาสนานั้นจะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าให้ความสำคัญด้านการสื่อสารไว้ในองค์ธรรมต่างๆ โดยทรงแสดงธรรมะที่เกี่ยวข้องกันไว้หลายประการ เช่น “เมตตาวจีกรรม” ที่อยู่ในสาราณียธรรม 6, “ปิยวาจา” ในสังคหวัตถุ 4, “วจีกรรม 4” ในกุศลกรรมบถ 10 และอริยโฆหาร 4, “วจีสุจิต 4” ในสัมมาวาจาของมรรคมงคล 8 เป็นต้น ซึ่งมุมมองในทางพระพุทธศาสนานั้นมองเห็นว่า “การสื่อสาร” นั้นเป็นเพียงเรื่องราว หรือเป็นหมวดหมู่ที่เกี่ยวกับการสื่อสารที่มุ่งเน้นในการเข้าถึงความจริงของชีวิตและวิธีการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงามในธรรมเท่านั้น (สุภาวค์พิมพ์ คล้ายธานี, 2557) จากมุมมองของการสื่อสารในทางพระพุทธศาสนาดังกล่าว ซึ่งแตกต่างไปจากวัตถุประสงค์ในการสื่อสารในยุคสมัยปัจจุบัน แต่ทว่าการสื่อสารที่ดีมีประสิทธิภาพ และสัมฤทธิ์ผลที่สามารถทำให้ผู้ส่งสาร และผู้รับสาร เกิดความพอใจ ยินดี มีความสุข ไร้ความขัดแย้งในขณะที่สื่อสาร และเข้าใจข่าวสารที่ส่งไปตรงกันหลังการสื่อสารกันนั้นไม่ใช่เรื่องที่ทำได้โดยง่าย เพราะแต่ละบุคคลก็มีความแตกต่างกันในด้านการศึกษา การเลี้ยงดูปลูกฝัง พื้นฐานทางสติปัญญา ความสนใจ ความถนัด ประสบการณ์ในชีวิต ศาสนา ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม เพราะแต่ละคนก็มีจิตใจเป็นของตนเอง

ดังนั้น ผู้เขียนจึงได้ศึกษาแนวทางการสื่อสารอย่างสันติตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อวิเคราะห์แนวทางการสื่อสารตามหลักพระพุทธศาสนา ที่สามารถจะนำไปประยุกต์ใช้ในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน เพื่อการสื่อสารได้อย่างถูกต้อง และการอยู่ร่วมกันสังคมได้อย่างสันติสุข

การสื่อสารตามหลักพระพุทธศาสนา

การสื่อสารของพระพุทธเจ้าเป็นการพบปะพูดคุยและเผชิญหน้ากับผู้เข้ามาสอบถามหรือโต้ตอบสนทนากับพระองค์ ซึ่งพระองค์มักเป็นผู้ที่ตรัสเองโดยผ่านการพูดสื่อสารแบบบุคคลต่อบุคคลผ่านข้อธรรมโดยมีเป้าหมายสูงสุด คือ การดับทุกข์ ซึ่งภาษาที่พระองค์ใช้ตรัสนั้นเป็นภาษาพูดที่อยู่ทั้งระดับแบบสามัญชนหรือ

ภาษาแบบชาวบ้าน และภาษาแบบปรมัตถธรรมหรือภาษาทางธรรม ทั้งนี้ ผู้วิจัยอาจจะแบ่งการสื่อสารตามหลักพระพุทธศาสนาออกเป็น 4 แบบ (พิณจทอง แมนสมิตรีชัย, 2559) คือ

1. การสื่อสารภายในตนเองของบุคคล หมายถึง การสื่อสารที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล โดยที่ผู้ส่งสารเป็นบุคคลเดียวกับผู้รับสาร และทำการส่งสารภายในตนเองเท่านั้น ซึ่งเกี่ยวพันถึงระดับจิตสำนึก จิตใต้สำนึก ความรู้สึกนึกคิดผ่านมโนทวาร สะท้อนออกมาเป็นพฤติกรรมต่างๆ ทางกายภาพผ่านกายทวาร รวมทั้งคำพูดที่สื่อสารออกมาผ่านทางวจีทวาร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการสื่อสารที่เกิดขึ้นโดยบุคคลเพียงคนเดียว ทั้งนี้ พระพุทธศาสนาได้อธิบายเรื่องของบุคคล (ประทุม ฤกษ์กลาง, 2547) เอาไว้ว่าประกอบด้วย “รูปและนาม” โดยสามารถแยกย่อยออกเป็นเบญจขันธ์ หรือ “ขันธ์ 5” ประกอบด้วยสามัญลักษณ์ะตามธรรมชาติ 3 ประการ ได้แก่

(1) รูป หรือ รูปขันธ์ เป็นอวัยวะน้อยใหญ่ หรือกลุ่มรูปที่มีอยู่ในร่างกาย
(2) จิต คือ วิญญาณขันธ์ คือ ธรรมชาติที่รับรู้สิ่งต่างๆ ที่มาปรากฏทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ (อายตนะภายใน)

(3) เจตสิก คือ ธรรมที่ประกอบกับจิต ซึ่งเป็นอาการหรือคุณสมบัติต่างๆ ของจิต ได้แก่

- เวทนาขันธ์ ความรู้สึก ที่เป็นสุข เป็นทุกข์ ดีใจ เสียใจ เฉยๆ
- สัญญาขันธ์ ธรรมชาติที่มีหน้าที่ในการจำ
- สังขารขันธ์ ธรรมชาติที่ปรุงแต่งจิตให้มีลักษณะต่างๆ เป็นดีบ้าง ไม่ดีบ้าง

2. การสื่อสารภายนอกตนเองระหว่างพระพุทธเจ้าและบุคคล หมายถึง การสื่อสารที่เกิดขึ้นระหว่างพระพุทธเจ้าและบุคคลในระดับต่างๆ โดยใช้การสื่อสารทางภาษาพูด (วจนภาษา) และ ภาษากาย (อวจนภาษา) รวมทั้งกิริยาท่าทางต่างๆ เช่น การเผยแผ่ธรรมโดยผ่านการพูด การแสดงธรรมเทศนาแบบเจาะจง การสนทนาธรรม การตอบปัญหาปุจฉา วิสัชนา การให้คำปรึกษา การตัดสินคดีความ การไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง เป็นต้น ซึ่งจุดประสงค์หลักที่เป็นเป้าหมายสูงสุดก็คือ การดับทุกข์ จึงมีผู้คนสนใจซักถามข้อธรรมต่างๆ มากมาย โดยที่พระพุทธองค์สามารถตอบข้อสงสัยได้ทั้งหมดตามคุณลักษณะของพระพุทธเจ้าในพุทธคุณ 9 คือ “สตถา เทวมนุสสานิ” แปลว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย (อง.ฉก. 22/281/317) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) ดังเช่นกรณีที่พระพุทธองค์ทรงสื่อสารกับองคุลิมาลโดยตรัสคำว่า “เราหยุดแล้ว องคุลิมาล ท่านเล่าจึงหยุดเกิด” (ม.ม. 13/347-349/421-424) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) หรืออีกกรณีตัวอย่างที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสกับพระวัคคิว่า “ดูกรวัคคิ ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา (ตถาคต)” (ส.ข.19/216/117) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) เป็นต้น

3. การสื่อสารภายนอกตนเองระหว่างพระพุทธเจ้าและกลุ่มคน หมายถึง การสื่อสารที่เกิดขึ้นระหว่างพระพุทธเจ้าและกลุ่มบุคคลที่มากกว่า 1 คนขึ้นไป โดยมีจุดประสงค์หลักเช่นเดียวกันดังที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น ดังเช่นกรณีที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสต้นสูตรในกรุงเวสาลี เมื่อครั้งที่พวกเจ้าลิฉณวีทรงทูลนิมนต์เชิญเนื่องด้วยเหตุที่ชาวกรุงเวสาลีถูกภัย 3 อย่าง คือ ทูฬภิกขภัย อมนุสสภัย และโรคภัยเบียดเบียน (ขุ.ขุ. 25/7/5)

(มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพิจารณาว่าเมื่อตรัสรัตนสูตรในกรุงเวสาลี การอารักขาจักแผ่ไปแสนโกฏิจักรวาล และเมื่อจบสูตรสัตว์ 84,000 จักตรัสรู้ธรรมแล้วจึงทรงรับนิมนต์ หรืออีกกรณีตัวอย่างที่พระพุทธเจ้าทรงโปรดชฎิลสามพี่น้องนามว่า อรุณเวลากัสสปะ นทีกัสสปะ คยาก็สสปะ(ส.สพ. 18/303/202-205) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) ณ เมืองราชคฤห์ และทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ หลายอย่างจนชฎิลสามพี่น้องและ บริวารอีก 1,000 คน ศรัทธาเลื่อมใสแล้วทูลขออุปสมบท พระบรมศาสดา ได้ประทานเอหิภิกขุอุปสัมปทาแก่เหล่าชฎิล และทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตรโปรดภิกษุเหล่านั้นจนบรรลุปะเป็น พระอรหันต์ด้วยกันทั้งสิ้น เป็นต้น

4. การสื่อสารผ่านสื่อทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การสื่อสารในพระพุทธศาสนาที่ใช้สื่อต่างๆ ในการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้า ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารผ่านงานศิลปะและวัฒนธรรม ประเพณีที่มี พระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน เพื่อเป็นการสร้างศรัทธา เผยแผ่ธรรมะ และสืบทอดคำสอนในพระพุทธศาสนา ผ่านการแสดงเป็นสื่อสัญลักษณ์ สื่อศิลปกรรม สื่อสถาปัตยกรรม สื่อปติมากรรม สื่อวรรณกรรม ฯลฯ เช่น โบสถ์ วิหาร ภาพวาดพุทธประวัติ ชุ่มวงกบประตูลิขิต นิทานชาดก ไตรภูมิจักรวาล ตำนานมูลศาสนา ชินกาลมาลีปกรณ์ ปฐมสมโพธิกถา จักรวาลทีปนี เป็นต้น

ลักษณะและความสำคัญของการสื่อสารตามหลักพระพุทธศาสนา

การสื่อสารตามหลักพระพุทธศาสนานั้น โดยมีจุดประสงค์หลักเพียงอย่างเดียวคือ การดับทุกข์และ กระทำซึ่งพระนิพพานให้แจ้ง ซึ่งถือเป็นใจความสำคัญของการสื่อสารตามหลักพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ พระพุทธ องค์ทรงตรัสสอนธรรม 3 ประการที่ถือได้ว่าเป็น “หัวใจพระพุทธศาสนา” ในโอวาทปาติโมกข์ที่พุทธบริษัททั้ง 4 ได้แก่ ภิกษุภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ควรน้อมนสการไปปฏิบัติตามอย่างแยบคาย ซึ่งธรรมทั้ง 3 ประการ นั้นประกอบด้วย

1. สัพพปาปสฺส อภินิ แผลว่า การไม่ทำบาปทั้งปวง
2. กุสลสฺสุปสมปทา แผลว่า การยังกุศลให้ถึงพร้อม
3. สจิตตปริโยทปนํ แผลว่า การทำจิตของตนให้ผ่องใส

นอกจากนั้น ลักษณะของการสื่อสารตามหลักพระพุทธศาสนานั้น สามารถแยกออกได้เป็น ๒ ระดับ โดยลัดกับลักษณะการเผยแผ่ธรรมะของพระพุทธเจ้า ตลอดช่วงเวลา 45 พรรษาแห่งการประกาศธรรมไปยัง หมู่เวไนยสัตว์ โดยแยกการสื่อสารออกตามระดับปัญญาของผู้รับสาร ซึ่งภาษาที่ทรงใช้และเนื้อหาของสาร แตกต่างกันไปตามแต่ภูมิธรรมของบุคคล ดังเช่น การตรัสสื่อสารเรื่องปฏิจจสมุปบาท (ที.ม. 10/57-66/60-77) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) กับพระอานนตฺตังพุทธพจน์ที่ปรากฏในมหานิทานสูตร พระไตรปิฎก เล่มที่ 10

พระอานนตฺตทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้าอัศจรรย์ ไม่เคยมีมา ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ปฏิจจสมุปบาทนี้ลึกซึ้งสุดประมาณ และปรากฏเป็นของลึก ก็แหละถึงจะเป็นเช่นนั้น ก็ยังปรากฏแก่ข้าพระองค์ เหมือน

เป็นของตื้นนั ก ๑” พระผู้มีพระภาคตรัสตอบไปว่า “เธออย่าพูดอย่างนั้น อานนท์ เธออย่าพูดอย่างนั้น อานนท์ ปฏิจจสมุปบาทนี้ ลึกซึ่งสุดประมาณและปรากฏเป็นของลึก ดูกรอานนท์ เพราะไม่รู้จริง เพราะไม่แทงตลอด ซึ่งธรรมอันนี้ หมุ่สัตว์นี้ จึงเกิดเป็นผู้ยุ่งประจูด้ายของช่างทุก เกิดเป็นปมประหนึ่งกระจุกด้าย เป็นผู้เกิดมาเหมือนหญ่ามุงกระต่ายและหญ่ापล้อ งจึงไม่พ้นอุบาย ทุกติ วินิบาต สงสาร ...

ดูก่อนอานนท์ เพราะอวิชชาเป็นปัจจัยจึงเกิดสังขาร เพราะสังขารเป็นปัจจัยจึงเกิดวิญญาณ เพราะวิญญาณเป็นปัจจัยจึงเกิดนามรูป เพราะนามรูปเป็นปัจจัยจึงเกิดสฬายตนะ เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัยจึงเกิดผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัยจึงเกิดเวทนา เพราะเวทนาเป็นปัจจัยจึงเกิดตัณหา เพราะตัณหาเป็นปัจจัยจึงเกิดอุปาทาน เพราะอุปาทานเป็นปัจจัยจึงเกิดภพ เพราะภพเป็นปัจจัยจึงเกิดชาติ เพราะชาติเป็นปัจจัยจึงเกิด ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ๑ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ย่อมมีด้วยประการฉะนี้ ๑”

จากพุทธพจน์ที่ทรงตรัสกับพระอานนท์เรื่องปฏิจจสมุปบาทดังกล่าว บุคคลบางจำพวกก็เข้าใจโดยง่ายเพราะเป็นผู้มีปัญญาบารมี แต่สำหรับบุคคลบางจำพวกนั้นกลับมองว่าเป็นเรื่องยาก และไกลตัวเกินกว่าที่จะทำความเข้าใจ ซึ่งเขียนขออธิบายแยกแ่งออกได้เป็น 2 นัยกล่าวคือ

1. ปฏิจจสมุปบาทระดับสังขตธรรม ได้แก่ สิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่เกิดจากปัจจัยปรุงแต่ง เป็นลักษณะสังขตสังขาร คือ รูปธรรมก็ตาม นามธรรมก็ตาม เช่น เป็นไข้เพราะตากฝน เป็นต้น

2. ปฏิจจสมุปบาทระดับอสังขตธรรม ได้แก่ สิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่มีได้เกิดจากปัจจัยปรุงแต่ง เป็นลักษณะธรรมที่มีอยู่แล้วโดยธรรมชาติ มิได้มีเหตุปัจจัยผสมปรุงแต่งให้เกิดขึ้นมา คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ อากาศธาตุ และวิญญาณธาตุ (ธาตุรู้ = จิต) ซึ่งเป็นธาตุประธานของสังขตธรรมทั้งปวง (ไชยทรง จันทรอารีย์, 2531) และธาตุทั้งหลายเหล่านี้เป็นธาตุที่มีอยู่แล้วแต่เดิม ซึ่งต่างก็รักษาคุณสมบัติของตัวเองไว้ทุกกาลสมัย ไม่มีการเปลี่ยนแปลงหรือดับตายหายสูญไปไหน ซึ่งใครจะทำให้แต่ละธาตุเพิ่มหรือลดปริมาณไปจากเดิมไม่ได้ อย่างไรก็ตาม การสื่อสารตามหลักพระพุทธศาสนาสามารถแบ่งออกเป็น 2 ระดับในการเผยแผ่พระสัทธรรมตามปัญญาของผู้รับสารและเนื้อหาสารที่ใช้สื่อสาร ประกอบด้วย

1. ระดับโลกุตตรธรรมหมายถึง ธรรมอันมิใช่วิสัยของโลกภาวะที่หลุดพ้นแล้วจากวิสัยของโลกิยะ ไม่เกี่ยวข้องกับกามตัณหา ทิณฐิ อวิชชาอีกต่อไป ได้แก่ อริยมรรค 4 อริยผล 4 นิพพาน 1 (พระพรหมคุณาภรณ์, 2554)

2. ระดับโลกิยธรรม หมายถึง ธรรมอันเป็นวิสัยของโลก อันได้แก่ ชันธ 5 ที่ยังมีอาสวะทั้งหมด, ภาวะความเป็นไปที่ยังวนเวียนอยู่ในภพสาม คือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ ซึ่งยังเกี่ยวข้องอยู่กับเรื่องกาม ตัณหา ทิณฐิ อวิชชา ซึ่งยังข้องเกี่ยวอยู่ใน “รูปชันธ” ที่เกี่ยวข้องด้วยกามารมณ์ คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ความคิดนึกทางใจ ถึงมีความสุขก็ยังเป็นสุขตามวิธีของโลก เช่น กามสุข มนุษยสุข ทิพยสุข ฌานสุข วิปัสสนาสุข เป็นต้น(พระพรหมคุณาภรณ์, 2554)

การสื่อสารอย่างสันติตามหลักพระพุทธศาสนา

คำว่า “สันติ” นั้นมีรากศัพท์มาจากภาษาบาลีว่า “สนฺติ” ที่มีความหมายว่า ความสงบ (ราชบัณฑิต, 2554) ซึ่งคล้ายกับคำว่า “สันติ” คือ ความสงบ ความระงับดับหายหมดไปแห่งความพลุ่งพล่านเร่าร้อนกระวนกระวาย ภาวะเรียบรื่นไร้ความสับสนวุ่นวาย ความระงับดับไปแห่งกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดความเร่าร้อนวุ่นวุ่น มัว ซึ่งเป็นไวพจน์หนึ่งของ นิพพาน ส่วนคำว่า “สันติภาพ” หมายถึงความสงบภายนอก คือ ภาวะที่สังคมหรือบ้านเมืองสงบ ไม่มีความปั่นป่วนวุ่นวาย ภาวะที่ระงับหรือไม่มีความขัดแย้ง ภาวะปราศจากสงครามหรือความมุ่งร้ายเป็นศัตรูกัน ทั้งนี้เราจะเห็นว่าคำจำกัดความที่ได้ให้ความหมายไว้นั้นสามารถสื่อถึงคำว่า สันติภาพในมุมมอง 2 ระดับ คือ

1. ระดับปัจเจกบุคคล หมายถึง สันติภาพที่เกิดขึ้นภายในจิตใจบุคคล ซึ่งยังอยู่ในระดับของอารมณ์ ความคิด ความรู้สึก ความต้องการ อาจอธิบายได้ว่าเป็นภาวะของความสงบระงับภายในจิตใจของบุคคลชั้น มโนทวาร โดยบุคคลสามารถกระทำให้เจริญองกามขึ้นจัดเป็นมโนสุจริต

2. ระดับสังคม หมายถึง สันติภาพที่เกิดขึ้นภายนอกตัวบุคคล ซึ่งอยู่ในระดับของพฤติกรรมทางกาย และทางวาจาที่แสดงออกมา อาจอธิบายได้ว่าเป็นภาวะของความสงบระงับภายนอก ดังเช่น บ้าน ชุมชน สังคม โดยเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกมาทางกายทวารและวจีทวาร โดยบุคคลสามารถกระทำให้เจริญองกามขึ้นจัดเป็นกายสุจริตและวจีสุจริต

อย่างไรก็ตาม การสื่อสารอย่างสันติตามหลักพุทธศาสนานั้น ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารต้องทำการสื่อสารบนพื้นฐานของการมีความเข้าใจร่วมกัน เป็นไปเพื่อยังประโยชน์ให้เกิดทั้งสองฝ่าย รวมทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ส่วนรวม ทั้งยังเป็นไปเพื่อสนองความต้องการส่วนลึกที่อยู่ภายในจิตใจ เพราะเมื่อความต้องการทั้งฝ่ายผู้ส่ง ฝ่ายผู้รับ และส่วนรวมได้รับการตอบสนองแล้ว การระงับดับไปแห่งความพลุ่งพล่านเร่าร้อนกระวนกระวายย่อมเจริญขึ้น นั่นหมายถึงภาวะของการเข้าอกเข้าใจกัน ภาวะของความเรียบรื่นไร้ความสับสนวุ่นวาย ภาวะที่ระงับความมุ่งร้าย หรือภาวะที่ไร้ความขัดแย้งย่อมเกิดขึ้นเป็นเงาตามตัว

“ศาสนาพุทธ” เป็นศาสนาที่เน้นหลักของเหตุและผล (Cause and Effect) เป็นปัญญาที่ตรัสรู้โดยองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์นั้นเป็นการค้นพบที่สิ้นสุดยุติลงแล้ว ไม่มีทฤษฎีอื่นใดที่ใครจะค้นพบได้อีก ซึ่งอัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ (Albert Einstein) นักวิทยาศาสตร์ และบิดาแห่งฟิสิกส์ยุคใหม่กล่าวว่า ศาสนาในอนาคตนั้นเป็นศาสนาของจักวาลเราจะต้องมองข้ามพระเจ้าที่เป็นตัวตนหรือลัทธิต่างๆ จะต้องมาจากประสบการณ์ จิตวิญญาณ ต้องมาจากความเป็นธรรมชาติ เป็นเหตุผล เป็นวิทยาศาสตร์ และศาสนาที่ตรงกับคำจำกัดความนี้มากที่สุดก็คือ ศาสนาพุทธ และถ้าจะมีศาสนาใดที่จะเข้ากันได้กับแนวคิดของวิทยาศาสตร์ ศาสนานั้นก็คือ ศาสนาพุทธ (ประทุม ฤกษ์กลาง, 2547)

จะเห็นได้ว่า หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้น ได้ให้ขอบเขตของช่องทางการสื่อสารกว้างไปถึงมโนทวารหรือใจ นอกเหนือจากช่องทางการรับรู้ทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ซึ่งเป็นการอธิบายลึกลงไปถึงกระบวนการทางนามธรรมที่ไม่สามารถจับต้องได้ นอกจากนั้น มีความลึกล้ำมากกว่าวิชาจิตวิทยาตะวันตกที่

แสดงถึงกระบวนการสื่อสารของมนุษย์ในเรื่องช่องทางการรับเข้าและส่งออกของสารเพียงแค่ 5 ทวาร คือ ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ช่องทาง (Berlo, D. K., 1960) ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น ผิวสัมผัสซึ่งเทียบได้กับกายตามนัยของพระพุทธเจ้า ทั้งนี้ มีคำพูดที่แสดงถึงความสำคัญของจิตใจเหนือกาย คือ “จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว” ซึ่งสอดคล้องกับความเป็นจริงที่ว่าจิตของมนุษย์นั้นเป็นศูนย์กลางในการสั่งการให้กายปฏิบัติตาม ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการทำงานภายในร่างกาย กระบวนการรู้คิด กระบวนการตัดสินใจ รวมถึงกระบวนการสื่อสาร ที่แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่แตกต่างกันไปตามแต่ระดับจิตของบุคคล

วิธีการของการสื่อสารอย่างสันติตามหลักพระพุทธศาสนา

จุดเริ่มต้นมาจากองค์ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงในวันเพ็ญมาฆปุรณมีดิถี ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 เพราะเป็นวันที่พระพุทธองค์ได้ทรงประทาน “โอวาทปาฏิโมกข์” ซึ่งเป็นหลักคำสอนสำคัญที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา โปรดแก่ที่ประชุมพระภิกษุสงฆ์ 1,250 รูปในวันมาฆบูชา ทั้งนี้ ก็เพื่อการวางจุดมุ่งหมายหลักการ และวิธีการ ในการเข้าถึงพระพุทธศาสนาแก่พุทธบริษัททั้งหลายโดยวิธีการทั้ง 6 ที่ทรงแสดง คือ “อนุปวาโท อนุปมาโต ปาติโมกฺเข จ สวโร มตตถณฺยุตา จ ภตฺตสมี ปนตยจ สยนาสนํ อธิจิตฺเต จ อาโยโค เอตํ พุทฺธาน สาสนํ ฯ” (ขุ.ธ. 25/24/39-41) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2500) ดังนี้

1. การไม่กล่าวร้าย คือ การใช้วาจาสุจริต ไม่เป็นวาจาทุจริต การกล่าวอย่างมีสัมมาวาจา
2. การไม่ทำร้าย คือ การประพฤติดนดีงาม ไม่เบียดเบียนทำร้ายผู้อื่นทั้งต่อหน้าลับหลัง
3. ความสำรวมในปาติโมกข์ คือ การรักษาความประพฤติดนให้น่าเลื่อมใส มีความสำรวม
4. ความเป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภค คือ การใช้สอยปัจจัยสอยอย่างรู้ประมาณพอเพียง
5. ที่นอนที่นั้งอันสงัด คือ การสันโดษไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ ไม่สัณฺญจรไปในสถานที่โอหัง
6. การประกอบความเพียรในอธิจิต คือ การพัฒนาจิตใจสมาธิด้วยการมีสติสัมปชัญญะ

นอกจากนั้น พระพุทธเจ้ายังทรงตรัสสอนเรื่องหลักการดำเนินชีวิตทางโลกที่เรียกว่า “ฆราวาสธรรม” (พระพรหมคุณาภรณ์, 2555) ประกอบด้วย 2 คำ “ฆราวาส” แปลว่า ผู้ดำเนินชีวิตในทางโลก, ผู้ครองเรือน และ “ธรรม” แปลว่า ความถูกต้อง, ความดีงาม, นิสัยที่ดีงาม, คุณสมบัติ, ข้อปฏิบัติ อธิบายความว่า ฆราวาสธรรมนั้นเป็นคุณสมบัติของผู้ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตทางโลกประกอบด้วยธรรมะ 4 ประการ ดังนี้

1. สัจจะ แปลว่า ความจริง, ตรง แท้ มีความซื่อสัตย์เป็นพื้นฐาน เป็นคนพูดจริง ทำจริง
2. ทมะ แปลว่า การฝึกฝน, ฝึกตน ข่มจิต และรักษาใจ บังคับตัวเองเพื่อลดและละกิเลส ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา
3. ขันติ แปลว่า ความอดทน, ไม่ใช่เพียงแต่อดทนกับคำพูด หรือการกระทำของผู้อื่นที่เราไม่พอใจ แต่หมายถึงการอดทนอดกลั้น ต่อการบีบบังคับของกิเลส

4. จาคะ แปลว่า ความเสียสละ, สละกิเลส สละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตนได้ ใจกว้าง พร้อมที่จะรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็น และความต้องการของผู้อื่น พร้อมที่จะร่วมมือ ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่คับแคบเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัว

ความสำคัญของหลักธรรม 4 ประการ ที่มีต่อการสร้างตัวนี้ พระพุทธองค์ถึงกับตรัสให้ไปถามผู้รู้ท่านอื่นๆ ว่า มีสิ่งใดในโลกนี้ที่สร้างเกียรติยศ และความเคารพจากผู้อื่น ให้คนเราได้เท่ากับการมี “สัจจะ” หรือไม่มีสิ่งใดในโลกนี้ที่สร้างปัญญา ให้คนเราได้เท่ากับการมี “ทมะ” หรือไม่มีสิ่งใดในโลกนี้ที่สร้างทรัพย์สมบัติ ให้คนเราได้เท่ากับการมี “ขันติ” หรือไม่มีสิ่งใดในโลกนี้ที่สร้างหมู่มิตร ให้คนเราได้เท่ากับการมี “จาคะ” หรือไม่มีสิ่งใดที่ปรากฏตอนหนึ่งว่า “บุคคลใดผู้อยู่ครองเรือน ประกอบด้วยศรัทธา มีธรรม 4 ประการนี้ คือ สัจจะ ธรรมะ อิติ จาคะ บุคคลนั้นแล ละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมไม่เศร้าโศก เขียวท่นถามสมณพราหมณ์เป็นอันมาก เหล่าอื่นดูชื่อว่าในโลกนี้ มีอะไรยิ่งไปกว่าสัจจะ ทมะ จาคะ และขันติ ฯ” (ส.ส. 15/845/316) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) ซึ่งในธรรมหมวดนี้ ทมะท่านมุ่งเอาด้านปัญญา ขันติท่านเน้นแง่วิริยะ

ดังพุทธพจน์ที่แสดงในปฐมขมสูตร (อง.จตุกก. 21/161-163/200-204) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) ว่าด้วยเรื่องปฏิบัติ 4 ประการ ที่มุ่งแสดงเรื่อง “ความอดทน” ในการปฏิบัติอย่างไม่ย่อท้อ แสดงดังนี้ “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ปฏิบัติ 4 นี้ ปฏิบัติ 4 เป็นไฉน คือ อภิปภาปฏิบัติ อดทน, ขมา ปฏิบัติ อดทน, ทมะ ปฏิบัติ อดทน, สมา ปฏิบัติ อดทน” ทั้งนี้ ปฏิบัติ หมายถึง แนวปฏิบัติ, ทางดำเนิน, การปฏิบัติแบบที่เป็นทางดำเนินให้ถึงจุดหมาย (พระพรหมคุณาภรณ์, 2555) คือ ความหลุดพ้นหรือความสิ้นแห่งอาสวะ ประกอบด้วย

1. ทุกขา ปฏิบัติ ทนทานปฏิบัติ แปลว่า ปฏิบัติลำบาก ทั้งรู้ได้ช้า เช่น ผู้ปฏิบัติที่มีราคะ โทสะ โมหะแรงกล้า ต้องเสวยทุกข์โศกเศร้าเนื่องจากราคะ โทสะ โมหะนั้นอยู่เนืองๆ หรือเจริญกรรมฐานที่มีอารมณ์ที่มีอารมณ์ไม่น่าชื่นใจ เช่น อสุกกรรมฐาน เป็นต้น อีกทั้งอินทรีย์ก็ยังไม่อ่อน ท่านจึงเป็นผู้บรรลุ โลกุตตรมรรคช้า พระจักขุบาลอาจเป็นตัวอย่างในข้อนี้ได้

2. ทุกขา ปฏิบัติ ขิปปาปฏิบัติ แปลว่า ปฏิบัติลำบาก แต่รู้ได้เร็ว เช่น ผู้ปฏิบัติที่มีราคะ โทสะ โมหะแรงกล้า ต้องเสวยทุกข์โศกเศร้าเนื่องจากราคะ โทสะ โมหะนั้นอยู่เนืองๆ หรือเจริญกรรมฐานที่มีอารมณ์ไม่น่าชื่นใจ เช่น อสุกกรรมฐาน เป็นต้น แต่เป็นผู้มีอินทรีย์แก่กล้า ท่านจึงบรรลุ โลกุตตรมรรคเร็วไว บาลิยกพระมหาโมคคัลลานะเป็นตัวอย่าง

3. สุขา ปฏิบัติ ทนทานปฏิบัติ แปลว่า ปฏิบัติสบาย แต่รู้ได้ช้า เช่น ผู้ปฏิบัติที่มีราคะ โทสะ โมหะไม่แรงกล้า ไม่ต้องเสวยทุกข์โศกเศร้าเนื่องจากราคะ โทสะ โมหะนั้น เนื่องนิมิต หรือเจริญสมาธิได้ยาวนาน 4 อันเป็นสุขประณีต แต่มีอินทรีย์อ่อนจึงบรรลุโลกุตตรมรรคช้า

4. สุขา ปฏิบัติ ขิปปาปฏิบัติ แปลว่า ปฏิบัติสบาย ทั้งรู้ได้ไว เช่น ผู้ปฏิบัติที่มีราคะ โทสะ โมหะไม่แรงกล้า ไม่ต้องเสวยทุกข์โศกเศร้าเนื่องจากราคะ โทสะ โมหะนั้นเนื่องนิมิต หรือเจริญสมาธิได้ยาวนาน 4 อันเป็นสุขประณีต อีกทั้งมีอินทรีย์แก่กล้าจึงบรรลุโลกุตตรมรรคเร็วไว ในบาลิยกพระสารีบุตรเป็นตัวอย่าง

อย่างไรก็ตาม เมื่อนำหลักปฏิบัติ 4 ประการข้างต้นมาปรับใช้กับการสื่อสารอย่างสันตินั้น อาจทำให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารมีความอดทนต่อความแตกต่างระหว่างกันและกัน เป็นผู้ที่ไม่ล่วงอูฐกรรมต่อกัน เพราะเป็นผู้ที่มีความประพฤติปฏิบัติ “สงบ ช่มใจ ระวัง” ซึ่งกิเลส คือ ความโกรธ ความหลง ความกำหนด ยินดี ความพอใจ ทำให้เวลาที่ประสบอารมณ์ที่ไม่พอใจ เช่น โดนตำ ต่อย่าย่อมเป็นผู้สงบ ระวังช่มใจได้ ไม่เป็นผู้โกรธตอบ คำตอบ ดังพุทธพจน์ในปฐมขมสูตร (ม.อ. 13/164/443) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

“ปฏิบัติไม่อดทนเป็นไหน? บุคคลบางคนเขาตำ ย่อมตำตอบ เขาโกรธ ย่อมโกรธตอบ เขาวิวาท ย่อมวิวาทตอบ นี่เรียกว่า ปฏิบัติไม่อดทน.

ปฏิบัติอดทนเป็นไหน? บุคคลบางคน เขาตำ ไม่ตำตอบ เขาโกรธไม่โกรธตอบ เขาวิวาท ไม่วิวาทตอบ นี่เรียกว่า ปฏิบัติอดทน.

ปฏิบัติช่มใจเป็นไหน? ภิกษุในพระธรรมวินัย เห็นรูปด้วยตาแล้วเป็นผู้ไม่ถือโดยนิमित ไม่ถือโดยอนุพยัญชนะ อภิชณา โทมนัส อกุศลบาป ธรรมทั้งหลาย จะพึงไหลไปตามภิกษุผู้ไม่สำรวมอินทรีย์ คือตา เพราะเหตุความไม่สำรวมอินทรีย์คือตาอันใด ปฏิบัติเพื่อปิดกั้นเสียซึ่งอินทรีย์คือตาอันนั้น รักษาอินทรีย์คือตา ถึงความสำรวมในอินทรีย์คือตา พังเสียงด้วยหูแล้ว ดมกลิ่นด้วยจมูกแล้ว ลิ้มรสด้วยลิ้นแล้ว ถูกต้องโณภูมิจิตด้วยกายแล้ว รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว เป็นผู้ไม่ถือโดยนิमित ไม่ถือโดยอนุพยัญชนะ.

อภิชณาโทมนัสอกุศลบาปธรรมทั้งหลายจะพึงไหลไปตามภิกษุ ผู้ไม่สำรวมอินทรีย์ คือ หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะเหตุความไม่สำรวมอินทรีย์ คือ หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อันใด ปฏิบัติเพื่อปิดกั้นเสียซึ่งอินทรีย์ คือ หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อันนั้น รักษาอินทรีย์ คือ หู จมูก ลิ้น กาย ใจนี้เรียกว่าปฏิบัติช่มใจ”

กระบวนการสื่อสารอย่างสันติตามหลักพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เน้นเรื่องปัญญาซึ่งตั้งอยู่บนรากฐานของสัมมาทิฐิ คือ ปัญญาที่มีความเห็นชอบ หมายถึง ปัญญาบนพื้นฐานความคิดที่ถูกต้องเหมาะสม ดังเช่นพุทธพจน์ที่ตรัสว่า ปัญญา โลกสมิ ปชฺโชโตแปลว่า ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก อธิบายคือ ตามหลักการพระพุทธศาสนาจะเน้นนำด้วยการให้ความสำคัญกับเรื่องของปัญญาเป็นอันดับแรก

ดังจะเห็นจากการที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้หลักอริยสัจจ์ก็ด้วยพระปัญญาคือ พระพุทธองค์ทรงมีพระปัญญารอบรู้ถึงความจริงแห่งสิ่งทั้งหลายทั้งปวงว่าความเป็นจริงของสิ่งเหล่านั้นว่าเป็นอย่างไร ก็ทรงทราบชัดถึงความจริงเหล่านั้น และด้วยพระมหากรุณาธิคุณก็ได้ทรงนำความจริงเหล่านั้นมาเปิดเผยชี้แจงแสดงแก่โลก ตามพื้นเพแห่งอริยาคัยของบุคคลเหล่านั้น ทั้งนี้การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้านั้น มีปฐมเหตุมาจากการที่สมัยเป็นพระโพธิสัตว์ท่านทรงตั้งอธิษฐานจิตเมื่อครั้งถือกำเนิดเป็นมานพหนุ่มชื่อว่า มาตุรากรมานวะ ซึ่งเป็นผู้ตั้งปฐมจิตตูปบาทเพื่อทรงปรารถนาพระพุทธานุภาพ โดยตั้งดำริความปรารถนาพระองค์ไว้ในพระมหากษัตริย์ แต่ยังมีได้ออกจากพระโอษฐ์เปล่งพระวาจาออกมา ซึ่งต้องใช้เวลานานถึง 7 อสงไขย เพราะทรงเป็นพระพุทธเจ้าประเภท “พระปัญญาธิกะ” คือ ทรงยังด้วยพระปัญญา พระองค์ต้องทรงใช้เวลาสร้างพระบารมีถึง 20 อสงไขย

และอีกหนึ่งแนมหากับ ผู้วิจัยมองว่าด้วยเหตุต้นตำริในการปรารณาพุทธภูมิของพระพุทธองค์ซึ่งก็คือความคิดที่เป็นกุศลแรกเริ่มในสมัยที่เกิดเป็นมานพหนุ่มผู้เชื้อใจ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการสื่อสารกับตนเองแล้วจึงส่งผลให้เกิดการกระทำ โดยต่อมาทำให้เกิดการสื่อสารกับบุคคลอื่นตามลำดับ

ทั้งนี้ ตามหลักการทางพระพุทธศาสนา มีพระสูตรและคำสอนมากมายที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้เกี่ยวกับการสื่อสารที่ผู้วิจัยเห็นว่ามีสอดคล้องกับการสื่อสารในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องการสื่อสารอย่างสันติที่เน้นเรื่องการทำงานกับโลกภายในตนเอง เพื่อเชื่อมโยงกับโลกภายนอกในการสานความสัมพันธ์ ทั้งนี้ ทักษะที่จำเป็นในการสื่อสารอย่างสันติตามหลักการทางพระพุทธศาสนาประกอบไปด้วย 5 ทักษะ (พิณัจทอง แมนสุมิตรชัย, 2559) ได้แก่

1. ทักษะการเปิดรับฟัง

ในกระบวนการสื่อสารนั้นทักษะที่มีความจำเป็น และสำคัญมากในการเจรจาสื่อสารระหว่างกัน เพื่อลดความขัดแย้ง เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ เพื่อมองเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ และเพื่อให้ความเคารพให้เกียรติซึ่งกันและกันนั้น ผู้สื่อสารควรจำเป็นที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับทักษะของการเป็นผู้รับฟังที่มีประสิทธิภาพไม่ใช่เป็นแค่ระดับของการได้ยินเท่านั้น แต่ทว่าต้องลงลึกไปในระดับของการฟังซึ่งต้องมาพร้อมกับการรับรู้และการใส่ใจเพื่อเข้าใจ เพราะเมื่อผู้รับสารให้ความใส่ใจและพร้อมที่จะรับรู้ความหมายจากสิ่งที่ได้ยิน จักส่งผลให้เกิดกระบวนการรับฟังที่ต้องอาศัยความสมบูรณ์ทางกายภาพประกอบกับจิตใจที่เป็นกลางต่อการรับรู้ข่าวสาร เพราะเมื่อเกิดการได้ยินและรับฟัง มนุษย์มักจะนำสารนั้นไปเชื่อมโยงเข้ากับประสบการณ์เดิมที่เคยรับรู้ความหมายของข่าวสารนั้นมาก่อนหรือไม่ จึงทำให้เกิดการตีความ การเปรียบเทียบ การมีอคติ การปรุงแต่งเป็นสาย จนกระทั่งส่งผลให้บุคคลนั้นเกิดเป็นความชอบไม่ชอบ ความเข้าใจ ความเชื่อ ความยึดมั่นถือมั่น จนในที่สุดกลายเป็นทัศนคติในการมองโลกตามสายแห่งปฏิจจสมุปบาทสมุทยวาร ซึ่งส่งผลให้บุคคลนั้นมีปฏิกิริยาตอบกลับ และพฤติกรรมในการตอบสนองต่อสารนั้น เพราะเมื่อเหตุเกิดแห่งการเห็น การได้ยิน การรับรู้ ตามหลักของผัสสะที่อายตนะภายนอกเข้ามากระทบอายตนะภายใน ก่อให้เกิดการรับรู้ทางทวารทั้ง 4 แล้วส่งผลให้เกิด วิญญาณ ได้แก่ จักขุวิญญาณ โสทวิญญาณ กายวิญญาณ และมนโณวิญญาณ คือ ตาเห็นรูป หูฟังเสียง กายรับรู้สัมผัส ใจนึกคิดอารมณ์

2. ทักษะการคิดอย่างแยบคาย

การสื่อสารกับตนเองและผู้อื่นจึงเริ่มต้นด้วยทักษะการคิด ความสามารถในการคิดจึงสามารถส่งผลให้มนุษย์แต่ละคนมีความสามารถในการสื่อสารทั้งการส่งสารและการรับรู้สารที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกรอบความคิด ประสบการณ์ในการเรียนรู้ ความสามารถในการรับรู้เรื่องราว การวิเคราะห์พิจารณา การตีความ การแยกแยะ และการจับประเด็น เป็นต้น ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามระดับปัญญาของแต่ละบุคคล ดังนั้น ทักษะการคิดและการใช้ความคิดจึงไปเกี่ยวข้องโดยตรงกับการสื่อสารระหว่างกันของมนุษย์ ดังจะเห็นได้ว่าการที่โลกของเราเจริญได้ เนื่องมาจากปัญญา หรือความฉลาดรอบรู้ของคนเราที่ช่วยกันสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ การใช้ปัญญาหรือความคิดเพื่อสร้างสรรค์ความเจริญทางด้านวัตถุหรือเทคโนโลยีต่างๆ ขึ้นมา ซึ่งในทาง

พระพุทธศาสนา เรียกว่า ปัญญาทางโลก โดยมีความสำคัญต่อการประกอบสัมมาอาชีวะ เพื่อการเลี้ยงชีพโดยสุจริต ซึ่งปัญญาทางโลกนี้เกิดหรือมีได้จากการศึกษาเล่าเรียน แต่ทว่าปัญญาที่มีความสำคัญทางพระพุทธศาสนายังไม่ใช่ปัญญาทางโลก แต่เป็นปัญญาทางธรรม คือ ปัญญาที่เกิดจากการฝึกอบรมจิตโดยการปฏิบัติสมาธิภาวนา จนถึงขั้นเกิดญาณหยั่งรู้สภาพความเป็นไปของชีวิต ตามความเป็นจริง เป็นปัญญาที่ทำให้เกิดความดับทุกข์ ชีวิตหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในกองทุกข์ ยิ่งกว่านั้น พระพุทธศาสนายังให้ความสำคัญเกี่ยวกับทักษะการคิดโดยใช้ปัญญา เพราะส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาตนของมนุษย์ที่เรียกว่าหลัก “โยนิโสมนสิการ” ซึ่งหมายถึง การทำในใจให้ละเอียดถี่ถ้วนและแยกแยะ กล่าวคือ การพิจารณาอย่างรอบคอบถี่ถ้วน ทางพุทธศาสนาถือว่ามีความสำคัญค่าเท่ากับความไม่ประมาทที่เรียกว่าอัปปมาทธรรม คือ ความเป็นอยู่อย่างไม่ขาดสติหรือความเพียรที่มีสติเป็นเครื่องเร่งเร้าและควบคุม ได้แก่ การดำเนินชีวิตโดยมีสติเป็นเครื่องกำกับความประพฤติปฏิบัติและการกระทำทุกอย่าง ระมัดระวังตัว ไม่ยอมถลำไปในทางเสื่อม แต่ไม่ยอมพลาดโอกาสสำหรับความดีงามและความอันจะต้องรับผิดชอบ ไม่ยอมปล่อยปละละเลย กระทำกรณงานด้วยความจริงจัง รอบคอบและรวดเร็วไป ซึ่งเป็นองค์ประกอบภายใน และเป็นฝ่ายสมาธิที่เป็นแหล่งรวมแห่งธรรมฝ่ายดี หรือ กุศลธรรมทั้งปวง

3. ทักษะการแสดงความคิดเห็น

การสื่อสารโดยมีการแสดงความคิดเห็นนั้นไม่ใช่เรื่องที่ยากเกินตัว ในหลักการปฏิบัตินั้น เมื่อผู้สื่อสารเริ่มทำการสื่อสาร สิ่งที่ควรคำนึงถึงเป็นลำดับแรกก็คือ การแจ้งวัตถุประสงค์หรือหัวข้อให้ผู้รับสารทราบก่อนว่า เรื่องที่ตนกำลังจะทำการสื่อสารต่อไปนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งใด ทั้งนี้เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของผู้สื่อสารในการตีกรอบความเข้าใจและวัตถุประสงค์หรือความต้องการร่วมกันจากนั้นจึงค่อยเริ่มทำการสื่อสารไปตามลำดับของเนื้อหา ทั้งนี้ ตามหลักการทางพระพุทธศาสนาในการกำหนดวัตถุประสงค์นั้น หลักการสำคัญจากพุทธพจน์ที่ตรัสประทานแก่พระอรหันตสาวก 60 รูปในการจาริกเพื่อประกาศพระพุทธศาสนาว่า

“ดูก่อนพระภิกษุทั้งหลาย เราหลุดพ้นจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ และของมนุษย์ แม้พวกเธอได้หลุดพ้นจากบ่วงทั้งปวง ทั้งของทิพย์และของมนุษย์เช่นกัน พวกเธอจงเที่ยวไปเพื่อประโยชน์ และความสุขแก่มหาชน เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าไปทางเดียวกัน 2 รูป จงแสดงธรรมให้งามในเบื้องต้น ในท่ามกลางและในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะให้ครบถ้วนบริบูรณ์ สัตว์ทั้งหลายผู้มีธุลี คือ กิเลส ในจักขุเพียงเล็กน้อยมีอยู่ แต่เพราะโทษที่ยังไม่ได้ดับธรรม จึงต้องเสื่อมจากคุณที่พึงจะได้รับ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ผู้รู้ทั่วถึงธรรมมีอยู่ แม้เราก็จักไปยังตำบลอรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรม”

จากพุทธพจน์นี้ สามารถกำหนดวัตถุประสงค์ในทักษะการแสดงความคิดเห็นได้ 3 แบบ ได้แก่

(1) เพื่อประโยชน์ตนซึ่งหมายถึง ประโยชน์ตนสิ่งที่เป็นคุณแก่ชีวิต ช่วยให้เป็นผู้ดีด้วยดี สามารถพึ่งตน หรือเป็นที่พึ่งแก่ตนได้ ไม่ว่าจะเป็นทวิภวภูมิภิกษุ หรือสมณะปราชญ์ภิกษุ หรือปรมัตถะภิกษุ โดยหน้าที่สำคัญในการใช้ทักษะการแสดงความคิดเห็นมีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ และเพิ่มพูน

สติปัญญาของตัวผู้ส่งสารและผู้รับสารเอง เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามไปในทางกุศล และเป็นการสื่อสารอย่างมีคุณภาพโดยเริ่มต้นจากความคิดที่ดีภายในตนเอง

(2) เพื่อประโยชน์ส่วนรวม มาจากหลักธรรมคาสอนเรื่อง “ปรัตถะ” หมายถึง ประโยชน์ผู้อื่น ประโยชน์เพื่อคนอื่น อันพึงบำเพ็ญด้วยการช่วยให้เขาเป็นอยู่ด้วยดี พึ่งตนเองได้ ไม่ว่าจะเป็นทิฏฐธัมมิกัตถะ หรือสัมปรายิกัตถะ หรือ ปรมัตถะก็ตาม โดยหน้าที่สำคัญในการใช้ทักษะการแสดงความคิดเห็นมีความมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เพื่อชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตในชุมชนและสังคมอย่างถูกต้องดีงาม ให้เกิดการตระหนักรู้ถึงการช่วยเหลือสังคม การตอบแทนสังคม ทั้งนี้ ก็เพื่อให้เกิดการตระหนักรู้ถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ทำให้การสื่อสารบรรลุถึงประโยชน์สุขร่วมกัน เพราะเมื่อรู้จักเข้าใจตนเองแล้วก็จะคิดถึงคนอื่น คิดถึงสังคม คิดถึงชาวโลก เกิดความเข้าใจร่วมกันในกระบวนการสื่อสาร

(3) เพื่อประโยชน์ทั้งสองฝ่าย มาจากหลักธรรมคาสอนเรื่อง “อุภยัตถะ” ซึ่งหมายถึง ประโยชน์ทั้งสองฝ่ายประโยชน์ร่วมกันสิ่งที่เกื้อกูลแก่ส่วนรวม เป็นคุณแก่ชีวิตทั้งของตนเองและของผู้อื่น ช่วยให้เป็นผู้กันด้วยดี พวกกันประสบทิฏฐธัมมิกัตถะ สัมปรายิกัตถะ และปรมัตถะ ยิ่งขึ้นไป โดยหน้าที่สำคัญในการใช้ทักษะการแสดงความคิดเห็นมีความมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ทั้งสองฝ่ายก็เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในแง่ของการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นหลักธรรมในการช่วยประสานน้ำใจของชาวโลกให้เกิดความสุขสงบร่วมกัน เพราะเมื่อผู้ส่งสารและผู้รับสารเล็งเห็นประโยชน์ ทั้งในส่วนตนและส่วนรวมได้ครบถ้วนบริบูรณ์แล้ว ผลที่ตามมาก็คือประโยชน์สุขของทั้งสอง

4. ทักษะการพิจารณาสอบสวน

ก่อนที่ผู้รับสารจะตัดสินใจเชื่อสารที่ส่งออกมา และรับเข้าไปสู่กระแสแห่งความคิดควรจะมีทักษะในการพิจารณาสอบสวนสารที่ได้รับมาว่าเป็นความจริงหรือเป็นความหลง ในบางกรณีอาจเป็นเพียงมโนคติเห็นข่าวคือไม่เป็นความจริง ซึ่งถ้าเราทำการพูดต่อและขยายความต่อไป อาจจะกลายเป็นความเท็จและข่าวโคมลอยซึ่งอาจส่งผลทำให้เกิดความขัดแย้งกันขึ้น ดังนั้น หลักธรรมคาสอนของพระพุทธเจ้าที่สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาทักษะการพิจารณาสอบสวนว่าควรเชื่อสารนั้นหรือไม่ควร คือ หลักกาลามสูตรทั้งขานิชฐาน 10 หมายถึง วิธีปฏิบัติในเรื่องที่ควรสงสัยหรือหลักความเชื่อ ที่ตรัสไว้ในกาลามสูตร (พระพรหมคุณาภรณ์, 2555) สูตรนี้ในบาลีท่านเรียกว่า “เกสปุตตสูตร” แต่ที่เรียกชื่อกาลามสูตรเพราะทรงแสดงแก่ชนเผ่ากาลละมะ แห่งวรรณะกษัตริย์ที่ชื่อเกสปุตตยสูตร(อง.เอกก20/66/255-263) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) เพราะพวกกาลละมะนั้นเป็นชาวเกสปุตตะนิคม ในแคว้นโกศล ซึ่งทรงสอนไม่ให้เชื่อมโนรายไร้เหตุผล ต่อเมื่อใคร่รู้เข้าใจด้วยตนว่า ธรรมเหล่านั้นเป็นอกุศล เป็นกุศล มีโทษ ไม่มีโทษ เป็นต้น แล้วจึงควรละหรือถือปฏิบัติตามหลัก 10 ข้อ ดังนี้

(1) อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการฟังตามกันมา คือ อย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังมา ประเภท “เขาว่า”, “ได้ยินมาว่า” ทั้งหลาย

(2) อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการถือสืบๆ กันมา คือ อย่าได้ยึดถือถ้อยคำสืบๆ กันมา ประเภท “ใครๆ ว่า”, “โบราณว่า” ตามกระแส

(3) อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการเล่าลือ คือ อย่าได้ยึดถือโดยความตื่นข่าวว่า เขาว่าอย่างนี้ ประเภทข่าวลือ ข่าวโคมลอยทั้งหลาย

(4) อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์ คือ อย่าไปตามตำรามากนัก เช่น ตำราว่าอย่างนั้น ต้องออกมาเป็นอย่างนั้น เท่านั้น เป็นอย่างอื่นไปไม่ได้เด็ดขาด เพราะอย่าลืมว่า ตำราบางเล่ม คนแต่งก็มั่วมาบ้าง เขียนไม่ครบบ้าง ใส่ใจเอาเองบ้าง คนมีกิเลสไปแก้ไขตำรา คนมีผลประโยชน์ ไม่แก้ไขตำราเท่ากับเราโดนหลอก

(5) อย่าปลงใจเชื่อ เพราะตรรกะ คือ อย่าได้ยึดถือโดยนิกเดาเอง เช่น เข้าใจเอาเอง หรือข้อมูลไม่พอใจร้อนเดาสุ่มมั่วเอา

(6) อย่าปลงใจเชื่อ เพราะอนุমান คือ อย่าได้ยึดถือโดยการคาดคะเน การคาดการณ์ตามประวัติศาสตร์ ตามสถิติ ความน่าจะเป็น ซึ่งอาจจะผิดก็ได้ เพราะเห็นแคร์้อย อย่าเหมาว่าที่ร้อยเอ็ดจะเป็นไปด้วย

(7) อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล คือ อย่าได้ยึดถือตรึงตามอาการ อย่าเห็นว่าอาการแบบนี้ น่าจะเป็นแบบนี้ ให้คิดเผื่อๆ ไว้ด้วย เช่น เห็นคนไข้เป็นแบบที่เคยรักษาคนอื่นๆ มาก่อน อย่าไปตรึกเอาเองว่าเป็นแบบนี้ เห็นงาก็จ่ายยาได้ เพราะเหนือฟ้ายังมีฟ้า อย่าเข้าข้างตนเอง นั่งสมาธิเห็นโน้น เห็นนี้ อย่างนี้กว่าเป็นจริง เพราะอาจจะเป็นจิตหลอกจิต

(8) อย่าปลงใจเชื่อ เพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว คือ อย่าได้ยึดถือโดยชอบใจว่า ต้องกันกับทฤษฎีของตัว อย่าเอาความเห็นของตนเป็นใหญ่ อะไรที่ตรงกับที่ตนคิดไว้เท่านั้นที่เชื่อได้ คนคิดแบบนี้ คือตายซัก

(9) อย่าปลงใจเชื่อ เพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้ คือ อย่าได้ยึดถือโดยเชื่อว่าผู้พูดสมควรจะเชื่อได้ ระวังจะโดนหลอก อย่าลืมนวลีที่แท้จริงว่ารู้พลาด นักปราชญ์ยังรู้พลั้ง

(10) อย่าปลงใจเชื่อ เพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา คือ อย่าได้ยึดถือการยึดอาจารย์ของตนเองมากไป ก็ไม่ดี ควรทำตาม ทดสอบดู ถ้าผิดพลาดก็ไม่ต้องเชื่อ ถ้าทำแล้วดีขึ้นก็แสดงว่าเชื่อได้

5. ทักษะการอยู่ร่วมกันทางสังคม

ซึ่งเป็นทักษะที่บุคคลจำเป็นต้องใช้ในการปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารระหว่างกันทางสังคม อันได้แก่ทักษะในการเข้าใจความรู้สึก อารมณ์ ความต้องการ ปัญหาของผู้อื่น การสนับสนุนซึ่งกันและกัน รวมทั้งความสามารถในการเข้าใจถึงสถานการณ์ต่างๆ ที่หลากหลาย กฎกติกาในสังคม การทำงานร่วมกันเป็นทีม ความสามารถในการรู้จักผู้อื่น และการคิดคำนึงถึงคนรอบข้างอย่างเข้าอกเข้าใจ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ในทางบวกให้เกิดขึ้น เป็นทักษะที่สำคัญและจำเป็นสำหรับทุกเพศทุกวัย ทั้งวัยเด็กที่ต้องการการพึ่งพา การเรียนรู้สิ่งใหม่ในชีวิต วัยรุ่นที่ต้องการการยอมรับจากเพื่อนฝูงคนรอบข้าง วัยผู้ใหญ่ที่เริ่มสร้างครอบครัวและต้องการความสำเร็จในหน้าที่การงาน จากเหตุผลข้างต้นทักษะการอยู่ร่วมกันทางสังคมเป็น

ทักษะที่จำเป็นสำหรับบุคคลที่ยังใช้ชีวิตอยู่ในสังคม ซึ่งไปสอดคล้องกับหลักการทางพระพุทธศาสนา คือ หลักพรവാธรรม(พระพรหมคุณาภรณ์, 2555) หมายถึง ธรรมสำหรับพรवास, ธรรมสำหรับการครองเรือน, หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ ประกอบด้วย

- (1) สัจจะ แปลว่า ความจริง, ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริใจ พุดจริง ทำจริง
- (2) ทมะ แปลว่า การฝึกฝน, การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว, รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา
- (3) ขันติ แปลว่า ความอดทน, ตั้งหน้าทำหน้าทีการทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทานไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย

(4) จาคะ แปลว่า ความเสียสละ, สละกิเลส สละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตนได้ ใจกว้างพร้อมที่จะรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็น และความต้องการของผู้อื่น ทั้งยังพร้อมที่จะร่วมมือ ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่คับแคบเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัว

อย่างไรก็ตาม หลักพรवासธรรม เป็นหลักธรรมสำคัญในการสร้างความสุขในครอบครัว คู่สมรสหรือเพื่อร่วมงาน มีความเคารพนับถือ ซื่อสัตย์ จริใจ และสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

สรุป

การสื่อสารอย่างสันติตามหลักพระพุทธศาสนาให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารทำการสื่อสารบนพื้นฐานของการมีความเข้าใจร่วมกัน เป็นไปเพื่อยังประโยชน์ให้เกิดทั้งสองฝ่าย รวมทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ส่วนรวม ทั้งยังเป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการส่วนลึกที่อยู่ภายในจิตใจ เพราะเมื่อความต้องการทั้งฝ่ายผู้ส่ง ฝ่ายผู้รับ และส่วนรวมได้รับการตอบสนองแล้ว การระงับดับไปแห่งความพลุ่งพล่านเร้าร้อนกระวนกระวายย่อมเจริญขึ้น นั่นหมายถึงภาวะของการเข้าอกเข้าใจกัน ภาวะของความเรียบรื่นไร้ความสับสนวุ่นวาย ภาวะที่ระงับความมุ่งร้าย หรือภาวะที่ไร้ความขัดแย้งย่อมเกิดขึ้นเป็นเงาตามตัวเกิดเป็นความมีสันติระดับบุคคล (สันติภายใน) และความมีสันติระดับสังคม (สันติภายนอก) ทักษะที่จำเป็นในการสื่อสารอย่างสันติตามหลักการทางพระพุทธศาสนาประกอบไปด้วย 5 ทักษะ ได้แก่ 1) ทักษะการเปิดรับฟัง 2) ทักษะการคิดอย่างแยบคาย 3) ทักษะการแสดงความคิดเห็น 4) ทักษะการพิจารณาสอบถาม และ 5) ทักษะการอยู่ร่วมกันทางสังคม

เอกสารอ้างอิง

ไชยทรง จันทรอารีย์. (2531). *ธรรมประทีป 9 ธรรมะภาคปฏิบัติ*. กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองวิริยะพัฒนา.

ประทุม ฤกษ์กลาง. (2547). *หลักการสื่อสารตามแนวพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เรียนรู้มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2554). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 17.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาธรรมสภา.

พินิจทอง แมนสุมิตรชัย. (2559). *รูปแบบการสื่อสารอย่างสันติเชิงพุทธจิตวิทยา*. (ดุขฎิณิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎี

บัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2560). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุภางคพิมพ์ คล้ายธานี. (2557). *การพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารตามแนวทางพระพุทธศาสนา*. (ดุขฎิณิพนธ์

พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Berlo, D. K. (1960). *The Process of Communication*. New York, New York : Holt, Rinehart, & Winston.

ปัญหาและวิธีการจัดการเศรษฐกิจในจังหวัดชายแดนภาคใต้
PROBLEMS AND METHODS FOR MANAGING THE ECONOMY
IN THE SOUTHERN BORDER PROVINCES

กฤษฎา แสงพลอย

Krisada Seangploi

นักวิชาการอิสระ

Independent academic

Corresponding Author E mail : 6530504044@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

จากปัญหาในพื้นที่ชายแดนภาคใต้เรื่องที่ประชาชนมีความกังวลมากที่สุด 3 อันดับแรก พบว่า เป็นปัญหาการค่าครองชีพสูง รายได้ไม่เพียงพอ และปัญหายาเสพติด สอดคล้องกับผลสำรวจความต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐให้ช่วยเข้ามาแก้ไขปัญหารื่องดังกล่าวเช่นเดียวกันที่ผ่านมาการกระตุ้นและส่งเสริมเศรษฐกิจในพื้นที่ชายแดนใต้มีหลายโครงการและยังคงดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการจัดทำเครื่องชี้วัดดัชนีความเชื่อมั่นจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นประจำทุกไตรมาสจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายที่จะใช้แก้ไขปัญหในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม และสามารถติดตามการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อรองรับคนที่ตกงานทั้งคนในพื้นที่และคนที่เดินทางกลับถิ่นฐาน ให้ความสำคัญกับปัญหาสินค้าเกษตรเนื่องจากช่วงที่ผ่านมา ร้านอาหารหรือกิจการโรงแรมที่พักต่างๆ มีผู้ใช้บริการจำนวนไม่มากส่งผลให้ความต้องการผลผลิตสินค้าเกษตรยังไม่มากพอที่จะทำให้ราคาผลผลิตเพิ่มขึ้นในระดับที่คาดหวังได้จึงได้มีความพยายามแก้ไขปัญหานี้ ซึ่งได้ประสานกับกระทรวงพาณิชย์ร่วมกันหาตลาดรองรับสินค้าเหล่านี้เพื่อช่วยเหลือพี่น้องเกษตรกรด้วย สำหรับในปี 2566 การเพิ่มรายได้และคุณภาพชีวิต การแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำ และความยากจน ซึ่งการจัดทำดัชนีความเชื่อมั่น และการสอบถามปัญหาความเดือดร้อนของพี่น้องประชาชนในพื้นที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ตรงกับความต้องการของประชาชนให้ตรงจุดและต่อยอดมากยิ่งขึ้นให้เกิดเป็นกิจกรรมพัฒนาได้อย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: ปัญหา,เศรษฐกิจ,ชายแดนภาคใต้

Abstract

Results of a survey of problems in the southern border area The top 3 issues that people are most concerned about are the high cost of living problems. Insufficient income and drug problems consistent with survey results The need for assistance from the government to help solve this issue is also the same. In the past, there have been many

projects to stimulate and promote the economy in the southern border region and are still being implemented continuously. In which the confidence index indicators for southern border provinces are prepared on a quarterly basis. It will be useful in formulating policies that will be used to appropriately solve problems in the area and can be used to monitor the operations of relevant agencies effectively. To support all those who are unemployed in the area and people who have returned to their hometowns, including the SBP, they give importance to agricultural product problems. Due to the past period Restaurants or hotels/accommodations There are not many users. As a result, the demand for agricultural products is not yet sufficient to cause the prices of the products to increase to the expected level. Therefore, efforts have been made to solve this problem. which has coordinated with the Ministry of Commerce to find a market to support these products To help fellow farmers as well. In 2023, increasing income and quality of life, solving problems of inequality and poverty. which the confidence index is created and asking about problems of the people in the area will lead to development that meets the needs of the people directly and Extend it even more to become a concrete development activity.

Keywords: Problems, Economy, Southern border

บทนำ

งานเขียนที่ใช้ในบทความนี้ ส่วนหนึ่งมีความสอดคล้องกับความคิดกระแสหลัก ที่ปรากฏในนโยบาย และปฏิบัติการของรัฐในการจัดการกับความไม่สงบในจังหวัด ชายแดนภาคใต้ อาทิ งานเขียนกลุ่มที่มองว่า ความยากจนและความด้อยพัฒนา คือ สาเหตุของความไม่สงบ ดังนั้น รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงจะต้องมี บทบาทในการ พัฒนาเพื่อแก้ไขความยากจนและความด้อยพัฒนานั้น รวมทั้งงานเขียนที่เสนอถึง ผลกระทบ ของความไม่สงบที่สร้างความเสียหายทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม ยังมีงานเขียน อีกบางส่วนในแนววัฒนธรรม/ เศรษฐกิจชุมชนที่เสนอมุมมองที่แตกต่างไป โดยชี้ว่าการ พัฒนาโดยรัฐและการขยายตัวของทุนต่างหากที่เป็น สาเหตุของความยากจนและความ ด้อยพัฒนา อันนำมาสู่สถานการณ์ความไม่สงบในที่สุด ขณะเดียวกันก็มีการ อธิบาย ส่วนที่พยายามชี้ถึงความสลับซับซ้อนของประเด็นเศรษฐกิจและการพัฒนาท่ามกลาง สถานการณ์ความ รุนแรง ที่มีทั้งการปรับตัวของผู้คน การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้าง ทางเศรษฐกิจ และการขยายตัวของธุรกิจ ท้องถิ่น อนึ่ง นอกเหนือจากการสำรวจ ประเด็นและเนื้อหาของงานเขียนที่หยิบยกมาแล้วนั้น บทความนี้ยังได้ พยายาม เชื่อมโยงงานเขียนเหล่านี้เข้ากับบริบทและการเคลื่อนไหวทางประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม และ การเมืองของจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วย เพื่อทำความเข้าใจสถานะของ งานเขียน ตลอดจนจุดยืนและความ

เป็นการเมืองของผู้เขียนหรือองค์กร/หน่วยงานที่ สนับสนุนการผลิตงานเขียนที่มีต่อสถานการณ์ในจังหวัดชายแดนใต้

ความหมายของเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจ คือ ระบบที่เกิดจากผลรวมของการแลกเปลี่ยน (Transaction) จากทุกการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจนั้นตัวอย่างเช่น ระบบเศรษฐกิจของไทย ก็เกิดจากการซื้อขายแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ส่วนเศรษฐกิจโลกก็จะมาจากการซื้อขายแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นทั่วโลกรวมกัน

ความหมายของเศรษฐกิจตามพจนานุกรม คำว่า เศรษฐกิจ (Economy) คือ งานอันเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายแจก และการบริโภคใช้สอยสิ่งต่างๆ ของชุมชน (พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ปี 2542) อย่างไรก็ตาม การอ้างอิงความหมายของเศรษฐกิจตามพจนานุกรมยังคลุมเครืออยู่บ้าง ดังนั้นในบทความนี้เราจะอธิบายว่าในภาพรวมแล้วแล้วระบบเศรษฐกิจ (Economic System) หรือที่เรียกกันว่าเศรษฐกิจทำงานอย่างไรและมีที่มาที่ไปอย่างไรโดยอ้างอิงจาก How The Economic Machine Works คือ วิดีโอที่อธิบายวัฏจักรเศรษฐกิจและภาพรวมของเศรษฐกิจตามแนวคิดของ Ray Dalio อดีต Co-Chief Investment Officer และ Co-Chairman แห่ง Bridgewater Associates หนึ่งในกองทุน Hedge Fund ที่ประสบความสำเร็จมากที่สุด

เศรษฐกิจเกิดจากอะไร

เพื่ออธิบายการทำงานของระบบเศรษฐกิจว่าแท้จริงแล้วเศรษฐกิจ คืออะไร? และ เศรษฐกิจเกิดจากอะไร มาจากไหน? ดังนั้นจึงจะเริ่มอธิบายจากหน่วยที่เล็กที่สุดของระบบเศรษฐกิจไปหาหน่วยที่ใหญ่ขึ้นตามลำดับ

การแลกเปลี่ยน (Transaction)

ส่วนที่เล็กที่สุดของ เศรษฐกิจ คือ การแลกเปลี่ยน (Transaction) หรือก็คือการซื้อขายสินค้าทั่วไปในชีวิตประจำวันของเรา อย่างเช่น A ซื้อปากกาจาก B (A ให้เงิน B และ B ให้ปากกา A เป็นการแลกเปลี่ยน) เพียงเท่านี้ก็จะเกิดการแลกเปลี่ยนขึ้น 1 ครั้ง (1 Transaction) การแลกเปลี่ยนเหล่านี้นี้ไม่ได้เป็นเรื่องที่ซับซ้อนอะไร หากแต่เป็นพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกิดจาก ความต้องการของมนุษย์ (Needs) ไม่ว่าจะเกิดจากความจำเป็นหรือเพียงแค่ต้องการเฉย ๆ ก็ตาม ซึ่งจากตัวอย่างจะเห็นว่า A อยากได้ปากกา (A จึงซื้อปากกาจาก B)

ตลาด (Market)

ตลาด (Market) คือ การรวม Transaction ประเภทเดียวกันไว้ด้วยกัน อย่างเช่น ตลาดปากกา (อาจถูกรวมไว้ในตลาดเครื่องเขียน) ซึ่งตลาดเครื่องเขียนก็จะมีผู้ขายและผู้ซื้อหลายราย (แต่ตลาดนั้นจะมี

จำนวน การซื้อขายแลกเปลี่ยนมากหรือน้อยนั้น ก็ขึ้นอยู่กับตลาดนั้นๆ) จากตัวอย่างเดิม จะเห็นว่าในความเป็นจริงแล้วผู้ซื้อไม่ได้มีแค่ A และผู้ขายไม่ได้มีแค่ B แต่ยังมีคนอื่นอยู่ด้วยจากปริมาณความต้องการซื้อ (Demand) จำนวนมาก ก็จะเป็นผลให้ในระบบเศรษฐกิจเกิดผู้ผลิตขึ้นมา (ธุรกิจ) ที่จะผลิตสินค้าจำนวนมาก เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ซื้อ ซึ่งผู้ผลิตก็จำเป็นที่จะต้องมีคนช่วยผลิต (ทำคนเดียวไม่ได้) และนี่เองที่นำไปสู่การจ้างงาน

เศรษฐกิจ (Economy)

เมื่อนำหลายตลาด (Market) มารวมกันก็จะเรียกว่า เศรษฐกิจ (Economy) ซึ่งใน 1 ระบบเศรษฐกิจ ก็จะประกอบไปด้วยตลาดหลายตลาดโดยในหนึ่งระบบเศรษฐกิจจะประกอบไปด้วยหลายตลาดรวมกัน อย่างเช่น เศรษฐกิจของประเทศไทย ก็จะประกอบไปด้วย ตลาดขึ้นส่วนรถยนต์ ตลาดยางพารา ตลาดข้าว ตลาดสินค้าอุปโภคบริโภค ตลาดรถยนต์ ฯลฯ

จากทั้งหมดจะเห็นว่าความหมายของเศรษฐกิจแบบสรุปให้เข้าใจง่าย ๆ คำว่า เศรษฐกิจ หมายถึง การแลกเปลี่ยน (Transaction) จำนวนมากที่มารวมกัน นอกจากนี้ หากพิจารณาข้อความดังกล่าวก็จะพบว่าการที่ เศรษฐกิจดี หรือ เศรษฐกิจไม่ดี ก็จะมาจากการใช้จ่ายใช้สอย (การแลกเปลี่ยน) ที่เป็นหน่วยที่เล็กที่สุดนั่นเอง ซึ่งอำนาจการใช้จ่ายใช้สอยก็จะมาจากเงินที่ผู้ซื้อได้รับมาจากการจ้างงานนั่นเอง

ปัญหาเศรษฐกิจและการพัฒนาท่ามกลางความไม่สงบ

งานเขียนในประเด็นเศรษฐกิจและการพัฒนา มักสนใจหาคำตอบว่าสถานการณ์ความไม่สงบระลอกใหม่นั้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา ส่งผลต่อภาวะทางเศรษฐกิจของพื้นที่ชายแดนภาคใต้และต่อการทำมาหากินของผู้คนอย่างไรบ้าง งานส่วนหนึ่งได้ชี้ถึงผลกระทบในด้านลบหรือความชบเซาทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น และก็มีงานบางส่วนที่ชี้ถึงการปรับตัวได้ในระดับหนึ่ง ของผู้คนในการประกอบอาชีพท่ามกลางสถานการณ์ความไม่สงบ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากเงินงบประมาณภาครัฐที่ถูกทุ่มลงไปในพื้นที่อย่างมหาศาลในรอบทศวรรษที่ผ่านมา รวมถึง การขยายตัวของธุรกิจท้องถิ่นที่เกิดขึ้นอย่างสวนทางกับสถานการณ์ความไม่สงบ

1. ความไม่สงบกับความชบเซาทางเศรษฐกิจ

งานศึกษาหลายชิ้นได้ชี้ให้เห็นว่าสถานการณ์ความไม่สงบส่งผลโดยตรงต่อการหดตัวของธุรกิจของชายแดนใต้เนื่องจากผู้ประกอบการในภาคธุรกิจขาดความมั่นใจในความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ภาวะหดตัวนี้เห็นได้จากการลดลงของการจ้างแรงงานและการใช้ไฟในภาคอุตสาหกรรม (อนุวัตสงสม, 2552) รวมทั้งการมีกระแสเงินสดออกมากกว่ากระแสเงินสดเข้ามา เพราะประชาชนในพื้นที่ว่างงานและมีรายได้ลดลงส่งผลต่อความสามารถในการออมเงิน (ณัฏฐาญจน์ เอกอรุ และคณะ, 2556) นอกจากนี้ก็มีงานศึกษาเชิงปริมาณที่ชี้ว่าในพื้นที่ซึ่งมีจำนวนครั้งของความไม่สงบสูง ค่าเฉลี่ยระดับของปัญหาที่จะยิ่งสูงกว่ากลุ่มพื้นที่อื่น ปัญหาในที่นี้ได้แก่ สินค้าแพง ค่าใช้จ่ายในการขนส่งที่เพิ่มมากขึ้น การขาดตลาดรองรับผลผลิต และ เงินทุน

หมุนเวียนไม่เพียงพอในการผลิต (อนุวัต สงสม,2552) ตลอดจนงานวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่าการผลิตในภาคธุรกิจต่างๆ ได้ลดลงอย่างมากตั้งแต่หลัง พ.ศ. 2547 ไม่ว่าจะเป็นปริมาณสัตว์น้ำขึ้นท่าที่ลดลง (อนุวัต สงสม,2552) รวมทั้ง การลดลงของการผลิตยางแผ่นดิบซึ่งเหตุผลด้านความปลอดภัยได้ทำให้ระยะเวลาการกรีดยางพาราในแต่ละวัน ของชาวบ้านสั้นลงมาก พวกเขาต้องกรีดยางตอนเช้าแทนตอนกลางคืน ทำให้ได้ผลผลิตน้ำยางน้อยจนส่งผลกระทบต่อ ภาวะเศรษฐกิจโดยรวม ทั้งนี้ เศรษฐกิจยางพาราเป็นศูนย์กลางและเป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆ ของภูมิภาค (ไชร์พินา เเด่นสุมิตร,2556) ขณะที่มาตรการรักษาความปลอดภัยของฝ่ายรัฐเองก็ทำให้ชาวบ้านหา กินได้ลำบากมากขึ้น ดังกรณีชาวประมงพื้นบ้านที่ไม่สามารถทำการประมงบริเวณชายฝั่งทะเลหน้าค่ายจุฬา ภรณ์ กองทัพเรือ ที่มีความยาวถึง 2 กิโลเมตรได้อีกต่อไปด้วยเหตุผลด้านการรักษาความปลอดภัย (เกื้อ ฤทธิ บุรณ์, 2555)

น่าสนใจว่าในช่วงแรกของการเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงระลอกใหม่ รัฐบาลได้พยายามกระตุ้น เศรษฐกิจโดยเพิ่มการใช้จ่ายงบประมาณในพื้นที่ให้มากขึ้น เช่นใน พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2548 ที่มีการเบิกจ่าย งบประมาณจริง 18,143.6 ล้านบาทและ 25,335.4 ล้านบาท ตามลำดับ แต่กระนั้น ในระยะแรกดูเหมือน มาตรการนี้ยังไม่สามารถกระตุ้นเศรษฐกิจในพื้นที่ได้มากนัก ดังที่ระบุไว้ในรายงานคณะกรรมการอิสระเพื่อ ความสมานฉันท์แห่งชาติ (อนุวัต สงสม,2552) และสัดส่วนของคนท้องถิ่นที่ทำงานเป็นลูกจ้างภาครัฐก็ยังมีน้อย อยู่ แม้จะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นก็ตาม (อารี จำปากลาย และ รศรินทร์ เกรย์,2550) ทั้งนี้ จะได้กล่าวถึงบทบาทที่ เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยยะสำคัญของการใช้จ่ายงบประมาณภาครัฐที่มีต่อเศรษฐกิจชายแดนได้อีกครั้งในหัวข้อ 3.3

2. ความไม่สงบและผลกระทบต่อการทำมาหากิน

จากความชบเซาทางเศรษฐกิจข้างต้น ส่งผลกระทบต่อชีวิตทางเศรษฐกิจของคนหลายกลุ่ม ทำให้ต้อง ประสบความยากลำบากเพิ่มขึ้นในการทำมาหากิน ที่ผ่านมามีงานศึกษาหลายชิ้นที่มุ่งทำความเข้าใจผลกระทบ นี้ และดูว่าผู้คน โดยเฉพาะคนที่มักตกเป็นเป้าของความรุนแรง เช่น ชาวไทยเชื้อสายจีน ชาวไทยพุทธ และคน ที่มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมอ่อนแออย่างสตรีมายที่สามีเสียชีวิต ได้ปรับตัวหรือรับมือต่อสถานการณ์นี้ อย่างไรบ้าง ในงานวิจัยของวิวิธ ช้างสร (2553) ชี้ว่าผลกระทบของความรุนแรงอาจส่งผลกระทบต่อแต่ละบุคคล คราวเรือน และชุมชนแตกต่างกันขึ้นกับหลายปัจจัย ในกรณีหมู่บ้านไทยพุทธหนึ่งในจังหวัดยะลา เหตุการณ์ ความไม่สงบได้ทำให้การประกอบอาชีพของผู้คนมีความยากลำบาก และการจัดการเรียนการสอนแก่เด็ก นักเรียนก็ไม่อาจทำได้ต่อเนื่อง ขณะที่การปฏิสัมพันธ์กับคนต่างศาสนาก็มีน้อยลง อย่างไรก็ดี วิวิธชี้ว่าแม้จะ เผชิญกับความยากลำบาก แต่ชุมชนแห่งนี้ก็ยังมีพลังเข้มแข็งบนฐานของระบบเครือญาติและการช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน การมีผู้นำฝ่ายปกครองและพระสงฆ์ที่เข้มแข็ง และการเข้ามาช่วยเหลือของหน่วยงานรัฐ ที่สำคัญคือ ยังคงมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกันระหว่างคนไทยพุทธกับคนมลายูมุสลิม เช่นร้านขายของชำชาวไทยพุทธมี ลูกค้าเป็นชาวมลายูมุสลิม ร้านอาหารมุสลิมก็มีลูกค้าเป็นชาวไทยพุทธ ที่สำคัญมีการซื้อขายยางพาราระหว่าง กันของทั้งสองกลุ่ม ซึ่งความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจนี้ช่วยให้ความสัมพันธ์ทางสังคมยังคงดำรงอยู่

อย่างไรก็ดี คนกลุ่มอื่นอาจไม่โชคดีเท่าชาวบ้านในงานศึกษาของวิวิธ ดังกรณีกลุ่มผู้ประกอบการค้า ปลีกที่ต้องประสบความยากลำบากในการประกอบอาชีพเพิ่มขึ้นอย่างมากจากยอดขายที่ลดลง และความไม่

ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินจนบางรายถึงขั้นต้องอพยพโยกย้ายออกไปอยู่นอกพื้นที่ ในงานศึกษาของธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และคณะ (2555) พบว่าผู้ประกอบการค้าปลีกชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยพุทธ ต้องปรับตัวต่อความไม่สงบด้วยการปิดร้านให้เร็วขึ้นรวมทั้งการจ้างลูกจ้างที่เป็นมุสลิมมาเป็นผู้ขายของหน้าร้าน เพื่อสร้างความไว้วางใจแก่ลูกค้าที่เป็นมุสลิมและเพื่อป้องกันอันตราย แต่ในที่สุดผู้ประกอบการเหล่านี้ก็มักลงเอยด้วยการโยกย้ายไปอยู่จังหวัดอื่น ส่วนลูกหลานก็มักออกไปทำงานนอกพื้นที่มากกว่าสืบทอดกิจการของครอบครัว ข้อค้นพบอย่างหนึ่งที่น่าสนใจมาจากการงานของธงพลก็คือ ท่ามกลางความขบเซาของธุรกิจค้าปลีกโดยชาวไทยพุทธและชาวไทยเชื้อสายจีน กิจการค้าปลีกของชาวมลายูมุสลิมกลับเฟื่องฟูขึ้นมาก โดยมีร้านค้าปลีกของชาวมลายูมุสลิมเกิดขึ้นมาใหม่เป็นจำนวนมากหลังจากที่เหตุการณ์ความไม่สงบระลอกใหม่เกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 นำมาสู่การค่อยๆ แบ่งแยกร้านค้าของลูกค้าชาวไทยพุทธและมลายูมุสลิม โดยลูกค้ากลุ่มหลังมักนิยมเข้าไปซื้อของในร้านค้าที่เจ้าของร้านเป็นชาวมลายูมุสลิมด้วยกันมากขึ้นทุกที อย่างไรก็ตาม งานของธงพลและคณะยังไม่มีคำตอบว่าการขยายตัวอย่างมากของผู้ประกอบการชาวมลายูมุสลิมนั้นเกิดขึ้นได้ด้วยปัจจัยใด

นอกจากนั้นก็ยังมียานศึกษากลุ่มเปราะบางหรือกลุ่มเสี่ยงอื่น ๆ ที่สำคัญคือ กลุ่มหญิงม่ายที่สามีเสียชีวิตจากเหตุความไม่สงบ ในงานศึกษาของฮามีตะห์มาสาระกามา (2555) พบว่ากรณีภรรยา (และลูก) ของเจ้าหน้าที่รัฐหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจที่เสียชีวิตในเหตุการณ์ความไม่สงบจะได้รับเงินเยียวยาจากรัฐบาลและได้รับทุนการศึกษาบุตรในทุกระดับ และสตรีม่ายนั้นมักได้รับการแต่งตั้งให้ทำงานในอาชีพที่มั่นคงในหน่วยงานต้นสังกัดของสามี เช่น ทำงานในโรงเรียนหรือสถานีนอนามัยแต่สำหรับสตรีม่ายที่สามีเสียชีวิตจากการถูกกระทำโดยรัฐ จะไม่ได้รับความช่วยเหลือมากนักหรือไม่ได้รับความช่วยเหลือเลย เมื่อสามีตายก็ไม่มีคนช่วยทำมาหากินและมักไม่มีอาชีพที่แน่นอน รวมทั้งไม่สามารถดูแลบุตรได้อย่างเต็มที่ จนเกิดปัญหาบุตรหลานเกเร ข้อค้นพบอีกอย่างของงานชิ้นนี้ก็คือ ไม่ว่าสามีที่เสียชีวิตของสตรีม่ายจะเป็นเจ้าหน้าที่รัฐหรือเป็นฝ่ายถูกกระทำจากรัฐ พวกเธอล้วนแต่ได้รับผลกระทบทางจิตใจอย่างแสนสาหัส ที่น่าสนใจก็คือว่าสตรีม่ายเหล่านี้ได้หันมาปฏิบัติศาสนกิจให้เคร่งครัดและสม่ำเสมอว่าเดิมหลังจากที่สามีเสียชีวิต อันถือเป็นการปรับตัวทางศาสนาที่ช่วยให้พวกเธอมีความสัมพันธ์อันสง่างามกับอัลเลาะห์ สามารถดำรงคุณความดี และรับผิดชอบต่อหน้าที่ได้ดี

3. ความไม่สงบกับการปรับตัวโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงและการขยายตัวของธุรกิจท้องถิ่น

แม้ความไม่สงบและความรุนแรงระลอกใหม่ตั้งแต่ พ.ศ. 2547 จะนำมาซึ่งความขบเซาทางเศรษฐกิจและความยากลำบากในการทำมาหากินของผู้คน แต่การที่สถานการณ์นี้ได้เกิดขึ้นและดำรงอยู่มาแล้วกว่า 10 ปี สิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นก็คือ การที่ผู้คนปรับตัวได้ต่อสถานการณ์ตามเวลาที่ผ่านมา ในช่วงปีแรกๆ เราอาจพบว่าเหตุการณ์ความไม่สงบได้สร้างความหวาดกลัวจนชาวสวนยางไม่กล้าออกไปกรีดยางช่วงเข้ามิดดิงเช่นเคย และสำหรับพืชผลอื่นก็มีปัญหาว่าพ่อค้าคนกลางไม่กล้าเข้าไปรับซื้อผลผลิตในหมู่บ้านหรือการที่ราคาพืชผลตกต่ำเนื่องจากการขนส่งเป็นไปอย่างลำบาก แต่สำหรับในปีหลัง ๆ มา การปรับตัวต่อสถานการณ์ความไม่สงบก็ปรากฏชัดมากขึ้นสำหรับในชุมชนที่ผู้เขียนบทความลงไปศึกษา ซึ่งเป็นตำบลที่ตั้งอยู่ในจังหวัดปัตตานีพบว่าในช่วงหลายปีที่ผ่านมามีคนในหมู่บ้านเริ่มขยับขยายมาลงทุนเป็นพ่อค้าคนกลางรับซื้อผลผลิตทางการเกษตร

เสียเอง โดยไม่ต้องรอการเข้ามาของพ่อค้าคนกลางจากภายนอก ขณะที่ชาวสวนยางก็ใช้เวลาในชีวิตเสียใหม่ให้ สอดคล้องกับการกรีดยางในช่วงสายของวัน จนกลายมาความเคยชินหรือเป็นภาวะปกติ และไม่ได้รู้สึกว่ สถานการณ์ความไม่สงบได้สร้างปัญหาอะไรมากนักต่อการทำมาหากิน (Bundhuwong,2013) ที่สำคัญในงาน ของ ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี และคณะ (2555) ชี้ว่า ท่ามกลางความรุนแรงและความไม่สงบในรอบสิบปีที่ผ่านมา เศรษฐกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ได้หดตัวอย่างที่เข้าใจกัน โดยหากไม่ได้เติบโตหรือขยายตัวก็ยังคงทรงตัว สวนทางกับความรุนแรง/ความไม่สงบในพื้นที่ เนื่องจากภาครัฐได้ทุ่มงบประมาณลงมาในพื้นที่อย่างมหาศาล ทั้งในส่วนงานพัฒนาและงานความมั่นคง ก่อให้เกิดการจ้างงานภาครัฐและการไหลเวียนของเงินจำนวนมากไปสู่ ผู้คนในระดับต่างๆ สอดคล้องกับปรากฏการณ์ในชุมชนที่ผู้เขียนบทความได้ไปศึกษา ที่การทำงานในภาครัฐมี อย่างหลากหลาย มีตั้งแต่ส่วนที่เป็นผู้นำทางการอย่างกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านส่วนที่เป็นคนรุ่นใหม่ ที่ จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีหรืออนุปริญญาที่ทำงานเป็นพนักงานหรือลูกจ้างในองค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นครู เป็นเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) มาจนถึงสวนของวัยกลางคนทั้งหญิงและชายที่ อาจเรียนจบแค่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ทำงานเป็นลูกจ้างชั่วคราวและลูกจ้าง "โครงการ สืบพันธุ์" รวมทั้งบางส่วนที่ทำงานประจำเป็นอาสาสมัครรักษาดินแดน เป็นทหารพราน ฯลฯ ทั้งนี้ โดยมี คริวเรือนเกือบครึ่งหนึ่งของชุมชนที่มีสมาชิกอย่างน้อยหนึ่งคนที่มีรายได้หลักมาจากการทำงานภาครัฐ และเริ่ม มีคริวเรือนที่มีรายได้จากการจ้างงานภาครัฐแต่เพียงแหล่งเดียวเกิดขึ้นด้วย (Bundhuwong, 2013)

นอกจากนั้นในช่วงหลายปีที่ผ่านมามีพลวัตทางโครงสร้างเศรษฐกิจสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ น่าสนใจ ในแง่ที่มีการขยายตัวของภาคการค้ารายย่อยและธุรกิจขนาดต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง (ศรีสมภพ จิตร ภิรมย์ศรี และคณะ,2555) แม้ที่ผ่านมาจะยังไม่มีการศึกษาวิจัยในประเด็นนี้เป็นการเฉพาะ แต่หากเราติดตาม ชาวเศรษฐกิจจากสื่อต่างๆ ก็พบว่าในรอบหลายปีที่ผ่านมาการลงทุนใหม่ๆ เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากใน จังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งดำเนินการโดยนักลงทุนหรือนักธุรกิจชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ ทั้งที่เป็นร้านค้าปลีก ร้านอาหาร บริษัททัวร์ และกิจการไปรษณีย์ที่น่าสนใจก็คือ มีการจัดตั้งบริษัทในลักษณะกลุ่มธุรกิจที่มีการระดม ทุนจากประชาชนในพื้นที่อย่างกว้างขวางเพื่อลงทุนในกิจการต่าง ๆ เช่นการสร้างเมืองใหม่แบบครบวงจร การ ซื้อกิจการสำคัญในท้องถิ่นที่มีมาแต่เดิมของนักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีน เช่นโรงแรมรีสอร์ททิมทะเลที่เป็นที่ นิยม หรือโรงพยาบาลเอกชนระดับจังหวัด กลุ่มบริษัทเหล่านี้เน้นการดำเนินธุรกิจตามแนวคิดแบบอิสลาม เช่น การลงทุนและแบ่งปันผลประโยชน์ตามหลักศาสนา การใช้สาชูรอในการตัดสินใจ การจัดทำโรงแรมรีสอร์ท ทแบบ "ฮาลาล" ร้อยเปอร์เซ็นต์ รวมทั้งเน้นการสร้างความภาคภูมิใจของคนท้องถิ่นชายแดนใต้ในการมีส่วนร่วม เป็นเจ้าของกิจการผ่านทางการร่วมทุนปรากฏการณ์เหล่านี้มีความน่าสนใจอย่างยิ่งหากจะศึกษาต่อไปเกี่ยวกับ พลวัตเศรษฐกิจชายแดนภาคใต้ท่ามกลางสถานการณ์ความไม่สงบนี้

ข้อเสนอทางออกต่อปัญหาชายแดนภาคใต้ต่อภาคเศรษฐกิจข้อเสนอในการพัฒนาเศรษฐกิจใน ระบบตลาด

ข้อเสนอในการพัฒนาแบบทางเลือกจากโครงการวิจัยพัฒนาเชิงปฏิบัติการของเครือข่ายภาคสังคมประชาสังคมข้างต้น ได้เน้นไปที่การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรและการฟื้นฟูระบบนิเวศเพื่อเป็นฐานในการดำรงชีพ ที่หมายถึงการผลิตในภาคเกษตรแบบพึ่งตนเองหรือยั่งยืนในระดับครัวเรือนและชุมชนอันสอดคล้องกับวิถีและวัฒนธรรมอิสลาม น่าสนใจว่าข้อเสนอเหล่านี้ยังไม่พูดถึงการพัฒนาเศรษฐกิจของครัวเรือนและชุมชนที่ต้องเชื่อมโยงกับระบบตลาดหรือทุนนิยมมากนัก อย่างไรก็ตามยังมีงานเขียนบางส่วนที่ได้ให้ความสำคัญกับประเด็นนี้ โดยเสนอว่าหลังจากที่ชุมชนเข้มแข็งพอควรแล้วก็ให้ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนและการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ชุมชนส่วนในระดับโครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดชายแดนภาคใต้ควรเน้นสร้างความหลากหลายที่มากกว่าด้านการเกษตรเพื่อสร้างการจ้างงานในท้องถิ่น (บุษบง ชัยเจริญวัฒน์, 2555)

ข้อเสนอในการพัฒนาเศรษฐกิจที่น่าสนใจในงานศึกษาเหล่านี้ก็คือ การพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานเอกลักษณ์ ว่าจะเป็นจุดเด่นจากการใช้ภาษามลายู ที่เป็นภาษาหลักของกลุ่มประเทศในโครงการความร่วมมือเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย อินโดนีเซีย-มาเลเซีย-ไทย (Indonesia-Malaysia-Thailand Growth Triangle: IMT-GT) และจุดเด่นในความเป็นมุสลิม ไม่ว่าจะเป็นการสร้างความเป็นเลิศในอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลหรือการเป็นครัวมุสลิมโลก การพัฒนาสถาบันการเงินแบบอิสลามรวมทั้งข้อเสนอให้รัฐส่งเสริมนักธุรกิจมุสลิมท้องถิ่น เพราะที่ผ่านม่อุตสาหกรรมในพื้นที่ที่รัฐส่งเสริมส่วนใหญ่เป็นการลงทุนโดยคนนอก เช่น อุตสาหกรรมอาหารทะเลแช่แข็ง รวมทั้งข้อเสนอที่ว่าควรพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมที่ต่อเนื่องจากการเกษตรเช่น การสร้างโรงงานน้ำยางข้น และควรต้องเป็นเศรษฐกิจที่เกื้อหนุนต่อการรักษาระบบนิเวศ เช่น การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและนิเวศป่าดิบชื้น ที่สำคัญจะต้องพัฒนาคน แม้ปัจจุบันคนในพื้นที่เริ่มเห็นความจำเป็นทางเศรษฐกิจที่จะต้องมีความรู้ภาษาไทยเพื่อประกอบอาชีพสมัยในเศรษฐกิจสมัยใหม่ แต่ปัญหาก็คือ นักเรียนที่จบหลักสูตรสามัญทั้งของโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามไม่สามารถแข่งขันในระดับอุดมศึกษาหรือทำงานประกอบอาชีพแข่งกับคนไทยพุทธในพื้นที่อื่นๆ ได้ (บุษบง ชัยเจริญวัฒน์, 2555)

นอกจากข้อเสนอดังกล่าวมาแล้วยังมีงานเขียนจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นหลายชิ้นที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ได้ไปสร้างกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับคนท้องถิ่นเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน หลายโครงการเน้นการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจเป็นการเฉพาะ น่าสนใจว่าแม้ภาพรวมของงานวิจัยท้องถิ่น สกว. จะอิงกับแนวคิดแบบวัฒนธรรมและเศรษฐกิจชุมชน ที่เน้นผลเสียของการเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจแบบตลาด เน้นการให้คุณค่าของระบบการผลิตและการแลกเปลี่ยนแบบดั้งเดิม และความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนแต่เมื่อดูในส่วนของความต้องการของคนท้องถิ่นจริง ๆ ผ่านกระบวนการวิจัยที่ให้ความสำคัญกับความต้องการของคนท้องถิ่นแล้ว เราก็จะเห็นถึงความจำเป็นและความต้องการของชาวบ้านในการเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจแบบตลาด โดยเฉพาะในแง่มุมที่พวกเขาสามารถได้ประโยชน์ ไม่ต้องถูกเอารัดเอาเปรียบหรือไม่ต้องเผชิญกับความเสี่ยงต่างๆ มากนัก

กรณีงานวิจัยของสันติ สมฮาเฮะ และคณะ (ม.ป.ป.) เรื่อง "การเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ระบบการค้าชายแดนไทย-มาเลเซียและศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาการค้าปลากระพงเบื้องต้นด้วยกระบวนการกลุ่มกรณีการค้าปลากระพงตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี" เป็นงานวิจัยเพื่อช่วยหาทาง

แก้ปัญหาของชาวบ้านผู้เลี้ยงปลากระพงที่อำเภอยะหริ่ง ซึ่งมีมาเลเซียเป็นตลาดสำคัญ ที่ผ่านมาผู้เลี้ยงกลุ่มนี้ประสบปัญหาจากระเบียบพิธีการส่งออก ขั้นตอนในการรับรองและขอใบอนุญาต เล่ห์กลทางการค้า การที่ต้องจ่ายใต้โต๊ะให้เจ้าหน้าที่ และการที่ชาวมาเลเซียเริ่มเปลี่ยนมาสั่งซื้อลูกปลาเพื่อนำไปเลี้ยงเองแทนที่จะซื้อปลาในขนาดบริโภค งานวิจัยชิ้นนี้ต้องการให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนและระเบียบพิธีการทางการค้าแก่ผู้ค้าปลากระพงเพื่อจัดทำคู่มือการเพาะเลี้ยงและระเบียบการส่งออก และเพื่อใช้กระบวนการกลุ่มและกระบวนการวิจัยในการแสวงหาทางแก้ปัญหา เช่น การจัดบันทึกการวางแผนงานอย่างเป็นระบบ การวางแผนรายรับรายจ่าย รวมทั้งเน้นการประสานความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานการค้าไทยในประเศมาเลเซีย เอกอัครราชทูตที่ปรึกษาฝ่ายพาณิชย์ประจำกรุงกัวลาลัมเปอร์ ทั้งนี้ โดยมีนักวิชาการท้องถิ่นมาหนุนช่วยด้านฐานข้อมูล การสำรวจเศรษฐกิจชายแดน การค้นหาอาชีพทางเลือกที่น่าสนใจ และการสร้างเครือข่ายน่าสนใจว่าอาชีพการส่งออกปลากระพงเกิดขึ้นในช่วงที่อาชีพดั้งเดิมอย่างเช่นการทำนาหรือการทำน้ำตาลโดนดัดลดน้อยลง และคนต้องหันไปเป็นแรงงานรับจ้างในประเทศมาเลเซีย การเลี้ยงปลากระพงจึงเป็นอาชีพทางเลือกที่มีนัยสำคัญท่ามกลางสถานะเศรษฐกิจปัจจุบันเช่นเดียวกับงานวิจัยของจอร์จัน บัวแก้ว และคณะ (2549) เรื่อง "การจัดฐานข้อมูลและข้อเสนอยุทธศาสตร์เบื้องต้นในการพัฒนากลุ่มผลิตผ้าคลุมผมสตรีและกลุ่มกปิเยาะห์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้" ที่วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของกลุ่มผู้ผลิตผ้าคลุมและหมวกกปิเยาะห์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยพบว่าจุดแข็งก็คือการผลิตผ้าคลุมและหมวกกปิเยาะห์เป็นอาชีพที่สอดคล้องกับศาสนาและวัฒนธรรม สามารถทำงานอยู่ที่บ้านไปพร้อม ๆ กับการดูแลครอบครัวและการปฏิบัติศาสนกิจได้ ส่วนจุดอ่อนก็คือ การขาดทักษะในการบริหารจัดการ การหาตลาดและความพึงพอใจที่จะเป็นแค่ผู้รับจ้างผลิตมากกว่าผู้ประกอบการ รวมทั้งการผลิตแล้วตัดราคาตัวเอง ขณะที่การช่วยเหลือจากรัฐก็กลับทำลายกลไกตลาด เพราะกลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตฟรีขายสินค้าในราคาถูกตัดหน้า เพราะพวกเขาไม่มีต้นทุน นอกจากนั้น การที่การผลิตผ้าคลุมและหมวกกปิเยาะห์ต้องเกี่ยวข้องกับการทำธุรกรรมระหว่างประเทศมาก ทั้งในแง่การนำเข้าวัตถุดิบ การส่งขาย จึงยากที่ใครจะเขยิบมาเป็นผู้ประกอบการ อีกทั้งยังประสบปัญหาคู่แข่งจากประเทศเพื่อนบ้านที่สามารถผลิตได้ในราคาต่ำกว่า ส่วนบางแห่ง เช่น ตะวันออกกลาง ก็ผลิตใช้ภายในประเทศตัวเอง งานชิ้นนี้มองว่า สถานการณ์ความไม่สงบได้บดบังศักยภาพของชุมชนในการเป็นศูนย์กลางเครื่องแต่งกายมุสลิมในภูมิภาคเอเชีย ทั้งนี้ รัฐควรเข้ามาส่งเสริมอาชีพนี้ให้มากกว่าเดิม เพราะดีกว่าการปล่อยให้คนไปทำงานโรงงานนอกพื้นที่ อันจะทำลายสังคมและครอบครัวซึ่งเป็นฐานสำคัญของความสันติสุข

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่ต้องการค้นหาทุนทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมเดิมที่ผู้คนและชุมชนมี อันจะช่วยให้เกิดการพัฒนาท่ามกลางกระแสทุน/ระบบตลาดโดยเชื่อว่าทุนเดิมเหล่านี้ถูกละเลยและมองข้ามมานานจากภาครัฐ ทำให้ไม่สามารถตอบสนองต่อการดำรงชีพของผู้คนได้ตึ่หนักและไม่สามารถช่วยสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจได้ ทุนที่สำคัญก็คือ เครือข่ายทางสังคมที่มีผ่านเครือข่ายการค้า ดังในงานวิจัยของพรพันธุ์ เขมคุณาศัย (2555) ที่ชี้ว่าแม้การเปลี่ยนแปลงเขตแดนไทยมาเลเซียและพิธีการด่านตรวจคนเข้าเมือง และมาตรการผูกขาดข้าวของรัฐ จะทำให้การค้าข้าวสารข้ามแดนตามแนวชายแดนที่มีมาตั้งแต่อดีตกลายเป็นสิ่งที่

ผิดกฎหมาย รวมทั้งการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่นำมาสู่การปิดเส้นทางแม่น้ำบางสายได้ทำให้การค้าข้าวข้ามแดนบางส่วนต้องยุติลง แต่เครือข่ายค้าข้าวข้ามแดนก็ยังคงดำรงอยู่ผ่านทางยุทธศาสตร์ปรับตัวของผู้คนเพื่อตอบสนองและต่อรองกับอำนาจและกฎระเบียบในการควบคุมพื้นที่ชายแดนที่รัฐสร้างขึ้น พร้อมทั้งเสนอว่าหน่วยงานรัฐควรเข้าใจวิถีชีวิตและสังคมวัฒนธรรมของชาวบ้าน และการที่รัฐไม่ยืดหยุ่นประนีประนอม อาจนำมาสู่ความคับข้องใจจนนำมาสู่ปัญหาความมั่นคงได้

บทสรุป

จากการทบทวนงานเขียนในบทความนี้ จะเห็นถึงปัญหาของจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่นั่นมาจากเรื่องของภาคเศรษฐกิจด้วย เพราะมาจากความกังวลในด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง อีกทั้งยังมีปัญหาวางงานและรายได้ลดลง จากงานวิจัยยังพบว่าจำนวนครั้งของความไม่สงบสูง ค่าเฉลี่ยระดับของปัญหาก็จะยิ่งสูงกว่ากลุ่มพื้นที่อื่น ปัญหาในที่นี้ได้แก่ สินค้าแพง ค่าใช้จ่ายในการขนส่งที่เพิ่มมากขึ้น การขาดตลาดรองรับผลผลิต และ เงินทุนหมุนเวียนไม่เพียงพอในการผลิต จึงมีความจำเป็นต้องฟื้นฟูในด้านของเศรษฐกิจอย่างเร่งด่วน

เอกสารอ้างอิง

- ชลิตา บัณฑุวงศ์. (2560). “เศรษฐกิจและการพัฒนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้: การสำรวจเชิงวิพากษ์.” ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อนุวัต สงสม. (2552). “เศรษฐกิจของภาคครัวเรือนจังหวัดปัตตานีภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ภาคใต้.” วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.
- ณัทกาญจน์ เอกอรุ และคณะ. (2556). “ความสัมพันธ์ระหว่างกระแสเงินสดกับสถานะเศรษฐกิจและสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้.” ฝานโยบายข้ามชาติและความสัมพันธ์ข้ามชาติ, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- โซร์พินา เด่นสุมิตร. (2556). “ผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรงที่มีต่อการผลิตยางแผ่นดิบ: กรณีศึกษาของจังหวัดยะลาประเทศไทย.” สงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- เกื้อ ฤทธิบุรณ์. (2555). “แนวทางการพัฒนาการจัดการประมงชายฝั่งโดยองค์กรท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีและนราธิวาส.” ปัญหาชายแดนใต้มองผ่านงานวิจัยของ ม.อ. หนังสือชุดความรู้ ม.อ. เล่มที่ 2/2555. สำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- อารี จำปากลาย และ รศรินทร์ เกรย์. (2550). “การเปลี่ยนแปลงทาง ประชากร ครอบครัวและสถานะทางเศรษฐกิจสังคมของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดภาคใต้.” สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

- วิทวัส ช่างศร. (2553). การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวไทยพุทธ หลังเหตุความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2547 –พ.ศ. 2554 ศึกษากรณี หมู่ 4 ตำบลลำพระยา อำเภอเมืองจังหวัดยะลา. สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และคณะ. (2555). “รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการสถานะและการปรับตัวของผู้ประกอบการธุรกิจค้าปลีกในเขตอำเภอเมืองจังหวัดปัตตานียะลา และนราธิวาส.” ชุดโครงการวิจัย “มาเลเซีย: นัยที่สำคัญต่อไทย.” สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).
- ฮามีเดห์ มาสละกา. (2555). “สถานภาพและการปรับตัวของสตรีมุสลิมหม้ายในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กรณีศึกษา: สตรีมุสลิมหม้ายในอำเภอรามัน จังหวัดยะลา”ชุดโครงการวิจัย “มาเลเซีย: นัยที่สำคัญต่อไทย.” สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี และคณะ. (2555). “เศรษฐกิจการเมืองว่าด้วยการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ในท่ามกลาง 8 ปีของความรุนแรง.”สถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้. <http://www.deepsouthwatch.org/node/2871>.
- บุษบง ชัยเจริญวัฒน์. (2555). “การศึกษานโยบาย มาตรการ และแนวทางการแก้ปัญหาความไม่สงบและการพัฒนาพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้.”ปัญหาชายแดนใต้มองผ่านงานวิจัยของ ม.อ. หนังสือชุดความรู้ ม.อ. เล่มที่ 2/2555. สำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สันติ สมหาเฮะ และคณะ. ม.ป.ป. “การเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ระบบการค้าชายแดนไทย-มาเลเซีย และศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาการค้าปลากะพงเบื้องต้นด้วยกระบวนการกลุ่ม กรณีการค้าปลากะพงตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี.” สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค.
- จรีรัตน์ บัวแก้ว และคณะ. (2549). “การจัดฐานข้อมูลและข้อเสนอยุทธศาสตร์เบื้องต้นในการพัฒนากลุ่มผลิตผ้าคลุมผมสตรีและกลุ่มกปิเยาะห์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้:รายงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์.” สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) สำนักงานภาค.
- พรพันธุ์ เขมคุณาศัย. (2555). “รายงานวิจัยความสัมพันธ์ของคนชายแดนผ่านเครือข่ายการค้าข้าวข้ามรัฐ: ชุมชนนุโระ อำเภอแว้ง จังหวัดนราธิวาส.” สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- พจนุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์; 2546.
- Kris Piroj. (2019). เศรษฐกิจ คืออะไร? ความหมายของเศรษฐกิจสืบค้น 13 เมษายน 2567, จาก <https://greedisgoods.com>
- Bundhuwong, Chalita. (2013). “Economic Life of Malay Muslims in SouthernmostThailand amidst Ecological Changes and Unrest.” PhD Dissertation inAnthropology. University of Hawaii at Manoa.

บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทยในปัจจุบัน

THE ROLE OF MONKS IN THE DEVELOPMENT OF THAI SOCIETY TODAY

พระอาณนโท อาภาณนโท

Phra Arnon Arphanantho

วัดเขาดิน

Wat Khao Din

Corresponding Author E-mail: 6530504032@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาและสังคมไทย พร้อมกับการพัฒนาความสัมพันธ์กับสังคมด้วยการพัฒนาการส่งเสริมกิจกรรมที่ดีมีคุณค่าให้ต่อเนื่องและต้องยึดหลักการในการพัฒนาคือความเป็นกลางทางการเมือง เป็นผู้ให้สติและปัญญาแก่สังคม และต้องอยู่เหนือความขัดแย้งพร้อมกับการสร้างภูมิคุ้มกันให้สังคมด้วยการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการป้องกันความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นใหม่ในอนาคต ทำให้ชุมชนมีการพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้นผลสำเร็จของการพัฒนาสังคมไทย จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำแตกต่างในเรื่องชนชั้นในสังคมให้น้อยลง มีความเสมอภาคเป็นธรรมแก่สังคม

คำสำคัญ : บทบาท,พระสงฆ์,การพัฒนาสังคม

Abstract

Roles of monks in development and Thai community by being a good rolemodel for society along with developing relationships with society by continuously promoting good and valuable activities, and must adhere to the principle of development is political neutrality. Giving consciousness and wisdom to society and must rise above the conflict while building immunity for society by applying Buddhist principles to prevent conflicts that may arise in the future. The community has developed in a better direction, the success of community development. This will help reduce the inequality of class in society to a lesser extent. There is equality and fairness to society.

Keywords: Role, Monks, Social Development

บทนำ

พุทธทาสภิกขุกล่าวว่า บทบาทที่พระสงฆ์ทำได้ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ 1) เผยแผ่ด้วยให้ปริยัติ (การศึกษา) เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ พัฒนาสู่ความคิดที่สามารถพิจารณาได้เอง 2) เผยแผ่ด้วยการทำให้ดู (ปฏิบัติ) เพื่อให้เกิดความ น่าเชื่อถือและสร้างความสนใจต่อผู้พบเห็น และ 3) เผยแผ่ด้วยการมีความสุขให้ประจักษ์ (ปฏิเวธ) จนเกิดความไว้วางใจในแนวทางส่งผลต่อการริเริ่มประพฤติปฏิบัติตาม (เบญจา มังคละพฤกษ, 2552) ส่วนพระสงฆ์ที่ออกไปแสดงบทบาทต่อชุมชนนั้น เนื่องด้วยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้เพิ่มบทบาท ด้านการศึกษาสงเคราะห์และด้าน สาธารณสงเคราะห์ ให้พระสงฆ์มีบทบาทในการมีส่วนร่วมพัฒนาสังคมที่เห็นได้ชัดคือ เป็นผู้นำทางศีลธรรม เป็นผู้ให้คำปรึกษาด้านจิตใจ และส่งเสริมการให้การศึกษาระยะแก่เยาวชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบริเวณวัดและชุมชนใกล้เคียง

บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย เป็นงานที่พระสงฆ์จะทำได้โดยตรงก็คือ การสงเคราะห์ ทางจิตใจ ส่วนสงเคราะห์ทางวัตถุจะทำได้โดยทางอ้อมด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำหรือนำ สิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่นมาเฉลี่ยแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวางออกไป สำหรับพระสงฆ์ ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการระดับต่าง ๆ นั้นถือว่ามีความสำคัญต่อองค์กร พระพุทธศาสนา มาก เพราะนอกจากจะต้องปฏิบัติศาสนกิจตามหน้าที่โดยปกติแล้ว ยังต้องรับภาระ หน้าที่ในฐานะพระสังฆาธิการที่ได้รับมอบหมายจากทางคณะสงฆ์ อีกส่วนหนึ่งด้วย จึงต้องรับผิดชอบ และปฏิบัติหน้าที่ในศาสนกิจอื่น ๆ เพิ่มขึ้นโดยเฉพาะในพันธกิจใน 6 ด้าน คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการเผยแผ่ 3) ด้านการศึกษา 4) ด้านสาธารณูปการ 5) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ (ปลื้ม โชติขจรญาณกุล, 2550)

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมไทย

ความหมายของการพัฒนาสังคมไทยความหมายของคำว่า "พัฒนา" ในภาษาไทย มาจากคำว่า "วฑฺฒน" ในภาษาบาลีและ"วรณ" ในภาษาสันสกฤต แปลว่า ความเจริญ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2525) และการพัฒนา คือ การคุ้มครอง การเปลี่ยนแปลงให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมประการหนึ่ง การสร้างสิ่งที่ดีที่สุดในที่ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในปริมาณที่เพียงพอ (พระธรรมญาณมุนี, 2531) และการพัฒนา คือความเจริญก้าวหน้าโดยทั่วไป เช่น การพัฒนาหน่วยงาน ชุมชนหรือประเทศ คือ การทำให้สิ่งเหล่านั้นดีขึ้น เจริญขึ้นสนองตามความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ได้ดียิ่งขึ้นหรืออาจจะกล่าวได้ว่า "การพัฒนา" เป็นขบวนการของการเคลื่อนไหวจากสภาพที่ไม่น่าพอใจ ไปสู่สภาพที่น่าพอใจ การพัฒนาเป็นขบวนการที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไม่หยุดนิ่ง (สนธยา พลศรี, 2533) หรือการพัฒนา หมายถึง กระบวนการ (Process) ในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของกลุ่มเป้าหมายมุ่งให้เกิดความเสมอภาคและการกระจายอย่างเป็นธรรมทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน

น้อยที่สุด ทั้งนี้ การพัฒนาสังคมไทย เป็นกระบวนการรวมกำลังระหว่างประชาชนในชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เพื่อปรับปรุงสภาพ ดังนั้นความหมายของการพัฒนาสังคมไทย หมายถึง การทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของชุมชนนั้น ๆ ให้เจริญยิ่งขึ้นและผสมผสานเข้าเป็นชีวิตของชาติ ทำให้ประชาชน สามารถอุทิศตนเพื่อ ความก้าวหน้าของประเทศชาติได้อย่างเต็มที่ (โกวิทย์ พวงงาม, 2553)

การพัฒนาความรู้ ความสามารถของประชาชน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยเหลือตนเองให้ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยความร่วมมือกันระหว่างภาคประชาชนกับภาครัฐบาล ด้วยวิธีการที่นำการบริหารของรัฐบาลกับความต้องการของประชาชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นเปลี่ยนแปลง การสร้างสรรค์ปรับปรุงอย่างมีกระบวนการ (Process) และเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมีโครงสร้างและแบบแผน (Planned and Structured Change) หรือ มีการกำหนดทิศทาง เป้าหมายที่แน่นอน (Ultimate Goal) ที่อาจเป็นไปได้ทั้งการกระทำของภาครัฐ และภาคเอกชน หรือเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับเอกชน ทั้งนี้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ให้ดีขึ้น เช่น เศรษฐกิจ การศึกษาเรียนรู้ สุขภาพอนามัย วัฒนธรรมและ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อให้มีความสามารถที่จะพึ่งตนเองได้ ในขณะเดียวกันยังอาจหมายถึง การเรียนรู้และการดำรงไว้ซึ่งทุนทางสังคม (Social Capital) ที่ชุมชนมีมาตั้งแต่เดิม คือภูมิปัญญาาระบบนิเวศ ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี ขนบธรรมเนียม ชาติพันธุ์ ศาสนาและภาษา อีกด้วย (กรมพัฒนาสังคมไทย, 2550)

พื้นฐานในการพัฒนาสังคมไทยท้องถิ่น สิ่งสำคัญของการพัฒนาสังคมไทยที่จะสามารถทำงานกับประชาชนได้อย่างถูกต้อง และทำให้งานมีประสิทธิภาพ อันประกอบด้วยแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนา ชุมชนในระดับการปฏิบัติ มีดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) เป็นหัวใจของงานพัฒนาสังคมไทย โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมที่ว่า ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจวางแผนงาน การปฏิบัติการและร่วมบำรุงรักษา

2. การช่วยเหลือตนเอง (Aided Self - Help) เป็นแนวทางในการพัฒนาที่ยึดเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่ง คือ ต้องพัฒนาให้ประชาชนในท้องถิ่นพึ่งตนเองได้มากขึ้น โดยมีรัฐบาลคอยให้การช่วยเหลือสนับสนุนในส่วนที่เกินขีดความสามารถของประชาชน ตามโอกาสและหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม

3. ความริเริ่มของประชาชน (Initiative) ในการทำงานกับประชาชนต้องยึดหลักการที่ว่า ความคิดริเริ่มต้องมาจากประชาชนในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งต้องใช้วิถีแห่งประชาธิปไตย และหาโอกาสกระตุ้นให้การศึกษา ให้ประชาชนเกิดความคิด และแสดงออกซึ่งความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น หมู่บ้าน และตำบล

4. ความต้องการของชุมชน (Felt - Needs) การพัฒนาสังคมไทยท้องถิ่นต้องให้ประชาชน และองค์กรประชาชนคิดและตัดสินใจบนพื้นฐานความต้องการของท้องถิ่นเองเพื่อให้เกิดความคิดที่ว่างงานเป็นของประชาชน และจะช่วยกันดูแลรักษาต่อไป

หลักการพัฒนาสังคมไทยถือเป็นแม่แบบของการพัฒนาสังคมไทยในแง่มุมจะเห็นได้ว่าครอบคลุมถึง
วางแผนการพัฒนาสังคมไทยอย่างครบถ้วน หลักการพัฒนาสังคมไทย ไว้ดังนี้

1. หลักความร่วมมือของประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินให้มากที่สุด โดยการเปิดโอกาสให้มีการศึกษา การร่วมมือพิจารณาและการตกลงใจร่วมกันในการแก้ปัญหา หรือการวางแผนโครงการต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนได้มีสิทธิและเสมอภาคที่จะ มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม โดยร่วมกันคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติและร่วมกันรับผิดชอบต่องานพัฒนาสังคมไทยของตน
2. หลักการแสวงหาผู้นำในการพัฒนาสังคมไทยนั้นเน้นในเรื่องการค้นหาผู้นำและพัฒนาคุณลักษณะผู้นำให้เกิดขึ้นในชุมชนเพราะจุดมุ่งหมายสุดท้ายของการพัฒนาสังคมไทย คือการให้ประชาชนพึ่งตนเองและสามารถช่วยตนเองได้ ซึ่งผู้นำจะเป็นผู้ดำเนินการในเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดีเพื่อให้สถาบันของประชาชนซึ่งเป็นศูนย์กลางในการศึกษา และเป็นแกนในการปฏิบัติการพัฒนาสังคมไทยจึงมุ่งไปที่การทำงานกับกลุ่มคนเป็นประการสำคัญ
3. หลักการทำงานกันกับกลุ่ม จะต้องสร้างกลุ่มคนในรูปแบบต่าง ๆ ขึ้นงบประมาณอันจำกัดของรัฐบาลสามารถให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึง
4. หลักการสมทบ เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลและสนับสนุนให้ประชาชนใช้แรงงานและวัสดุอุปกรณ์ของตนสมทบกับของรัฐบาลอีกทางหนึ่งซึ่งจะช่วยให้
5. หลักการประสานงาน โดยตัวของการพัฒนาสังคมไทยเองไม่สามารถบอกได้ชัดเจนว่า เป็นงานของใคร ด้วยเหตุนี้จึงไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ด้วยลำพังตัวเอง ต้องอาศัยความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจึงจะประสบความสำเร็จ
6. หลักการรับผิดชอบต่อร่วมกัน แม้โครงการพัฒนาสังคมไทยจะเสร็จสิ้นลงแล้วก็ตามแต่ยังต้องมีการรับผิดชอบต่อผลการศึกษาให้คงอยู่ เพื่อประโยชน์ของชุมชนให้นานที่สุดเพราะฉะนั้นต้องทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วน

ร่วมในการรับผิดชอบด้วย จึงจะทำให้ประชาชนรู้สึกว่าเป็นเจ้าของและเกิดความรู้สึกหวงแหนที่จะดูแลรักษา ในการดำเนินงานให้คงไว้ตลอดไป

7. หลักการขยายผลหรือการสร้างเครือข่าย การพัฒนาสังคมไทยนั้นมิมีระเบียบแบบแผนในการดำเนินงาน จึงสามารถที่จะบอกผลที่จะเกิดขึ้นมาได้พอสมควร และเป็นแบบอย่างที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาในการพัฒนาสังคมไทยอื่น ๆ ต่อไป (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, 2555)

การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมไทย

พระพุทธศาสนาก็เป็นอีกศาสนาหนึ่ง ในสมัยนั้น เมื่อพระพุทธองค์และพระสาวกได้ตรัสรู้ธรรมแล้วก็ได้ออกไปเผยแผ่และสอนธรรมแก่ประชาชนทุกชั้นวรรณะ ในท่ามกลางการต่อสู้แย่งชิงคนมาเป็นสาวกของเจ้าลัทธิต่าง ๆ ในสมัยจนกระทั่งประชาชนจำนวนมากโดยเฉพาะชนชั้นที่มีอำนาจทางสังคมคือ กษัตริย์และพราหมณ์เกิดความศรัทธาเลื่อมใสได้เข้ามาบวชและอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาด้วยปัจจัย 4 เป็นจำนวนมากดังนั้นพอจะแบ่งการมีส่วนร่วมหลัก ๆ ของพระสงฆ์ที่เข้าไปทำงานในชุมชนในสมัยนั้น 3 ประการคือ

1. การมีส่วนร่วมในการให้ความรู้และพัฒนาจิตใจแก่ชุมชน

การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในส่วนนี้เป็นที่เด่นชัดดังที่ปรากฏหลายแห่งในพระไตรปิฎกคือในวินัยปิฎก มหาวรรค

2. การมีส่วนร่วมในการสงเคราะห์ชุมชน

พระสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ดังปรากฏในพระธรรมบทสรุปได้ว่า "พระสารีบุตรช่วยระงับพราหมณ์แก่และยากจนให้ได้บวชเป็นพระภิกษุพร้อมทั้งรับผิดชอบเป็นอาจารย์สั่งสอนและอบรมพระภิกษุจนพระภิกษุได้บรรลุพระอรหัตผล"และในมัชฌิมนิกายมัชฌิมปัณณาสก์สรุปได้ว่า "พระองค์ผู้มีคุณได้ตั้งสัจจอธิฐานช่วยเหลือทุกข์แก่คนหนึ่งให้หลุดลอยอย่างสะดวก"

3. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

พระสงฆ์ในสมัยพุทธกาลซึ่งปรากฏมากมายในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เพราะพระสงฆ์ในสมัยนั้น มีชีวิตอยู่กับธรรมชาติและอาศัยธรรมชาติเป็นที่ฝึกฝนตนเองให้ได้บรรลุธรรมจึงเป็นธรรมชาติอยู่เองที่พระสงฆ์กับธรรมชาติ ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

สรุปได้ว่า "พระอัสสชิแสดงธรรมแก่อุปติสสปริพาชกถึงเหตุเกิดของธรรมและการดับของธรรมจนอุปติสสปริพาชกได้สำเร็จเป็นพระโสดาบัน" ในสังยุตตนิกายขันธวรรคสรุปได้ว่า "พระสารีบุตรได้ชี้แจงถึงการฉนช้าวของพระที่บริสุทธิ์ถูกต้องตามหลักแก่นางปาราชิกาชื่อว่าสุจิมุจินนางหายสงสัยและเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา" และในมัชฌิมนิกายอุปปิณณาสก์สรุปได้ว่า "พระสารีบุตรไปเยี่ยมท่านอนาคคฤหบดีในยามป่วยหนักพร้อมกับแสดงธรรมไม่ให้ยึดมั่นในสิ่งทั้งปวง เมื่ออนาคคฤหบดีสิ้นใจแล้วก็ไปเกิดในดุสิตภาพ"

หน้าที่และความผูกพันโดยหลักธรรม

คำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา ทั้งฝ่ายธรรมและฝ่ายวินัย ได้กำหนดให้ชีวิตของพระสงฆ์ เกี่ยวเนื่องและผูกพันอยู่กับสังคมโดยพื้นฐานทีเดียว ชีวิตสังคมของพระสงฆ์นี้ อาจแยกได้เป็น 2 ส่วน คือ ความสัมพันธ์ภายในสังคมสงฆ์ ระหว่างพระสงฆ์ด้วยกันเอง และความสัมพันธ์ในสังคมส่วนรวม ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์

ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์ด้วยกัน ชีวิตสังคมเป็นข้อผูกพันและสำคัญเพียงไร จะเห็นได้ชัดเจนจากบทบัญญัติต่างๆ ในวินัยของสงฆ์ มีการอยู่ร่วมกันเป็นวัด การกำหนดเขตสีมาอุโบสถ การปวารณา การกราลกลี้น พุทธบัญญัติที่ให้สงฆ์เป็นใหญ่ในกิจการต่างๆ ซึ่งเรียกว่าสังฆกรรม มีการอุปสมบท การระงับอธิกรณ์ เป็นต้น ตลอดจนข้อกำหนดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีการเคารพกันตามอาวุโส เป็นต้น ซึ่งในที่นี้ ไม่มีความจำเป็นจะต้องชี้แจงแต่อย่างใด

ส่วนในด้านความสัมพันธ์กับคฤหัสถ์นั้น พระสงฆ์ถูกกำหนดให้ต้องฝากชีวิตความเป็นอยู่ไว้กับคฤหัสถ์ เริ่มแต่อาหารซึ่งพระสงฆ์เป็นอยู่ด้วยบิณฑบาต คืออาหารที่คฤหัสถ์ถวาย ตลอดจนปัจจัย 4 อย่างอื่นๆ และความ เป็นอยู่ที่ต้องอาศัยคฤหัสถ์เป็นประจำ เป็นข้อบังคับอยู่ในตัวให้ชีวิตของพระสงฆ์ผูกพันอยู่กับสังคมของคฤหัสถ์ ความผูกพันนี้ มิได้มีกำหนดแต่ในฝ่ายวินัยอย่างเดียวเท่านั้น แม้ในทางธรรม ก็มีพุทธพจน์ตรัสสอนและเตือนพระสงฆ์ให้ระลึกเสมอในภาวะนี้ เพื่อให้เกิดความสำนึกในการปฏิบัติหน้าที่ และความรู้สึกรับผิดชอบของตน เช่น

“บรรพชิตพึงพิจารณาเนืองๆ ว่า ความเป็นอยู่ของเราเนื่องด้วยผู้อื่นวันคืนล่วงไปๆ บัดนี้ เราทำอะไรอยู่”²

“ภิกษุทั้งหลาย สมัยที่ไม่เหมาะสมสำหรับบำเพ็ญเพียร มี 5 อย่างดังนี้

อีกประการหนึ่ง สมัยที่มีทุกข์ภิกษุภัย ข้าวเสียหาย หาบิณฑบาตได้ยาก ไม่สะดวกที่จะยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยการแสวงหาบิณฑบาต นี่เป็นสมัยที่ไม่เหมาะสมสำหรับบำเพ็ญเพียรข้อที่สาม

อีกประการหนึ่ง สมัยที่มีภัย มีการก่อความกำเริบในป่าดง ชาวชนบทพากันขึ้นยานอพยพหนีไป นี่เป็นสมัยที่ไม่เหมาะสมสำหรับบำเพ็ญเพียรข้อที่สี่”

หน้าที่ทางสังคมของพระสงฆ์ เกิดขึ้นเพราะความผูกพันในด้านความเป็นอยู่นี้เป็นสำคัญส่วนหนึ่ง นอกจากนั้น เมื่อกล่าวในแง่คุณธรรม พระสงฆ์ก็ย่อมมีหน้าที่จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ด้วยอาศัยเมตตาและกรุณาธรรมของตน พุทธพจน์ที่ตรัสสอนเกี่ยวกับหน้าที่ทางสังคมของพระสงฆ์ มีอยู่มาก พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนหน้าที่นี้ ตั้งแต่ทรงเริ่มประกาศพระศาสนาทีเดียว ดังจะเห็นได้จากพุทธพจน์ ในการส่งพระสาวกออกประกาศพระศาสนา เป็นต้น เช่น

“ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย”

“ภิกษุทั้งหลาย พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย เป็นผู้มียุพากรรมมากแก่เธอทั้งหลาย บำรุงเธอทั้งหลาย ด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร

แม้เธอทั้งหลาย ก็จงเป็นผู้มียุพากรรมมาก แก่พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศแบบการครองชีวิตอันประเสริฐ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง แก่พรหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้นเถิด

ภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์และบรรพชิตทั้งหลาย ต่างอาศัยกันและกัน ด้วยอามิสทาน และธรรมทาน อยู่ ประพฤติพรหมจรรย์นี้ เพื่อต้องการสลัดโอฆะ เพื่อทำความสิ้นทุกข์โดยชอบ ด้วยอาการอย่างนี้”

“ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราบริโภคน้ำ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารของชนเหล่าใด (เราจักทำให้) ปัจจัยของชนเหล่านั้น เป็นของมีผลมาก มีอานิสงส์มาก และการบรรพชาของเราจักไม่เป็นหมัน จักมีผล มีกำไร เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล

อนึ่ง เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เมื่อพิจารณาเห็นประโยชน์ของตน ควรแท้ทีเดียว ที่จะทำประโยชน์นั้นให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาท เมื่อพิจารณาเห็นประโยชน์ของผู้อื่น ก็ควรแท้ทีเดียว ที่จะทำประโยชน์นั้น ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาท หรือเมื่อพิจารณาเห็นประโยชน์ของทั้งสองฝ่ายก็ควรแท้ทีเดียวที่จะทำประโยชน์ทั้งสองฝ่ายนั้นให้สำเร็จ ด้วยความไม่ประมาท”

“ดูก่อนคฤหบดีบุตร สมณพรหมณ์ผู้เป็นทิศเบื้องบน พึงได้รับการบำรุงจากกุลบุตร โดยฐานะ 5 คือ

- 1) ด้วยกายกรรมประกอบด้วยเมตตา
- 2) ด้วยวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา
- 3) ด้วยมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา
- 4) ด้วยความเป็นผู้ไม่ปิดประตู (คือเต็มใจต้อนรับ)
- 5) ด้วยจัดหาอามิสทานถวาย

สมณพรหมณ์ผู้เป็นทิศเบื้องบน เมื่อได้รับการบำรุงจากกุลบุตรโดยฐานะ 5 อย่างแล้ว ย่อมอนุเคราะห์ กุลบุตร โดยฐานะ 6 คือ

- 1) สอนให้ละเว้นจากความชั่ว
- 2) แนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี
- 3) อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม
- 4) สอนสิ่งที่ยังไม่เคยได้สดับเล่าเรียน
- 5) ชี้แจงให้เข้าใจชัดเจน ในสิ่งที่ได้สดับเล่าเรียนแล้ว
- 6) บอกทางสวรรค์ให้ (แนะนำวิถีครองชีวิต ให้ได้รับผลดีและความสุข)”

นอกจากนี้ ในวินัยยังมีบทบัญญัติสำหรับรักษาความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน ให้อยู่ในสภาพที่ถูกต้องและมั่นคง ให้สถาบันคณะสงฆ์อยู่ในฐานะมีเกียรติ เป็นที่เคารพเทิดทูน ทำการอนุเคราะห์ประชาชน ด้วยคุณธรรม หวังประโยชน์สุขแก่ประชาชนอย่างแท้จริง มิใช่เพ่งอามิสหรือกลายเป็นการคลุกคลีกับคฤหัสถ์ เช่น ไม่ให้ภิกษุประจบคฤหัสถ์ ด้วยการยอมตัวลงรับใช้เขาในกิจการต่างๆ ไม่ให้เป็นคนมักขอ ซึ่งทำให้คนเสื่อมศรัทธา และความเคารพจากสถาบันสงฆ์และพระศาสนา ให้มีการลงโทษผู้ทำลายความสัมพันธ์อันดีนี้ ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายภิกษุหรือคฤหัสถ์ เช่นบัญญัติให้สงฆ์พิจารณาลงปฏิสาราณียกรรมแก่ภิกษุผู้ทำความผิดต่อคฤหัสถ์ หากทางกำจัดผลประโยชน์ของเขา ทำให้เขาเดือดร้อน ยุแหย่ให้คฤหัสถ์แตกแยกกัน หรือรับคำกับเขาแล้วไม่ทำจริง เป็นต้น โดยลงโทษให้ไปขอขมาต่อคฤหัสถ์นั้น และในทำนองเดียวกัน สำหรับคฤหัสถ์ที่ทำผิดต่อสงฆ์ ในความผิดที่คล้ายคลึงกัน นั้น ก็มีบทบัญญัติให้สงฆ์ลงโทษคว่ำบาตร ได้เช่นเดียวกัน

กล่าวโดยสรุป หน้าที่และความผูกพันทางสังคมของพระสงฆ์ เกิดจากองค์ประกอบ 3 ประการคือ

1. การดำรงชีวิตของพระสงฆ์ ต้องอาศัยปัจจัย 4 ที่ชาวบ้านถวาย
2. สภาวะและเหตุการณ์ในสังคม ย่อมมีผลเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญสมณธรรม
3. โดยคุณธรรมคือ เมตตา กรุณา จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากทุกข์

ยังมีพุทธพจน์อีกเป็นอันมากที่ตรัสสอนเกี่ยวกับชีวิตทางสังคมของพระสงฆ์ ขอยกมาแสดงเป็นตัวอย่างอีกจำนวนหนึ่ง ดังนี้

“ความเป็นผู้มีมิตรดี (กัลยาณมิตร) มีสหายดี มีเพื่อนดี เท่ากับชีวิตพรหมจรรย์ทั้งหมดทีเดียว”

“ประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้าน ในกิจที่ควรจัดควรทำทั้งหลาย ทั้งงานสูง งานต่ำ ของเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ประกอบด้วยปัญญาสำหรับพิจารณา รู้ובายในกิจนั้นๆ สามารถจัด สามารถทำได้นี้ก็เป็นนาถกรรมธรรมข้อหนึ่ง”

“ภิกษุพึงเป็นผู้ประพฤติปฏิสันถาร พึงเป็นผู้ฉลาดในอาจารย์ เป็นผู้มากด้วยปราโมทย์ เพราะความประพฤติในปฏิสันถาร และความเป็นผู้ฉลาดในอาจารย์นั้น จักทำความสิ้นทุกข์ได้”

“ปฏิบัติที่อิงอาศัยลามเป็นอย่างหนึ่ง ปฏิบัติที่ให้ถึงนิพพาน เป็นอีกอย่างหนึ่ง ทราบดังนี้แล้ว ไม่พึงเพลิดเพลินในสักการะ พึงพอกพูนวิเวกเนืองๆ”

“ภิกษุพึงเสพการนั่งผู้เดียว การนอนผู้เดียว ไม่เกียจคร้าน เทียวไปผู้เดียว ซึ่งเป็นผู้ยินดีในเขตป่า”

“ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเธอทั้งหลาย จะไม่เข้ามาเกยติดฝั่งโน้นฝั่งนี้ ไม่จมเสียในระหว่างทาง ไม่เกยบก ไม่ถูกมนุษย์หรืออมนุษย์ฉุดเอาไว้ ไม่ถูกน้ำวนดูดไว้ ไม่เฝ้าภายใน เธอทั้งหลายก็จักโน้มเอียงมุ่งตั้งไปสู่นิพพาน

ก็มนุษย์ผู้ฉุดเอาไว้นั้นคืออะไร กล่าวคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้คลุกคลี เพลิดเพลิน โศกเศร้าอยู่กับพวกคฤหัสถ์ เมื่อเขาสุขก็สุขด้วย เมื่อเขาทุกข์ก็ทุกข์ด้วย ย่อมนำตนเข้าไปพัวพันในกิจการที่เกิดขึ้นของเขา นี้แลเรียกว่ามนุษย์ฉุดเอาไว้”

พุทธพจน์เหล่านี้ หลายข้อดูล้ำลึกซึ้งกับชีวิตสังคม และแย้งกันอยู่ในตัว ลักษณะที่ดูเผินๆ ว่าขัดกันนี้ มีทั่วไปในคำสอนทางพระพุทธศาสนา เพราะเป็นคำสอนที่เพ่งความคนละแง่ แล้วกลับมาเสริมกันให้สมบูรณ์ ในกรณีนี้ พุทธพจน์ที่ยกมาแสดงทั้งหมดนั้น เป็นกรอบสำหรับกำหนดขอบเขตชีวิตทางสังคมของพระสงฆ์ ให้อยู่ในสภาพที่พอเหมาะพอดีและถูกต้อง ช่วยรักษาผลประโยชน์ที่จะเกิดจากการปฏิบัติธรรมให้คงอยู่ ช่วยรักษาสถาบันสงฆ์ให้มั่นคง และรักษาความสัมพันธ์ทางสังคม ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนให้พอเหมาะพอดี และจะเป็นเกณฑ์สำหรับกำหนดขีดความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างพุทธบริษัททั้งสองฝ่ายนี้ต่อไป

สรุป

ในการพัฒนาความคิด ความสามารถของประชาชนให้เกิดความเชื่อมั่น ช่วยเหลือตัวเองและการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน เป็นการเข้าไปมีบทบาทของพระสงฆ์ชุมชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้มีความมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่ หรืออีกนัยหนึ่ง คือ ความเจริญก้าวหน้าโดยทั่วไป เช่น การพัฒนาหน่วยงาน ชุมชนหรือประเทศ คือ การทำให้สิ่งเหล่านั้นดีขึ้น เจริญขึ้นสนองตามความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ได้ดียิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กรมการพัฒนาชุมชน. (2550). *เกร็ดความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร : ผู้แต่ง.

โกวิท พวงงาม. (2553). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์.

ด้านสุทธาการ.

ดิเรก ฤกษ์ห่วย. (2552). *ทฤษฎีและแนวทางการพัฒนาสังคม*. ในเอกสารการสอนชุดวิชาคหกรรมศาสตร์

เบญจา มังคละพฤกษ์. (2552). *พระกับการเมือง หลวงตามหาบัวกับทักษิณ*. นนทบุรี : สำนักพิมพ์บ้านหนังสือ.

ปลื้ม โชติขันธ์ยางกูร. (2553). *คำบรรยายกฎหมายคณะสงฆ์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร :

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

พระธรรมญาณมุนี. (2531). *พระธรรมญาณมุนี 84*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อัมรินทร์การพิมพ์.

พระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2539). *พุทธธรรมฉบับขยายความ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร :

พัฒนาชุมชน. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

BUDDHIST MORALITY TEACHING MONKS IN SCHOOLS AND MORAL AND ETHICAL DEVELOPMENT

พระมหาเกรียงศักดิ์ ภุริยวฑฺฒโก

PhramahaKriengsak Bhuriwatdhako

วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม

Wat Luang Phor Sodh Dhammakayaram

Corresponding Author E-mail: hinsoomi_19@hotmail.com

บทคัดย่อ

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีบทบาทในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียนให้เป็นเยาวชนเป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมโดยผ่านกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ทันสมัยควรจัดกระบวนการเรียนสอนแบบ Active Learning พระสอนศีลธรรมควรลดบทบาทในการถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนในลักษณะการบรรยายลดลงและเพิ่มบทบาทในการกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นที่จะทำกิจกรรมต่างๆสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ มีกิจกรรมพัฒนานักเรียน พร้อมทั้งการวัดผลและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับระบบการเรียนรู้ ให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้เด็กนักเรียนได้นำไปพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม อีกทั้งพระสอนศีลธรรมต้องไม่บกพร่องในหน้าที่ของตนเองประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในจริยวัตรอันดีงาม และเสริมสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ยกระดับคุณภาพกาย วาจา ใจ ให้นักเรียนเป็นคนดีด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไทย

คำสำคัญ : พระสอนศีลธรรม, การพัฒนา, คุณธรรมจริยธรรม

Abstract

Moral teaching monks in schools play a role in developing morality and ethics for students to become moral and ethical youths. Through the process of organizing modern learning activities. The teaching process should be organized using Active Learning. Moral teaching monks should reduce their role in transmitting knowledge to students in lectures and increase their role in stimulating students to be enthusiastic about

various activities. Create a learning atmosphere There are student development activities. along with effective measurement and evaluation consistent with the learning system Provide students with knowledge and understanding of Buddhist principles and be able to apply them in daily life Apply digital technology to teach Buddhist principles to students in order to develop morality and ethics. In addition, moral teachers must not fail in their duties and act in good manners. and strengthen good immunity Raise the quality of body, speech, and mind to make students good people with the principles of Buddhism and the good culture of Thai society.

Keywords : Buddhist monk teaching morality, development, morality and ethics

บทนำ

การจะพัฒนานักเรียนให้เป็นเยาวชนผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่เด็ก เพราะเด็กจะต้องเติบโตเป็นผู้ใหญ่และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมต่อไป สถาบันที่มีส่วนสร้างเสริมและปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กนั้น ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา เป็นต้น สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่เด็กเกี่ยวข้องและเริ่มเรียนรู้การดำรงชีวิต และได้รับการสั่งสอนให้เป็นคนดีเสริมสร้างคุณธรรมที่พึงประสงค์ แต่ในปัจจุบันผู้ปกครองส่วนใหญ่ต้องไปประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัว เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจการครองชีพสูงขึ้นไม่มีเวลาจะพบปะสั่งสอนอบรมลูกได้อย่างเพียงพอ ดังนั้นสถาบันการศึกษาที่มีหน้าที่ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน การอบรมบ่มนิสัยและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมจึงตกเป็นหน้าที่ของโรงเรียน ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำพระพุทธศาสนาให้กลับมามีบทบาทในการจัดการศึกษาเพื่อให้การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาจิตใจและสติปัญญาของผู้เรียนไปพร้อมกัน (เมตตา ภริมย์ภักดี, 2548) การส่งเสริมบทบาทของคณะสงฆ์ให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โรงเรียนและครอบครัวต้องร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด ตลอดจนสนับสนุนให้มีการปฏิบัติธรรมและความสงบร่มเย็นทางจิตใจควบคู่กับการเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา และกระบวนการเรียนรู้ทุกรูปแบบและทุกแนวทางจะโน้มน้าวจิตใจเยาวชนให้ออกห่างจากสิ่งชั่วร้ายหลีกเลี่ยงสื่อลามกอนาจาร การหมกมุ่นทางเพศก่อนวัยอันควร อันตรายและพิษภัยจากยาเสพติด ต้องพัฒนาไปตามธรรมชาติของวัยนักเรียนและความพร้อมทางด้านจิตใจโดยการให้ศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างไม่ฝืนธรรมชาติ ซึ่งการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติให้เหมาะสมในแต่ละช่วงวัยนั้น พระสงฆ์จะเป็นบุคคลที่มีบทบาทมากที่สุด เพราะเป็นผู้เล้าเรียนธรรมะโดยตรงและนำออกมาเผยแผ่สู่สาธารณชน (กรมการศาสนา, 2533)

และในยุคปัจจุบันนี้โลกของเรามีสื่อเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นมามากมายไม่ว่าจะเป็น Facebook Instagram Line Twitter TikTok ซึ่งมีผลกระทบต่อคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนเสื่อมลง พระสอนศีลธรรมจึงมีหน้าที่อบรมพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมให้นักเรียนเป็นเยาวชนผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมมากขึ้น โดยผ่านกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยพระสอนศีลธรรมเป็นผู้ควบคุม สังเกต และติดตามผลการปฏิบัติ เพื่อจุดมุ่งหมายให้นักเรียนเป็นผู้มีความประพฤติดีและมีทัศนคติที่ดี ซึ่งในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนนั้น เทคนิคการสอนให้นักเรียนได้เข้าใจในหลักธรรมถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญที่จะทำให้นักเรียนสามารถโน้มน้าวกระตุ้น จูงใจ หรือปลุกฝังให้นักเรียนมีจริยธรรมที่ดีตามต้องการได้

บทบาทของพระสอนศีลธรรม

โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้รับการอุดหนุนจากรัฐบาลโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้พระภิกษุได้เข้าไปพัฒนาศีลธรรมของนักเรียน บทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประกอบด้วยการสอนวิชาพุทธศาสนาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน การนำผู้เรียนฝึกสมาธิ และทำพิธีทางพุทธศาสนา สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียนเพื่อเข้าสอบธรรมศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย และให้การสนับสนุนโรงเรียนวิถิพุทธโดยการสอนวิชาพุทธศาสนานูถนาการเข้าสู่วิถีชีวิตให้แก่ นักเรียนชาวพุทธ บทบาทพระสอนศีลธรรม หมายถึง การกระทำตามหน้าที่ที่กำหนด นั่นคือ การสอนศีลธรรม บทบาทหน้าที่ของการเป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมี 4 ประการ ได้แก่ (1) สอนสาระการเรียนรู้วิชาพุทธศาสนาตามมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยทำการสอนตามมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (2) เป็นผู้นำนักเรียนเข้าสู่การฝึกสมาธิ บริหารจิต เจริญปัญญา และทำพิธีทางพุทธศาสนา (3) สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่ นักเรียนและผู้สนใจทั่วไปเพื่อเข้าสอบธรรมศึกษาประจำปี และ (4) ส่งเสริมสนับสนุนโรงเรียนวิถิพุทธโดยการสอนวิชาพุทธศาสนานูถนาการเข้าสู่วิถีชีวิตจริงให้แก่ นักเรียนชาวพุทธ คือ มีศีล สมาธิ ปัญญา (สำนักงานพระสอนศีลธรรมมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

แม้จะกำหนดบทบาทหน้าที่ของพระสอนศีลธรรมออกเป็น 4 ประการก็ตาม แต่ภารกิจหลักก็คือ การสอนวิชาพุทธศาสนาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพราะต้องมีรายงานการปฏิบัติงานตามที่ได้ไปสอนในโรงเรียนต่าง ๆ ในแต่ละปีการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การที่พระเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนวิชาพุทธศาสนา หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาแล้วได้รับการนิยามว่าเป็นการสอนศีลธรรมทั้งสิ้น ประเด็นที่จะต้องตั้งคำถามก็คือ ภารกิจทั้ง 4 ประการดังกล่าวจัดเป็นการสอนศีลธรรมหรือไม่ เนื่องจากเนื้อหาที่ระบุไว้ในสาระการเรียนรู้ศาสนา ศีลธรรมจริยธรรมในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่วนใหญ่เน้นหนักไปที่เนื้อหาของศาสนา มากกว่าศีลธรรมจริยธรรม พระสงฆ์ที่ไปสอนในสถานศึกษา จึงมีหน้าที่ทำการสอนตามที่สถานศึกษาได้กำหนดไว้ กล่าวคือ การสอนวิชาพุทธศาสนา เพราะฉะนั้นการสอนก็ต้องเป็นไปตามแผนการสอนที่กำหนดไว้ในแต่ละประเด็นของเนื้อหา ทำให้ไม่แตกต่างจากครูทั่วไปที่ทำหน้าที่สอนวิชาพุทธศาสนาใน

สถานศึกษาต่าง ๆ ที่ไม่มีพระไปทำหน้าที่สอน จึงไม่สามารถเป็นหลักประกันหรือสรุปได้ว่าการที่พระไปสอนในโรงเรียนจะเป็นการสอนศีลธรรมตามที่สังคมคาดหวังไว้หรือไม่ เนื่องจากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้เอาไว้อย่างชัดเจนแล้ว (พุทธรักษ์ ปรานนอก และคณะ, 2562)

บทบาทหน้าที่ของพระสอนศีลธรรมเน้นไปที่การสอนวิชาพุทธศาสนาเป็นหลัก ทำให้เกิดประเด็นคำถามว่า บทบาทหน้าที่ดังกล่าวเป็นการสอนศีลธรรมตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ เพราะการสอนวิชาพุทธศาสนาเพื่อเข้าสู่ระบบการวัดผลและประเมินผล ทำให้เน้นการสอนเนื้อหาในเชิงความจำมากกว่ากระบวนการสร้างหรือพัฒนาศีลธรรมให้แก่ผู้เรียน พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจึงควรมีบทบาทหน้าที่ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาศีลธรรมของผู้เรียนมากกว่าเน้นสอนเนื้อหาทางพุทธศาสนา โดยการนำปฏิบัติเพื่อพัฒนานักเรียนให้มีทักษะในการคิดเชิงวิพากษ์ในประเด็นทางศีลธรรม (พระครูอุดมจารุวรรณ, 2566)

การทำหน้าที่การเป็นพระสอนศีลธรรม ได้ชื่อว่าเป็นการนำศึกษาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาได้ผ่านการประพฤติปฏิบัติมาแล้วและนำมาเผยแพร่ให้กับเด็กเยาวชนในสถานศึกษาโดยเฉพาะในสถานการณ์ปัจจุบันนี้เป็นสถานการณ์ที่กำลังเผชิญกับวัฒนธรรมใหม่ที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว พระสอนศีลธรรมจะต้องพัฒนาตัวเองอยู่เสมอเพราะความรู้และโลกเปลี่ยนไปทุกวัน โลกสังคมเปลี่ยนแปลงอย่างไร้ข้อสงสัยจะต้องศึกษายกมาเป็นอุทาหรณ์เป็นนิทานในการยกขึ้นสู่ในชั้นเรียน และต้องปรับปรุงทักษะการสอนให้สอดคล้องกับโลกปัจจุบันโดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ หรือที่เรียกว่าการเรียนรู้แบบ Active Learning และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างเหมาะสม พระสอนศีลธรรมควรลดบทบาทในการถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนเรียนในลักษณะการบรรยายลง และเพิ่มบทบาท ในการกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นที่จะทำกิจกรรมต่างๆ รวมถึงการจัดเตรียมสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการเรียนรู้

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

คุณธรรมคือมโนธรรมอันเป็นสำนักแห่งความดีที่เกิดจากการไตร่ตรองด้วยเหตุผลจนสามารถตัดสินใจได้ว่าสิ่งใดดีสิ่งใดงามแล้วมุ่งมั่นอยู่กับสิ่งดีงามจนเคยชินเป็นคนที่มีคุณธรรมเป็นกิจนิสัยและลักษณะนิสัยจากความหมายของ“คุณธรรม”ข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าคุณธรรมหมายถึงความสำนึกในจิตใจของบุคคลในทางที่ดีงามอันเกิดจากการไตร่ตรองด้วยเหตุผลส่งผลต่อความคิดที่นำไปสู่การกระทำและความประพฤติในทางที่ดี เช่นความเสียสละความมีน้ำใจความรับผิดชอบ เป็นต้น (เจริญ ไวรวัจนกุล, 2531)

ส่วนจริยธรรม เป็นหลักการสำหรับการประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม เพื่อบรรลุถึงความสงบสุข ของชีวิต และสังคม จัดเป็นกรอบแห่งการประพฤติที่ได้รับการตีค่าว่ามีความสูงส่งดีงาม จริยธรรมมีพื้นฐานของความรู้ดีธรรมถือเอาการกระจายสิทธิหน้าที่อย่างเท่าเทียมโดยมิได้หมายถึงกฎเกณฑ์ที่บังคับทั่วไปแต่เป็นกฎเกณฑ์ที่มีความเป็นสากลที่คนส่วนใหญ่รับไว้ในทุกสถานการณ์ไม่มีการขัดแย้งเป็นอุดมคติดังนั้นพันธะทางจริยธรรมจึงเป็นการเคารพต่อสิทธิข้อเรียกร้องของบุคคลอย่างเสมอภาคกันโคลเบอร์ก (Kohlberg, 1976)

ในสถานการณ์ปัจจุบันสถานศึกษาทุกแห่งผลักดันสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามพุทธรธรรมอย่างบูรณาการ และส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาชีวิตให้สามารถกิน อยู่ ดูฟังเป็น มีวัฒนธรรมแสวงปัญญาส่งเสริมให้เกิดลักษณะของปัญญาคุณธรรม 4 ประการ คือ (1) สัมปยุตสังเสวะ หมายถึง การอยู่ใกล้คนดีใกล้ผู้รู้ มีครูอาจารย์ดีมีข้อมูลมีสื่อที่ดี (2) สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี (3) โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี (4) อัมมานุอัมมปฏิปัตติ หมายถึง ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ถูกต้องเหมาะสม จะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาตามหลักไตรสิกขาได้อย่างชัดเจน (อง.จตุกก. (ไทย) 21/248/332.) ซึ่งปัญญาคุณธรรมทั้ง 4 ประการนี้แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านกายภาพ สถานศึกษาจะจัดอาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้สภาพแวดล้อม เป็นต้น ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต เช่นกิจกรรมประจำวัน กิจกรรมวันสำคัญ กิจกรรมนักเรียนต่าง ๆ ด้านการเรียนการสอน เริ่มตั้งแต่การกำหนดหลักสูตรสถานศึกษา การจัดหน่วยการเรียนรู้แผนการจัดการเรียนรู้จนถึงกระบวนการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ในการปฏิบัติต่อกันระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน หรือครูกับครู เป็นต้น และด้านการบริหารจัดการ ตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์จุดเน้น การกำหนดแผนปฏิบัติการ การสนับสนุนติดตามประเมินผลและพัฒนาต่อเนื่อง ซึ่งการจัดสภาพในแต่ละด้านจะมุ่งเพื่อให้การพัฒนานักเรียนตามระบบไตรสิกขา ดำเนินได้อย่างชัดเจน มีประสิทธิภาพ ดังเช่น ด้านการจัดกายภาพควรเป็นธรรมชาติสภาพแวดล้อมที่ ชวนให้มีจิตใจสงบ ส่งเสริมปัญญา กระตุ้นการพัฒนา ศรัทธา และศีลธรรม เป็นต้น

2. ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต สถานศึกษาจัดกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวันประจำสัปดาห์หรือโอกาสต่างๆ เป็นภาพรวมทั้งสถานศึกษาที่เป็นการปฏิบัติบูรณาการทั้งศีล สมาธิและปัญญา โดยเน้นการมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของการกิน อยู่ ดูฟัง ดำเนินด้วยสติสัมปชัญญะเป็นไปตามคุณค่าแท้ของการดำเนินชีวิต

3. ด้านการเรียนการสอน สถานศึกษาจัดหลักสูตรสถานศึกษาหรือการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธรธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน ผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน เพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนด้วยหลักพุทธรธรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ กระบวนการเรียนรู้ควรมีลักษณะ “สอนให้รู้ทำให้ดูอยู่ให้เห็น” โดยนักเรียนมีกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาทั้งด้านกาย ด้านความประพฤติ ด้านจิตใจและด้านปัญญา เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาตนและสังคม โดยไม่เบียดเบียนผู้ใด และเกื้อกูลในการพัฒนา วัฒนธรรมแสวงปัญญา และวัฒนธรรมเมตตา เช่น การกินอยู่เป็น เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตที่อยู่ได้เหมาะสมเป็นไปตามคุณค่าแท้หรือการดูฟังเป็น เพื่อเน้นประโยชน์ในการเรียนรู้เพิ่มพูนปัญญาเกี่ยวกับการจัดหลักสูตรว่าควรร่างหลักสูตรที่สอดคล้องกับโครงสร้างสังคมไทย ให้เยาวชนไทยได้รักชาติและรักในภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งที่ต้องสร้างต่อมา คือ ครูเพราะครูคือแบบอย่างชีวิตของนักเรียน เนื่องจาก ครูถือเป็นบุคคลสำคัญที่สุดที่จะต้องทุ่มเทแรงกายแรงใจ มุ่งมั่นที่จะสั่งสอนให้เด็กเป็นคนดีมีคุณภาพ ด้วยเมตตาและปรารถนาดีต่อเด็กอย่างเต็มที่

4. ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ สถานศึกษาส่งเสริมบรรยากาศของการใฝ่เรียนรู้และพัฒนา ไตรสิกขา หรือส่งเสริมการมีวัฒนธรรมแสงปัญญา และมีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกันมีบรรยากาศของการเคารพอ่อนน้อม ยิ้มแย้มแจ่มใส มีความเมตตา กรุณาต่อกัน ทั้งครูต่อนักเรียน นักเรียนต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อครูด้วยกัน และสถานศึกษาส่งเสริมให้บุคลากรและนักเรียนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น เช่น การลด ละ เลิกอบายมุข การเสียสละประโยชน์ตนเพื่อส่วนรวม เป็นต้น (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2544)

การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาไว้สรุปได้ดังนี้

1. ควรจะอบรมนักเรียน รวมทั้งนักศึกษามหาวิทยาลัยให้รู้จักใช้ความคิดรู้จักบำรุงสติปัญญาให้เฉียบแหลม เพื่อนำมาใช้ประโยชน์แก่ตนและแก่ประชาชน

2. ฝึกนักเรียนให้มีความรู้สำหรับใช้ประกอบอาชีพ โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น พร้อมได้แสดงทักษะเพิ่มเติมอีกว่าการศึกษอบรมดังกล่าวไม่ได้จำกัดอยู่แต่ในสถานศึกษาเท่านั้น นักเรียนควรจะได้รับ การอบรมจากที่บ้าน ข้อนี้สำคัญมาแม้จะเป็นเรื่องที่รู้ๆ กันอยู่ แต่ด้วยสมัยปัจจุบันพ่อแม่ผู้ปกครอง มักโยนความรับผิดชอบไปให้ครูอาจารย์ และสถานศึกษา (กระทรวงการทองเที่ยวและกีฬากรมพลศึกษา, 2557)

การพัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรมจริยธรรม เป็นกระบวนการที่จัดทำขึ้นเพื่อส่งเสริมพัฒนา ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และการอบรมสั่งสอนให้บุคคลเป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม เป็นหน้าที่หลักสำคัญยิ่งประการหนึ่งของพระสงฆ์ ในฐานะเป็นผู้นำ เพราะพระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับวิถีชาวพุทธในฐานะเป็นสถาบันหนึ่งของสังคมที่มีความสำคัญ ให้ความหมายเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ เป็นที่มาและถ่ายทอดวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนชนบท วัดและพระสงฆ์มีอิทธิพลและบทบาทในวิถีชีวิตของประชาชนมาก เพราะวัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจ ศีลธรรม และพฤติกรรมต่างๆ ของประชาชนทั้งในทางสังคมวัฒนธรรมและศาสนา สำหรับพระสงฆ์นั้นมิใช่จะมีบทบาทหน้าที่ในการเรียนรู้และเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเท่านั้น ยังมีบทบาทพัฒนาตนเองเพื่อเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนอีกด้วย

แนวทางการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

การปลูกฝังและหล่อหลอมให้เด็กนักเรียน นักศึกษาเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมครบถ้วน สมควรตามความมุ่งหมายของศึกษาในแผนการศึกษาแห่งชาติจะต้องมีการดำเนินการให้ครบถ้วนทั้งระบบทั้งนอกโรงเรียน และในโรงเรียนจะยกภาระให้แก่โรงเรียน หรือสถานศึกษาเพียงฝ่ายเดียวไม่ได้แนวทางวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ดังนี้

1. บิดามารดา บ้าน หรือสถาบันครอบครัว เป็นแหล่งแรกที่ทำกรปลูกฝังหล่อหลอมตลอดจนถ่ายทอดลักษณะอันทรงคุณธรรมและจริยธรรมแก่สมาชิกในครอบครัวและต้องทำหน้าที่นี้ต่อไป แม้เด็กจะเข้าไปรับการศึกษาอบรมในโรงเรียนระดับต่าง ๆ อยู่แล้วก็ตาม นักวิชาการศึกษาได้ศึกษาผลกระทบของการเลี้ยง

ดูแลเด็กแบบต่าง ๆ ต่อความมีคุณธรรมและจริยธรรมของเด็ก ปรากฏว่าเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูมาก มีลักษณะความรับผิดชอบวินัยทางสังคมและความเอื้อเฟื้อสูงกว่าเด็กที่ได้รับการความรักจากบิดา มารดา หรือผู้ปกครองน้อยกว่าเด็กที่ถูกเลี้ยงดูแบบควบคุมมากจะมีลักษณะ เชื้อพึง สุภาพ เอื้อเฟื้อ แต่มีลักษณะขี้อายเก็บตัว และชอบพึ่งพาผู้ใหญ่ ส่วนเด็กที่เลี้ยงดูแบบควบคุมน้อยจะไม่เชื่อฟังไม่มีความรับผิดชอบ และขาดสมาธิ เด็กที่ถูกเลี้ยงดูแบบให้เหตุผลเป็นเด็กที่ไม่ก้าวร้าวรู้จักผิดชอบชั่วดีและอายเมื่อทำผิด

2. ญาติผู้ใหญ่และสมาชิกอื่น ๆ ในครอบครัว เป็นผู้มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังและหล่อหลอมจริยธรรมให้แก่เด็กในครอบครัวเช่นเดียวกัน โดยปกติเด็กจะเรียนรู้เจตคติเชิงจริยธรรมจากผู้ใหญ่ด้วยการสังเกตและเลียนแบบ มากกว่าที่จะได้จากการฟังคำสั่งของผู้ใหญ่โดยตรง ถ้าหากผู้ใหญ่เป็นผู้มีลักษณะเด่นเป็นที่ยกย่องแก่เด็กมาก เด็กจะมีแนวโน้มเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่มากขึ้นเท่านั้น

3. เพื่อน ๆ ของเด็กเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดค่านิยมทางคุณธรรมและจริยธรรม บางอย่างให้เด็กได้รับรู้เข้าไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดพฤติกรรมคล้ายตามเพื่อนได้โดยเฉพาะในวัยรุ่นการทำอะไรตามเพื่อนจะเห็นได้ชัดเจน การเรียนรู้เชิงจริยธรรมของเด็กมิใช่มาจากเพื่อนฝ่ายเดียว แต่ยังได้มาจากการได้การกระทำกิจกรรมร่วมกัน การเข้าใจกันและกันในระหว่างเด็กในวัยเดียวกันเองด้วย ซึ่งเพื่อน ๆ ดังกล่าวนี้นับรวมทั้งเพื่อนในโรงเรียนและนอกโรงเรียนด้วย

4. พระสงฆ์หรือผู้นำทางคุณธรรมและจริยธรรมในหมู่บ้านตำบลหรืออำเภอ หรือท้องถิ่นที่เด็กนักเรียนอยู่นั้น เป็นที่เคารพนับถือของผู้ใหญ่ในสังคมนั้นและได้มอบให้เป็นผู้อบรมสั่งสอนจริยธรรมแก่ประชาชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบของพระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนาในท้องถิ่นนั้นด้วย

5. สื่อสารมวลชน หรือสื่อสารมวลชนทุกรูปแบบในปัจจุบันนี้มีบทบาทสำคัญยิ่ง ต่อการปลูกฝัง หรือเปลี่ยนแปลงเจตคติค่านิยมตลอดจนรูปแบบของพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนนักเรียน นักศึกษา หนังสือพิมพ์วิทยุ โทรทัศน์ตลอดไปถึงภาพยนตร์บทเพลง หนังสืออ่านเป็นทั้งเรื่องปลูกฝังค่านิยมทางคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนทุกวัย และในขณะเดียวกัน ถ้าสิ่งเหล่านี้ไม่ได้รับความสนใจในด้านที่จะช่วยปลูกฝังความมีจริยธรรมที่ดีแก่เด็กและเยาวชนแล้วยังอาจเป็นเครื่องมือทำลายหรือขวางกั้นการปลูกฝังหล่อหลอม นักเรียน นักศึกษาให้เป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมที่พึงปรารถนา

6. โรงเรียนหรือสถานศึกษา ซึ่งรวมถึงการจัดสิ่งแวดล้อม และสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา การบริหารและการให้บริการต่าง ๆ ในสถานศึกษา การเป็นตัวอย่างที่พึงปรารถนาของครูอาจารย์การเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ ตามหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาที่เกี่ยวกับจริยศึกษาโดยเฉพาะการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในสถานศึกษาในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมนั้น ใช้วิธีการหล่อหลอมดังที่กล่าวมาในข้างต้นด้วยวิธีการใช้นิทานวรรณคดีหรือข่าวสารจากชีวิตจริง การใช้ทัศนียภาพยนตร์แถบบันทึกเสียง ภาพนิ่ง แผ่นโปสเตอร์ การอธิบาย การเทศนา การตักเตือน การสนทนากายกย่องสรรเสริญ การชมเชย การแก้ไขและการวิจารณ์ข้อบกพร่อง (ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, 2524)

การปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรม จะต้องให้มีอยู่ในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ในสถานศึกษาควรปลูกฝังทางด้านนักวิชาการ การเรียนการสอน และการอบรมจริยศึกษาที่งามของวัฒนธรรมไทยที่มีอยู่ตั้งแต่ต้นมา ทางกายก็ดีวาจาและจิตใจก็ดีขณะที่นอกสถานศึกษาควรปลูกฝังฐานด้านชีวิตที่ดำรงอยู่ และสังคมจะช่วยให้แก่นักเรียน นักศึกษา เป็นคนมีคุณธรรมจริยธรรมอันดีงาม อย่างครบถ้วน

กระบวนการปฏิบัติงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในศตวรรษที่ 21

กิจกรรมการดำเนินงานภารกิจหลัก

ช่วยสอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานนำเนื้อหา สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ และความคาดหวังจากกลุ่มสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมาจัดทำขั้นตอนปฏิบัติงาน ดังนี้

1. การวางแผน (P-Plan)

1.1 ประสานสถานศึกษา เพื่อจัดทำแผนการเรียนการสอนร่วมกับครูประจำหลักสูตรของสถานศึกษาที่พระสอนศีลธรรมจะเข้าไปปฏิบัติงาน

1.2 จัดทำแผนการเรียนการสอน ตลอดปีการศึกษา

2. การปฏิบัติงานตามแผน (D-Do)

2.1 ปฏิบัติตามขั้นตอน ตามแผนการเรียนการสอนที่กำหนดไว้

2.2 รายงานความก้าวหน้ารายเดือนผ่านรายงานสรุปผลการดำเนินงาน

3. การตรวจสอบและประเมินผล (C-Check)

3.1 ประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

3.2 สรุปผลการเรียนรู้และพัฒนาการของผู้เรียน

4. การนำผลการประเมินมาปรับปรุงงาน (A-Act)

4.1 จัดทำรายงานผลการสอนศีลธรรมที่รับผิดชอบ

4.2 นำข้อเสนอแนะจากรายงานผลการสอนมาพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

กิจกรรมการดำเนินงานภารกิจสนับสนุนได้แก่

1. เป็นผู้นำนักเรียนเข้าสู่การฝึกสมาธิบริหารจิต เจริญปัญญา และทำพิธีทางพระพุทธศาสนา บูรณาการกับชั่วโมงการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษาโดยเน้นกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา เช่น การสวดมนต์ ฝึกสมาธิ เจริญสติ, การกล่าวคำอาราธนาและคำถวายทานในศาสนพิธี, อบรมศีลธรรม และวัฒนธรรมชาวพุทธ

2. สนองงานคณะสงฆ์ด้วยการสอนหรือติวเข้มธรรมศึกษาตรี โท เอกสำหรับผู้เข้าสอบอันเป็นงานของคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์

3. ให้การสนับสนุนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ โดยการสอนวิชาพระพุทธศาสนาบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิตให้นักเรียนเกิดการพัฒนากาย ศีล จิตปัญญา (สำนักงานพระสอนศีลธรรม,2565)

จะเห็นได้ว่ากระบวนการปฏิบัติงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ การให้ความรู้ทางพระพุทธศาสนาแก่นักเรียน เสริมสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ยกระดับคุณภาพกาย วาจา ใจ ให้นักเรียนเป็นคนดีด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไทย สามารถผนวกเข้ากับงานของคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการศึกษาสงเคราะห์ เน้นการสงเคราะห์ช่วยเหลือด้วยการศึกษา คือ สอนสาระการเรียนรู้ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรมในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมอบรมศีลธรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เสริมสร้างพฤติกรรมเชิงพุทธสอนธรรมศึกษาช่วยอบรมให้ได้มีความรู้ทางพระพุทธศาสนาด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสมและสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมโรงเรียนวิถีพุทธ

บทสรุป

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีบทบาทสำคัญโดยเป็นผู้สอนหลักธรรมทางศาสนาเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจในธรรมะเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวันเพราะในปัจจุบันโลกและสังคมทุกวันนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วพระสอนศีลธรรมต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างเคร่งครัดทั้งในด้านการกิจหลักและภารกิจสนับสนุน ควรจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ของหลักสูตรแกนกลาง พร้อมกับการนำนวัตกรรมเทคโนโลยีมาใช้ในการสอนให้มีความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนและมุ่งเน้นให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงทัศนะของตนเองในประเด็นศีลธรรมจริยธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญที่จะสร้างให้นักเรียนสามารถพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในตนเองได้มากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา.(2533). *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ฝ่ายวิชาการกองศาสนศึกษา กรมการศาสนา.
- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). *การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กรมพลศึกษา.(2557). *กิจกรรมนันทนาการเพื่อพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของเด็ก*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ เอส.ออฟเซ็ทกราฟฟิคดีไซน์.
- เจริญ ไวรวัจนกุล. (2531). *ความเป็นครู*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ (2524). *คุณธรรมจริยธรรม*. กรุงเทพมหานคร: กรมพระศาสนา.

- พระครูอุดมจารุวรรณ.(2566). *การจัดการศึกษาวิถีพุทธของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน*. วารสารบรรพการศึกษาศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์.
- พุทธรักษ์ ปราบนอก และคณะ.(2562). *บทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทย*. วารสารแสงอีสาน.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เมตตา ภิรมย์ภักดี. (2548). *แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: สาระไทย.
- สำนักงานพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2560). *คู่มือพระสอนศีลธรรม*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2565). *คู่มือพระสอนศีลธรรม*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Kohlberg, L. (1976). *Moral Stage and Moralization: The Cognitive Development Approach*. *Moral Development and Behavior*. Ed. by Thomas Lickona, New York : Holt Rinehart and Winston.

ภาคผนวก

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

รูปแบบเอกสารอ้างอิงวารสารชัยมงคลปริทรรศน์

เอกสารที่นำมาใช้ในการอ้างอิงบทความ ควรมีที่มาจากแหล่งตีพิมพ์ที่ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือสามารถสืบค้นได้ เช่น หนังสือ วารสาร หรืองานวิจัย เป็นต้น ผู้เขียนบทความจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการอ้างอิง เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาจนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้สมบูรณ์

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม-ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. การอ้างอิงต้นเนื้อความ ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยระบุชื่อ-นามสกุล ตามด้วย วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุปีที่ตีพิมพ์ เช่น

1.1 ...สอดคล้องกับงานวิจัยของภักศิริ แอนิหน (2563) ผลการวิจัยพบว่า...

1.2 ภักศิริ แอนิหน (2563) กล่าวว่า...

1.3 ... consistent with the research of Paksiri Aenihon (2020) the research results found...

1.4 Paksiri Aenihon (2020) explains to...

2. การอ้างอิงท้ายเนื้อความ ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้ วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียนและปีที่ตีพิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง ดังนี้

2.1 อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

2.1.1 พระไตรปิฎกและอรรถกถา พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์/เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า มาด้วย ตัวอย่างเช่น “ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักร 4 ประการนี้ เป็นเครื่องเป็นไปแก่มนุษย์และเทวดาผู้ประกอบเป็นเครื่องที่มนุษย์และเทวดาประกอบแล้ว ย่อมถึงความเป็นผู้ใหญ่และความไพบลูญในภพทั้งหลายต่อกาลไม่นานนัก” (อง.จตุกก. 21/31/37) เป็นต้น

2.1.2 ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อผู้แต่งแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (มนตรี วรภัทรทรัพย์, 2563)

2.1.3 ผู้แต่งสองราย ให้อ้างชื่อของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสองแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (พระปิฎกโกศล และมนตรี วรภัทรทรัพย์, 2563)

2.1.4 ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อของผู้แต่งรายแรกแล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (พระปิฎกโกศลและคณะ, 2563)

2.1.5 กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกันหรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคน ให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงปีปัจจุบันมากที่สุด

2.2 อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

2.2.1 ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Keown, 2010)

2.2.2 ถ้ามีผู้แต่งสองรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสองราย โดยใช้เครื่องหมายแอนด์ (&) คั่นกลางระหว่างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสอง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Hersey & Blanchard, 2010)

2.2.3 ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรกตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ (Kaiser et al., 2010)

เอกสารอ้างอิงที่ใช้อ้างอิงในเนื้อหาบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ

เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา ทุกเล่มให้อ้างอิงท้ายเล่มด้วยรูปแบบเดียวกันดังนี้

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อพระไตรปิฎก อรรถกถา.// สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อหนังสือ.// (ครั้งที่พิมพ์).// สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

พระมหาสุทนต์ อากาศโร. (2548). เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์ไทย ออฟเซต.

James, C. (2013). *Office markets & public policy*. Chichester, West Sussex: Wiley.

(3) บทความในหนังสือ

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อบรรณาธิการ(บรรณาธิการ).// ชื่อเรื่อง.// (เลขหน้าที่ย่อ).// สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

พระสุกิจ สุกจินโธ. (2559). การสร้างความคิดนามธรรมในวัฒนธรรมไทย. ใน ปวีตร ว่องวีระ, ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม. (น. 112). กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.

(4) บทความในวารสาร

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อวารสาร.// ปีที่(ฉบับที่).// เลขหน้าแรกที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ภักดีสิริ แอนิหน. (2563). การสร้างค่านิยมสุจริตของวัดและชุมชนจังหวัดเพชรบุรี. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์, 5(3), 178-186.

(5) บทความในสารานุกรม

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน/ชื่อสารานุกรม.// (เล่มที่อ้าง, หน้า เลขหน้าอ้าง).

วุฒิชัย มูลศิลป์. (2549). กฎหมายตราสามดวง. ใน สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย (เล่ม 1, อักษร ก, น. 12-16).

(6) หนังสือพิมพ์

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์, วันที่/เดือน).// ชื่อบทความ.// ชื่อหนังสือพิมพ์.// เลขหน้า.

สุชาติ เผือกสกนธ์. (2549, 9 มิถุนายน). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น. 13.

(7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อวิทยานิพนธ์.// (ระดับวิทยานิพนธ์ สาขาวิชา).// สถานที่พิมพ์.// สำนักพิมพ์.

ภักดีสิริ แอนิหน. (2564). การพัฒนาความไว้วางใจทางการเมืองของประชาชนที่มีต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดสมุทรสาคร (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(8) รายงานการวิจัย

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อเรื่อง.// (รายงานผลการวิจัย).// สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ภักดีสิริ แอนิหน. (2562). การสร้างค่านิยมสุจริตของวัดและชุมชนจังหวัดเพชรบุรี (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(9) สัมภาษณ์

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.// (ปีที่สัมภาษณ์, วัน เดือน).// ตำแหน่ง.// [บทสัมภาษณ์].

พระปิฎกโกศล. (2563, 5 กุมภาพันธ์). ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี [บทสัมภาษณ์].

(10) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ผู้แต่ง.// (ปีที่เผยแพร่).// ชื่อเรื่อง.// สืบค้น วัน เดือน ปี.// จาก/แหล่งที่มาของข้อมูล.

ธรรมะไทย. (2563). พระพุทธศาสนาในประเทศไทย. สืบค้น 20 มีนาคม 2563, จาก <http://www.dhammathai.org/thailand/thailand.php>

Buddhism Meditation Tiratna Find us Community. (2020). Who Was The Buddha?. Retrieved March 20, 2020, from <https://thebuddhistcentre.com/text/who-was-buddha>

(11) ราชกิจจานุเบกษา

ชื่อเรื่อง.// (พ.ศ., วันที่ เดือนที่ประกาศ).// ราชกิจจานุเบกษา.// เล่ม ตอน.// หน้า.

ข้อกำหนดกรมตำรวจ เรื่อง กำหนดชื่อและประเภทของวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทและประเภทของรถที่ใช้เจ้าพนักงานมีอำนาจตรวจสอบผู้ขับขี่. (2537, 13 กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 111 ตอนพิเศษ 30 ง. หน้า 31.

(12) หนังสือพิมพ์

ผู้แต่ง.//(ปีพิมพ์, วัน เดือน).//ชื่อบทความ.//ชื่อหนังสือพิมพ์.//น. หรือ p. หรือ pp. เลขหน้า.

ไทยรัฐ. (2548, 19 เมษายน). เขียวพระสอนศีลธรรม. ไทยรัฐ. น. 3.

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย (8-15 หน้า)

ชื่อบทความ (ไทย) (18 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (16 pt) (ตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (ไทย) (14 pt), ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (อังกฤษ) (14 pt), ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (อังกฤษ) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียน (อังกฤษ) (14 pt)

Corresponding Author E-mail: ...

บทคัดย่อ (18 pt) (ไม่เกิน 350 คำ)

(16 pt) บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ.....

ประเภทของการวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ (16 pt) เช่น พระพุทธศาสนา; การบริหารจัดการเชิงพุทธ; นวัตกรรม

Abstract (18 pt) (แปลตามภาษาไทย)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย.....

Keywords: 3-5 words (16 pt) such as: Buddhism; Buddhist Management; Innovation

บทนำ (18 pt) (ไม่ควรเกิน 4 ย่อหน้า และเขียนให้ครอบคลุมทุกประเด็น)

(16 pt) กล่าวถึงความเป็นมาของเรื่องที่ทำการวิจัยครั้งนี้ ว่ามีความเป็นมาอย่างไรบ้าง พร้อมทั้งอ้างอิงที่มาของข้อมูลนั้นอย่างถูกต้อง.....

(16 pt) กล่าวถึงปัญหาที่นำมาสู่การวิจัย ให้ตรงประเด็นกับเรื่องที่วิจัยและเชื่อมโยงกับพื้นที่วิจัย ปัญหา
นั้นเป็นปัญหาที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปและต้องการได้รับการแก้ไข นำเสนอผลงานวิจัยที่ผู้อื่นได้เคยศึกษาไว้แล้ว
พร้อมทั้งอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล.....

(16 pt) ทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ในการวิจัยในครั้งนี้และหรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย
พร้อมทั้งอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล.....

(16 pt) สรุปเพื่อเชื่อมโยงไปสู่คำถามและวัตถุประสงค์การวิจัย.....

วัตถุประสงค์การวิจัย (18 pt)

- 1.....(16 pt)
- 2.....(16 pt)
- 3.....(16 pt)

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt) เขียนให้ครอบคลุม 5 หัวข้อ ได้แก่ 1. รูปแบบของการวิจัย, 2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้
ข้อมูลสำคัญ, 3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ), 4. การเก็บรวบรวมข้อมูล (ทั้งเชิง
ปริมาณและเชิงคุณภาพ), 5. การวิเคราะห์ข้อมูล (ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ) และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์
ข้อมูล.....

ผลการวิจัย (18 pt) (เขียนให้ครบตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้)

(16 pt) ผลการวิจัยตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ.....

ภาพที่ 1 (ชื่อภาพ)

ที่มา: ... (ถ้ามี)

คำอธิบายภาพ

ตารางที่ 1 (ชื่อตาราง) (ถ้ามี)

คำอธิบายตาราง

อภิปรายผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ (ค้นพบอะไร สะท้อนให้เห็นถึงอะไร สอดคล้องหรือไม่ สอดคล้องกับงานวิจัยของใคร พร้อมทั้งอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล

องค์ความรู้จากการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ระบุองค์ความรู้ที่ค้นพบจากการวิจัยหรือสังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดล และโมเดลมีที่มาจากฐานคิดของแนวคิดหรือทฤษฎีใดอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

.....
.....
ข้อเสนอแนะ (18 pt)

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (16 pt)

.....

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ (16 pt)

.....

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป (16 pt)

.....

**กิตติกรรมประกาศ (18 pt) (ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีซื้อบทความมี
ชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์) (ถ้ามี)**

(16 pt) ขอขอบคุณแหล่งทุน และควรระบุเลขที่สัญญาทุนวิจัย ตัวอย่าง เช่น ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2563 และข้อมูลจากโครงการวิจัยย่อย เรื่องการพัฒนาศูนย์
ประสานงานเครือข่ายความเข้มแข็งทางจิตปัญญาของผู้สูงอายุตามหลักพุทธธรรม

.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt) รูปแบบการอ้างอิงท้ายเรื่องใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม-ปี ตามรูปแบบ American Psychological
Association (APA) จำนวนการอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายเรื่องต้องตรงกัน

ธรรมะไทย. (2563). พระพุทธศาสนาในประเทศไทย. สืบค้น 20 มีนาคม 2563, จาก
<http://www.dhammathai.org/thailand/thailand.php>.

จิตติวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ,
3(1), 25-31.

พระครูพิศิษฐ์ประทาน. (2562). การพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธใน
จังหวัดสมุทรสงคราม (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ).
พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหากฤษฎา กิตติโสภณ. (2562). รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลัก
พุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรมของพระธรรมวิทยากร (รายงานการวิจัย).
พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ. (2548). *เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์ไทย ออฟเซต.
- พระอุดมสิทธินายก. (2563, 5 กุมภาพันธ์). ผู้อำนวยการหลักสูตรหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ [บทสัมภาษณ์].
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วุฒิชัย มูลศิลป์. (2549). กฎหมายตราสามดวง. ใน *สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย* (เล่ม 1, อักษร ก, น. 12-16).
- สุชาติ เผือกสกนธ์. (2549, 9 มิถุนายน). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *ผู้จัดการรายวัน*, น. 13.
- Buddhism Meditation Triratna Find us Community. (2020). *Who Was The Buddha?*. Retrieved March 20, 2020, from <https://thebuddhistcentre.com/text/who-was-buddha>.
- James, C. (2013). *Office markets & public policy*. Chichester, West Sussex: Wiley.

Sample of Original Research Article Preparation

NAME OF RESEARCH ARTICLE (ENGLISH) (18 pt)

Name of Research Article (Thai) (16 pt)

Name and Last name of main author, co-authors (English) (14 pt)

Name and Last name of main author, co-authors (Thai) (14 pt)

Affiliation of the main author (English) (14 pt)

Affiliation of the main author (Thai) (14 pt)

Corresponding Author E-mail:..

Abstract (18 pt) (Not more than 350 words)

(16 pt) Objectives of this research were: 1.....

2..... and 3..... Populations and sample, research tools, Data collection, Data analysis.

Statistics used for data analysis.

Findings were as follows: (present only the most interesting research findings)

.....
.....
.....

Keywords: 3-5 words (16 pt) such as Buddhism; Buddhist Management; Innovation

Abstract (Thai) (18 pt) (Not more than 350 words)

(16 pt) consistent with Thai abstract.....

.....
.....
.....

Keywords: (Thai)

Introduction (18 pt) (should not be more than 4 paragraphs)

(16 pt) mention background of the research topic with brief history as how the topic develops with correct references.

(16 pt) mention problems leading to research directly to the point of the research and relate the matter to locations in which research is conducted on the common problems generally accepted and want them to be solved.

(16 pt) Review related at least 2 concepts and theories to be used as guideline for the research and/or theories related to the research topic with correct references of data sources

(16 pt) Conclude to connect the matters to research questions and objectives of the research

Research Objectives (18 pt)

1. (16 pt)
2. (16 pt)
3. (16 pt)

Methodology (18 pt)

(16 pt) Write to cover 5 sub-headlines: Research design, Populations and Samples and Key Informants, Research Instrument (quantitative and qualitative), Data Collection, (quantitative

and qualitative) Data analysis (quantitative and qualitative). Statistics used to analyzed the data.

Results (18 pt) (Present to cover all set objectives)

(16 pt) results of the research answer all objectives

Figure 1: (Name of the figure)

Source: mention the name of the source (if any)

Figure captions

Table 1 (Name of table (if any))

Table explanation

Discussion (18 pt)

(16 pt) Discuss the research findings according to the research objectives (what is discovered? what is reflected? Is it related to at least two topics of the reviewed research works in chapter 2. Discuss them all with references of data sources.

Body of knowledge (18 pt)

(16 pt) Point out the body of knowledge or achievement from the research work. Synthesize the knowledge in form of a model/ Model structure that is concise and easy to understand

Recommendations (18 pt)

Policy Recommendations (16 pt)

Operational Recommendations (16 pt)

Recommendations for Next Research (16 pt)

Acknowledgement (18 pt) (Put in the article in case the researcher was given fund to conduct research or the title of the article is not matched with the title of the research or the thesis) (if any)

(16 pt) Write the appreciation note to the funding source. The author should indicate the grant contract number of the research, for example, "I would like to express my deepest appreciation for funding resource from National Research Council Of Thailand, the fiscal year 2016, and I am also grateful for the data from a research task on The Coordination Centre Development for Contemplative Strengthening of Elders according to Buddhism.

References (18 pt)

(16 pt) Format of reference is name-year as of American Psychological Associate (APA)
References in contents and at the end must be consistent

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ (8-15 หน้า)

ชื่อบทความ (ไทย) (18 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (16 pt) (ตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (ไทย) (14 pt), ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (อังกฤษ) (14 pt), ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (อังกฤษ) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียนหลัก (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียนหลัก (อังกฤษ) (14 pt)

Corresponding Author E-mail: ...

บทคัดย่อ (18 pt) (ไม่เกิน 350 คำ)

(16 pt).....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ (16 pt) เช่น พระพุทธศาสนา; การบริหารจัดการเชิงพุทธ; นวัตกรรม

Abstract (18 pt) (แปลตามภาษาไทย)

(16 pt)ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย.....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words (16 pt) such as: Buddhism; Buddhist Management; Innovation

บทนำ (18 pt)

(16 pt)เขียนทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาเป็นฐานคิดในวิพากษ์ประเด็นต่างๆในการเขียนบทความ
วิชาการ.....

.....

.....

.....

.....

.....

เนื้อหา (18 pt)

(16.pt).....

ภาพที่ 1 (ชื่อภาพ)

ที่มา: ... (ถ้ามี)

คำอธิบายภาพ.....

ตารางที่ 1 (ชื่อตาราง) (ถ้ามี)

คำอธิบายตาราง.....

สรุป (18 pt)

(16 pt)

.....

.....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt) รูปแบบการอ้างอิงทำเรื่องใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม-ปี ตามรูปแบบ American Psychological Association (APA) จำนวนการอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายเรื่องต้องตรงกัน

.....

.....

.....

.....

Sample of Original Academic Article Preparation

NAME OF ACADEMIC ARTICLE (ENGLISH) (18 pt)

Name of Academic Article (Thai) (16 pt)

Name and Last name of main author, co-authors (English) (14 pt)

Name and Last name of main author, co-authors (Thai) (14 pt)

Affiliation of the main author (English) (14 pt)

Affiliation of the main author (Thai) (14 pt)

Corresponding Author E-mail: ...

Abstract (18 pt) (Not more than 350 words)

(16 pt).....

.....

.....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words (16 pt) such as Buddhism, Buddhist Management, Innovation

Abstract (Thai) (18 pt) (Not more than 350 words)

(16 pt) consistent with Thai abstract.....

.....

.....

.....

.....

.....

Keywords: (Thai)

Introduction (18 pt)

(16 pt).....

.....

.....

.....

.....

.....

Content (18 pt)

(16 pt)

.....

.....

.....

.....

.....

Figure 1: (Name of the figure)

Source: mention the name of the source (if any)

Figure captions

.....

.....

.....

.....

.....

Table 1 (Name of table) (if any)

Table explanation

.....

Conclusion (18 pt)

(16 pt).....

.....

.....

.....

.....

.....

References (18 pt)

(16 pt) Format of reference is name-year as of American Psychological Associate (APA)

References in contents and at the end must be consistent.....

.....

.....

.....

.....

.....

วารสารชัยมงคลปริทรรศน์
Journal of Chaimongkol Review